ស្រី
ហិតោបទេស

ភាគទី ២

ការបំបែកមិត្ត

ភិក្ខុ ប៉ាង ខាត់ វីរិយបណ្ឌិតោ
អ្នកប្រែចេញពីភាសាសំស្ក្រឹត

ភ្នំពេញ
ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ
ព.ស ២៥០៣ គ.ស ១៩៦០

នារាយណបណ្ឌិត

ស្រី

ហិតោបទេស

ភាគទី ២

ការបំបែកមិត្ត

ភិក្ខុ ប៉ាង ខាត់ វីរិយបណ្ឌិតោ
ជា
អ្នកបកប្រែចេញពីភាសាសំស្ក្រឹត

ភ្នំពេញ
ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ
ព.ស. ២៥០៣ គ.ស ១៩៦០

ចារឹកឡើងវិញ៖ ណុល ដារ៉ា
២០០៩

កថាមុខ

ហិតោបទេសភាគទី១ ឈ្មោះ "ការគប់មិត្ត" ដែលផ្សាយចេញទៅហើយ បានទទួលការនិយមអានគួរជាទីពេញចិត្ត ។ ការនិយមអាននេះ ជាវត្ថុបំណងដ៏ប្រសើររបស់ខ្ញុំ ទុកថាខ្ញុំបានបោះជំហានទីមួយទៅស្រេចបរិបូណ៌ហើយ ថែមទាំងនាំឲ្យខ្ញុំមានកម្លាំងព្យាយាមសរសេរតទៅទៀតមិនតិចឡើយ ។

អស់លោកអ្នកអានខ្លះ កាលអានរួចហើយពោលត្អូញត្អែរថា ហិតោបទេសនេះល្អណាស់ តែពិបាកអានហួសពេក ហើយមិនងាយស្តាប់សេចក្តីបានផង ព្រោះដេរដាសដោយពាក្យសំស្ក្រឹត និងពាក្យមានអាថ៌ជ្រាលជ្រៅ ។ ខ្ញុំឥតប្រកែកទេ យល់ព្រមតាមពាក្យអ្នកអានទាំងអស់ តែក្នុងរឿងនេះខ្ញុំនឹកពិភាល់ថា លោកអ្នកអានទាំងឡាយភ្លេចថាខ្ញុំជាអ្នកប្រែទៅហើយ មួយទៀតខ្ញុំជឿថា អ្នកអានទាំងឡាយគង់មិនភ្លេចថា ធម្មតាច្បាប់ ឬសុភាសិតដែលជាទ្រឹស្តី សុទ្ធសឹងមានអាថ៌ជ្រាលជ្រៅ មិនមែនអានហើយភ្លាមយល់ចូលចិត្តស្រួលទេ ។ អ្នកដែលខ្លាចគេបន្ទោសថាខ្វះការសិក្សា តែងព្យាយាមអានមិនលះបង់ចោល អានហើយអានទៀត ខំប្រឹងអានដរាបទាល់តែយល់សេចក្តី ដូចគេទ្រាំលេបគីនីនឲ្យជាគ្រុនដូច្នោះ ។ ដើម្បីដាស់តឿនស្មារតីអ្នកអានទាំងឡាយ ខ្ញុំសូមនាំនិទានខ្លីមួយទុកជាគតិប្រចាំជីវិតថា៖

"កាលពីព្រេងនាយ កន្លងបាំងបាត់ស្ងាត់យូរយារណាស់ហើយ កាលនោះ អសុរ និងទេពតាយកនាគវសុកិជាព្រ័ត្រ យកភ្នំមន្ទរជាស្នូល យកអណ្តើកអវតារនៃព្រះនារាយណ៍ជាអ្នកទ្រភ្នំមន្ទរ ហើយបបួលគ្នាកូរសមុទ្រទឹកដោះយកទឹកអម្រឹត តាមពាក្យយើងសព្វថ្ងៃថា អសុរ និងទេវតាទាញព្រ័ត្រ ។ ការកូរសមុទ្រទឹកដោះនេះ ប្រើចិរវេលាអស់វារៈកំណត់១.០០០ ឆ្នាំ ទើបបានទឹកអម្រឹត ។

បុរាណខ្មែរយើង ឆ្លាក់រឿងនេះនៅជញ្ជាំងថែវនគរវត្តភាគខាងកើតពេញផ្ទៃថែវ ធ្វើមុខមាត់មាឌសុទ្ធតែប្រឹង ។ មានធ្វើអសុរ និងទេពតាមុខមាត់សម្បើមរាងក្រអឺតៗ ទាញព្រ័ត្រនាគនៅគ្រប់ទ្វារនគរធំទៀត មិនតែប៉ុណ្ណោះទេសូម្បីរូបសីហៈ ឬរូបឆ្មាំទ្វារគោបុរៈក៏មានអាការថាថាងប្រឹងប្រែងទាំងអស់ ។ មើលចុះ មិនមែនទន់ល្វៃតល្វតរេទៅតាមខ្យល់ទេ ។ ទាំងអស់នេះ ជារូបភាពសម្តែងភស្តុតាងព្យាយាម និងថាមភាពនៃដូនតានៅសម័យនគរវត្ត ។ បើយើងពោលដោយផ្លូវហេតុផលគួរទុកជាគតិបានថា គួរប្រឹងឬទេ? ព្រោះដូនតាសុទ្ធតែប្រឹងទាំងអស់ ។

នេះជាហិតោបទេស ភាគទី២ ឈ្មោះ "ការបំបែកមិត្ត" ជាជំហានទីពីរ ដែលបោះផ្សាយពេលនេះ ។ ខ្ញុំមានសង្ឃឹមថា ភាគទីពីរនេះ នឹងបានទទួលការនិយមអានគួរជាទីពេញចិត្តដូចភាគទី១ ដែរ ។ នៅសល់ពីរភាគទៀត ដែលនឹងផ្សាយទៅក្នុងអនាគតឆាប់ៗនេះ ខ្ញុំភ័យផ្អុកៗក្នុងពោះ ក្រែងខ្ញុំមិនអាចបោះជំហានទី៣ និងទី៤ ទៅមុខទៀតរួច ថាបើខ្ញុំអាចនឹងទៅបាន ខ្ញុំនឹងរីករាយសប្បាយចិត្តណាស់

ព្រោះវត្ថុបំណងរបស់ខ្ញុំ នឹងសម្រេចអស់ហើយ ។

ភាគទី២ នេះ ខ្ញុំទុកជាទីរលឹកការនៅចាំវស្សាអស់ត្រៃមាសក្នុងឆ្នាំខាលទោស័ក ព.ស. ២៤៩៣ ។

សូមប្រជាជនខ្មែរទាំងមូល បានប្រកបដោយសេចក្តីសុខ សេចក្តីចម្រើនគ្រប់ប្រការ!

វត្តឧណ្ណាលោម នៅថ្ងៃ៥ ១ ១៥ ១១ ឆ្នាំខាលទោស័ក ព.ស ២៤៩៣

ត្រូវនឹងថ្ងៃទី ២៦ ខែតុលា គ.ស. ១៩៥០

ភិក្ខុ ប៉ាង - ខាត់ (វីរិយបណ្ឌិតោ)

បញ្ជីរឿង

កថាមុខអ្នកប្រែ		ក
ការបំបែកមិត្ត		៣
កថាទី១	រឿងគោឧសភ ចចកពីរ និងសត្វសីហៈ	៣
កថាទី ២	រឿងពានរ និងសសរ	៨
កថាទី ៣	រឿង លា និង ឆ្កែ	៩
កថាទី ៤	រឿង សីហៈ និង ឆ្មា	១៨
កថាទី ៥	រឿងស្ត្រីពេស្យា និង គង	២១
កថាទី ៦	រឿងបរិព្វាជកកន្ទប៍កេតុ	២៥
កថាទី ៧	រឿងភរិយាគោបាល និងសហាយពីរនាក់	៣១
កថាទី ៨	រឿងក្អែកញី ឈ្មោល និង ពស់	៣២
កថាទី ៩	រឿងសីហៈ និង ទន្សាយ	៣៣
កថាទី ១០	រឿងត្រដេវវិចញីឈ្មោល និងសមុទ្រ	៣៩

២- ការបំបែកមិត្ត

កាលនោះ, ព្រះរាជកុមារទាំងឡាយទ្រង់ត្រាស់សួរមហាបណ្ឌិត**វិស្ណុស័ម៉ន**ថា “បពិត្រលោកអាយ៌ះ! លោកបានបង្រៀនយើងខ្ញុំទាំងអស់គ្នាឲ្យបានចេះដឹងរឿងមិត្តលាភ គឺការគប់មិត្តចប់ស្រេចហើយ ឥឡូវនេះ យើងខ្ញុំចង់ស្តាប់រឿងសុហ្វទ្ភេទ គឺការបំបែកមិត្តជាលំដាប់តទៅ សូមលោករៀបរាប់រឿងនេះឲ្យទានយើងខ្ញុំស្តាប់ទៀត” ។ មហាបណ្ឌិត**វិស្ណុស័ម៉ន** បានស្តាប់ព្រះបន្ទូលព្រះរាជកុមារទាំងឡាយនោះហើយ ក្រាបទូលថា៖ “បើដូច្នោះ សូមទ្រង់ទាំងឡាយរង់ចាំស្តាប់ ទូលព្រះបង្គំនឹងពណ៌នារឿងសុហ្វទ្ភេទ គឺការបំបែកមិត្តថ្វាយ ដូចមានស្លោកខាងដើមបទថា៖

១- សេចក្តីស្នេហាស្និទ្ធស្នាលដ៏ប្រសើរ កំពុងចម្រើនឡើងរវាងសត្វសីហៈ និងគោឧសភ នៅក្នុងព្រៃមួយ ត្រូវចចកល្មោភជាអ្នកញុះញង់បំបែកឲ្យដល់សេចក្តីវិនាសអន្តរាយ” ។

ព្រះរាជកុមារទាំងឡាយត្រាស់សួរថា៖ “រឿងនោះតើដូចម្តេច?” ។ មហាបណ្ឌិត**វិស្ណុស័ម៉ន** ក្រាបទូលដូចតទៅនេះ៖

កថាទី១

រឿងគោឧសភ ចចកពីរ និងសត្វសីហៈ

នៅក្នុងប្រទេសទក្សិណាបថ មាននគរមួយឈ្មោះសវណ្ណវតី ជាទីអាស្រ័យនៅនៃពាណិជម្នាក់ឈ្មោះវធ៌មានៈ ជាអ្នកមានទ្រព្យច្រើន ។ ពាណិជវធ៌មានៈ សូម្បីមានទ្រព្យស្រីង្គារស្តុកស្តម្ភដូច្នេះក្តី កាលបើឃើញញាតិសន្តានដទៃទៀតបរិបូណ៌ដោយទ្រព្យអនេកអនន្ត ក៏មានគំនិតនឹងស្វះស្វែងរកទ្រព្យសម្បត្តិ កពូនឲ្យរឹងរឹតតែមានច្រើនថែមទៀត, ព្រោះថា៖

២- នរជនដូចម្តេច កាលក្រឡេកមើលទៅខាងក្រោមឃើញជនជាន់ទាបជាងខ្លួន មិនឡើងជោរអួតអាងថាខ្លួនធំមហិមា តែកាលក្រឡេកមើលទៅខាងលើឃើញជនជាន់ខ្ពស់ជាងខ្លួន ទើបដឹងថា ខ្លួនជាអ្នកកម្សត់ក្រៃលែង ។

៣- នរជនណាមានទ្រព្យច្រើន នរជននោះសូម្បីសម្លាប់ព្រះព្រហ្មមួយ ក៏នៅតែមានគេគោរពបូជា, ឯនរជនក្រីក្រ សូម្បីមានវង្សត្រកូលខ្ពង់ខ្ពស់ស្មើនឹងវង្សព្រះបាទចន្ទ្រៈ (១) ក៏នៅតែគេមើលងាយ ។

---

[១] រាជវង្សមួយក្នុងប្រទេសឥណ្ឌា រាជធានីឈ្មោះ ប្រតិស្ឋានៈ ស្ថិតនៅចន្លោះទន្លេគង្គា និងយមុនា សព្វថ្ងៃនៅក្នុងខេត្តអូអាបតមកព្រះរាជវង្សនេះផ្សាយអាណាខេត្តទៅដល់កុរុក្សេត្រ ហើយតាំងរាជធានីជាលំដាប់នៅ ឥន្ទ្រប្រស្ថ ហស្តិនាបុរៈ និងកោសម្ពី ។

៤- លក្ស្មី ([1]) មិនរត់ទៅរកនរជនដែលឥតសេចក្តីប្រឹងប្រែង, ខ្ជិលច្រអូស, វង្វេងជឿព្រេងវាសនា និងមិនមានព្យាយាមទេ ដូចប្រពន្ធក្មេងមិនអើពើប្តីចាស់ជរាដូច្នោះ ។

៥- ភាវៈជាបុគ្គលខ្ជិល ១, ការសេពគប់ស្ត្រីផ្កាមាស ១, ភាវៈជាបុគ្គលមានរោគច្រើន ១, ចិត្តជាប់នឹងស្រុកកំណើត ១, ចិត្តសន្តោស ១, ភាវៈជាបុគ្គលខ្លាចច្រើន ១, ទោស ៦ ប្រការនេះ ជាគ្រឿងទម្លាយបង់នូវភាវៈនៃខ្លួនជាធំ ។

៦- នរជនណា មានទ្រព្យសម្បត្តិតិចតួច សម្គាល់ថាខ្លួនមានទ្រព្យច្រើន មិនខំរកតទៅទៀត ព្រះព្រហ្មដែលជាអ្នកសាងទ្រព្យសម្បត្តិមិនព្រមចម្រើនទ្រព្យសម្បត្តិឲ្យនរជននោះទេ ។

៧- កូនមិនឧស្សាហ៍ មិនជាទីគាប់ចិត្ត មិនមានវីរិយៈ ជាទីឡកឡឺយនៃសត្រូវ សូមកុំឲ្យស្ត្រីណាមួយបង្កើតកូនបែបនេះឲ្យសោះ ។

៨- បុគ្គលគប្បីស្វែងរកទ្រព្យដែលមិនទាន់បាន, គប្បីរក្សាទ្រព្យដែលរកបានហើយ កុំឲ្យរផាត់រទាំងអស់ទៅវិញ, គប្បីកពូនទ្រព្យសម្បត្តិដែលរក្សាទុកនោះ ឲ្យចម្រើនឡើងដោយប្រពៃ គប្បីកប់ទុកទ្រព្យសម្បត្តិដែលចម្រើនឡើងហើយក្នុងបុញ្ញខេត្ត ។

បុគ្គលកាលប្រាថ្នាទ្រព្យសម្បត្តិដែលមិនទាន់បាន តែងបានទ្រព្យសម្បត្តិនោះមក ដោយការយកទ្រព្យសម្បត្តិទៅទាក់ ឯទ្រព្យសម្បត្តិដែលរកបានហើយ បើមិនរក្សាទុកដោយម៉ត់ចត់ទេ សូម្បីមានទ្រព្យកប់ទុកជាកំណាប់ច្រើនប៉ុណ្ណាក៏ដោយ ក៏នឹងវិនាសទៅឯង ។ មួយទៀត ទ្រព្យសម្បត្តិដែលបុគ្គលមិនធ្វើឲ្យបានចម្រើនឡើងទេ ក៏តែងតែអស់ទៅវិញបន្តិចម្តងៗគ្រប់កាល ដូចជាការអស់ទៅនៃថ្នាំបន្តក់ភ្នែក ។ ទ្រព្យសម្បត្តិនេះឯង បើបុគ្គលមិនចែកចាយជាទានឲ្យបានជាសាធារណសុខដល់ជនដទៃទេ ក៏អសារបង់សោះសូន្យទទេ, ព្រោះថា៖

៩- ទ្រព្យដែលគេមិនឲ្យទាន ឬមិនបរិភោគខ្លួនឯង មានប្រយោជន៍អ្វី? វេហ៍ពលដែលមិនយកទៅច្បាំងតស៊ូសត្រូវ មានប្រយោជន៍អ្វី? ការចេះដឹងគម្ពីរដីកាធម៌អាថ៌ បើគេមិនប្រតិបត្តិតាម តើមានប្រយោជន៍អ្វី? ខ្លួនយើង បើមិនទូន្មានឥន្ទ្រិយឲ្យបានបទទេ តើមានប្រយោជន៍អ្វី? ។

១០- ទឹកសម្រក់មួយដំណក់ៗ ជាលំដាប់ អាចពេញក្អមបាន នេះជាគ្រឿងឧបមានៃការរៀនសព្វវិជ្ជា ការប្រតិបត្តិធម៌ និងការសន្សំទ្រព្យសម្បត្តិ ។

១១- ជីវិតនរជនណា ដែលបណ្តោយឲ្យថ្ងៃប្រព្រឹត្តកន្លងទៅទទេ ដោយមិនបានបរិច្ចាគទ្រព្យខ្លួន

[1] សំណាងទ្រព្យសម្បត្តិ ។

ជាទាន និងបរិភោគបំពេញផ្ទៃខ្លួនឯងទេ ជីវិតនរជននោះ ដូចស្នប់ជាងដែក សូម្បីរស់ដកដង្ហើមចេញចូលបាន ក៏ឈ្មោះថាស្លាប់ ។

ពាណិជ**វធ៌មាន:**គិតឃើញដូច្នេះហើយ ក៏ប្រមូលទំនិញផ្សេងៗផ្ទុកពេញរទេះ ហើយយកគោឧសភទាំងពីរ គឺ**នន្ទក:** និង **សញ្ជីវក:** ទៅទឹម ធ្វើដំណើរចេញទៅប្រទេសកស្មីរ ដើម្បីធ្វើជំនួញ, ព្រោះថា៖

១២- បុគ្គល កាលឃើញការអស់ទៅនៃថ្នាំបួក់ភ្នែក និងការកពូននៃកណ្ដៀរហើយ គប្បីប្រឹងប្រែងឲ្យកើតប្រយោជន៍រាល់ៗថ្ងៃ ដោយការឲ្យទាន ដោយការសិក្សាក្បួនខ្នាត និងដោយការធ្វើការងារ ។

១៣- ភារៈដូចម្ដេច ដែលហៅថាធ្ងន់ណាស់ សម្រាប់អ្នកមានសមត្ថភាព? ទីណា ដែលហៅថាឆ្ងាយណាស់សម្រាប់អ្នកមានព្យាយាមច្រើន? ប្រទេសណា ដែលហៅថាបរទេសសម្រាប់អ្នកមានចំណេះវិជ្ជា? ជនណា ដែលហៅថាកន្ទៀត សម្រាប់អ្នកមានប្រិយវាទ? ។

ខណៈដែលពាណិជ**វធ៌មាន:** ធ្វើដំណើរចរចេញទៅដល់ព្រៃធំទុរគមឋានស្ងាត់មួយ, ជាគ្រោះថ្នាក់, គោឧសភ**សញ្ជីវក:** ភ្លាត់ជើងដួលបាក់ភ្លៅម្ខាង ដើរទៅមិនរួច, ពាណិជ**វធ៌មាន:** ឃើញដូច្នោះហើយ រំពឹងគិតថា៖

១៤- ជនអ្នកចេះដឹងនីតិសាស្ត្រ ល្បងធ្វើព្យាយាមខាងនេះខាងនោះលងមើលទៅចុះ តែផលដែលត្រូវបាននោះ ព្រះព្រហ្មលោកលិខិតទុកឲ្យជិតជាប់ក្នុងចិត្តរួចស្រេចហើយ ។

១៥- សេចក្ដីសង្ស័យស្ទាក់ស្ទើរចិត្តជាការអន្តរាយដល់សារពើការងារ បុគ្គលគប្បីលះបង់ចោលឲ្យអស់ស្រឡះទៅ ព្រោះថា កាលបើលះបង់សេចក្ដីសង្ស័យស្ទាក់ស្ទើរចិត្តហើយ ការសម្រេចផលប្រយោជន៍នឹងកើតប្រាកដទៅតាមរបៀប ។

លុះពិចារណាឃើញច្បាស់ដូច្នេះហើយ ពាណិជ**វធ៌មាន:** ទុកគោឧសភ**សញ្ជីវក:** ចោលនៅនាព្រៃនោះ ដើរកាត់ទៅកាន់នគរធម៌បុរីរកទិញគោឧសភមានរូបធាត់ធំមាំមួនបានមួយ យកមកទឹមរទេះជំនួស ហើយធ្វើដំណើររហូតតទៅទៀត ។ ឯគោ**សញ្ជីវក:** កាលដែលគេបោះបង់ចោលហើយទៅបាត់ ខំដើរខ្ចាក់ខ្ចើចតែជើង ៣ ខ្វានៗ រកស៊ីស្មៅក្បែរទីនេះទីនោះ ចិញ្ចឹមជីវិត, ព្រោះថា៖

១៦- សូម្បីលិចលង់ក្នុងមហាសមុទ្រ ឬធ្លាក់ចុះពីលើកំពូលភ្នំ ឬក៏ត្រូវនាគតក្សក:([១])ចឹក បើមិនទាន់ដល់កាលស្លាប់ទេ អាយុនៅតែរក្សាជីវិតន្ទ្រីយឲ្យរស់តទៅបាន ។

១៧- ([២]) សត្វលោក សូម្បីត្រូវសរមួយរយផ្លែ បើមិនទាន់ដល់កាល ក៏មិនស្លាប់, បើដល់កាល

---

[១] ឈ្មោះស្ដេចនាគ មានឫទ្ធិខ្លាំងពូកែ ។ [២]ហិតោបទេសសេចក្ដីប្រែជាភាសាបារាំង នៃលោកឡង់សឺរ៉ូ មានគាថាលើសដូច្នេះ នរជនមិនទាន់ដល់មរណៈ សូម្បីធ្លាក់ពីលើកំពូលភ្នំក្ដីលិចលង់ក្នុងមហាសមុទ្រក្ដី ធ្លាក់ក្នុងភ្លើងក្ដី ឬប្រឡែងជាមួយពស់ក្ដី ក៏មិនស្លាប់ ។

មរណៈហើយ សព្វបើមុតដោយស្បូវបន្តិចក៏មិនរស់ដែរ ។

១៨- អ្វីមួយ មិនមានគេរក្សា តែមានបុណ្យវាសនាជួយរក្សា ក៏អាចស្ថិតស្ថេរទៅបាន អ្វីមួយមានគេរក្សាល្អហើយ តែបុណ្យវាសនាមិនជួយរក្សាផងក៏វិនាសអន្តរាយទៅបាន ប្រៀបដូចនរជនអនាថាគេលះបង់ចោលកណ្ដាលព្រៃជ្រៅ គង់មានជីវិតរស់បាន, ឯនរជនមានគេរក្សាប្រយ័ត្នប្រយែង នៅតែក្នុងផ្ទះ ក៏ស្លាប់ទៅបាន ។

ក្នុងថ្ងៃដែលកន្លងទៅដោយលំដាប់ គោឧសភ**សញ្ជីវកៈ** ដើរស៊ីស្មៅជាអាហារក្បែរមាត់ស្ទឹងតាមទំនើងចិត្ត ហើយអាស្រ័យនៅក្នុងទីនោះ ឡើងសាច់ឈាមធាត់ធំមាំមួន មានកម្លាំងក្លៀវក្លាហានបោលលោតលេងកញ្ឆោតកញ្ឆេង រោទិ៍លាន់ឮគឹកកងរំពងព្រៃ ។ មានសត្វសីហៈមួយឈ្មោះ**បិង្គលកៈ** ជាស្ដេចសត្វចតុប្បាទអាស្រ័យនៅក្នុងព្រៃនោះ សោយសេចក្ដីសុខក្នុងរាជសម្បត្តិដែលខ្លួនតតាំងច្បាំងយកបានដោយកម្លាំងដៃខ្លួន, ព្រោះថា៖

១៩- ម្រឹគទាំងឡាយមិនធ្វើពិធីបុណ្យអភិសេកឲ្យសីហៈទេ សីហៈបានរាជ្យ បានជាធំលើពួកសត្វម្រឹគ ដោយកម្លាំងព្យាយាមនៃខ្លួនឯង ។

ថ្ងៃមួយ, **បិង្គលកៈ** ស្រេកទឹក ដើរចេញទៅរកផឹកទឹកនៅត្រើយស្ទឹងយមុនា កំពុងតែដើរទៅ បានឮសំឡេងរោទិ៍រំពងព្រៃ ហាក់ដូចជាមហាមេឃគ្រហឹមគ្រិលៗ គគ្រឹកគគ្រេងរកកល់នឹងស្រក់ធ្លាក់ចុះមក លុះឮសំលេងរោទិ៍នោះហើយ ភ័យតក់ស្លុតរន្ធត់ចិត្តមហិមា មិនហ៊ានចុះទៅផឹកទឹក ក៏វិលត្រឡប់ថយទៅកាន់ទីលំនៅដើមខ្លួនវិញ គិតពិចារណាមើលមិនយល់ថាជាសំឡេងអ្វីសោះ ក៏អង្គុយនៅស្ងៀមស្ងាត់មិនមាត់កឡើយ ។ កាលនោះ, មានចចកពីរ ឈ្មោះ**ករដកៈ** មួយទៀតឈ្មោះ**ទមនកៈ** ជាកូនមន្ត្រីចាស់នៃសីហៈនោះ នៅក្នុងទីជិតនោះដែរ ឃើញ**បិង្គលកៈ** កំពុងអង្គុយវិតក្កទ្រមឹងទ្រមើយដូច្នោះ ចចក**ទមនកៈ** សួរទៅកាន់ចចក**ករដកៈ**ថា “នែសម្លាញ់**ករដកៈ**! ម្ចាស់យើងស្រេកទឹកមានរឿងអ្វីទៅហើយបានជាមិនផឹក ហើយវិលត្រឡប់មកវិញ ស្រាប់តែញាប់ញ័ររន្ធត់ សញ្ជប់សញ្ជឹងអង្គុយនៅស្ងៀមស្ងាត់បាត់មាត់បាត់កដូច្នេះហ្ន៎?” ។ ចចក**ករដកៈ**ឆ្លើយប្រាប់ថា៖ “ហៃមិត្ត**ទមនកៈ**! តាមចិត្តខ្ញុំ យើងមិនត្រូវសេពគប់ម្ចាស់នេះទេ បើទុកជាមានរឿងដូច្នេះកើតឡើង មានប្រយោជន៍អ្វី នឹងជួយយកអាសា ឥឡូវនេះកុំទៅឲ្យប្រើល្អជាជាង ម្ចាស់យើងមិនមានលក្ខណៈធ្វើជាមេបាគេទេ យើងមិនមានទោសខុសអ្វីសោះ ស្រាប់តែមើលងាយបណ្ដេញបំបរបង់យើង មិនដែលនឹកនាយើងសោះ យើងរងសេចក្ដីទុក្ខធំបែបនេះ មកអស់

កាលយូរយារណាស់ហើយ, ព្រោះថា៖

២០- ចូរមើល! គួរអនិច្ចាអ្នកបម្រើ ចូលចិត្តធ្វើខ្ញុំបម្រើគេ ព្រោះតែចង់បានទ្រព្យ, មនុស្សល្ងង់ចូលចិត្តបម្រើគេ រហូតដល់វិនាសឥស្សរភាពខ្លួនក៏មិនថា ។

២១- អ្នកធ្វើខ្ញុំបម្រើគេ តែងធន់ទ្រាំលំបាកដោយត្រជាក់ ដោយខ្យល់ និងដោយកំដៅថ្ងៃ ឥតបានប្រយោជន៍អ្វីសោះ, ឯអ្នកប្រាជ្ញខំបំពេញតបៈ, បើទុកជាលំបាក គង់បានសេចក្ដីសុខជាផល ។

២២- ([1]) ការតាំងខ្លួនមិនឲ្យជាខ្ញុំគេ តែងបានផលជាសុខដល់ជីវិត, បើជនណា ព្រមនៅក្នុងអំណាចគេ ជននោះឈ្មោះថាមានជីវិតរស់ ដូច្នោះតើជនបែបណាវិញហ្ន៎ដែលឈ្មោះថាស្លាប់? ។

២៣- “មកណេះ! ទៅ! ក្រោកឡើង! នៅឲ្យស្ងៀម!” នេះជាសម្ដីអ្នកធំមានទ្រព្យសម្បត្តិនិយាយលេងជាល្បែងចំពោះអ្នកក្រីក្រជាខ្ញុំបម្រើ ដែលសេចក្ដីប្រាថ្នាទ្រព្យចាប់ត្របាក់បានហើយ ។

២៤- ជនអប្បឥតប្រាជ្ញា សម្រាំងខ្លួនហើយសម្រាំងទៀត ទុកបម្រុងគ្រាន់តែបម្រើជនដទៃជានាយ ព្រោះប្រាថ្នាទ្រព្យ ដូចស្ត្រីផ្កាមាសតុបតែងខ្លួនឲ្យល្អ ទុកសម្រាប់តែបុរស ។

២៥- ចៅហ្វាយនាយ តែងក្រឡេកសម្លឹងមើលការខុសឆ្គងមិនបរិសុទ្ធជាប្រក្រតីនៃខ្ញុំបម្រើដោយភ្នែកណាអ្នកបម្រើតែងរំពៃមើលភ្នែកនោះនៃម្ចាស់ដោយច្រើន ។

បើនៅទ្រមឹងមិននិយាយច្រើន គេថាល្ងង់, បើនិយាយ គេថានិយាយច្រើនពេក ឬថាឆ្កួត បើចេះអត់ធ្មត់ គេថាខ្លាច, បើដេរមិនឈឺ គេថានាភិជាតិ([2]), បើនៅជិត គេថាប៉ានពេក បើនៅឆ្ងាយ ដោយមានវិន័យ គេថាញញើតញញើមពេក, សូម្បីព្រះយោគី ([3]) ក៏ផ្គាប់ចិត្តម្ចាស់ឲ្យពេញបរិបូណ៌មិនបានដែរ, ឱហ្ន៎ នាទីជាខ្ញុំបម្រើគេនេះ មានអាថ៌កំបាំងជ្រាលជ្រៅគួរតក់ស្លុតណាស់តើ! ។

២៧- អ្នកបម្រើលើកដៃសំពះ ព្រោះតែម្ចាស់ក្រោក, លះបង់ប្រាណ ព្រោះតែការពារជីវិតម្ចាស់ទទួលរងសេចក្ដីទុក្ខខ្លួនឯង ព្រោះតែរក្សាសេចក្ដីសុខម្ចាស់, ឱអនិច្ចាខ្ញុំបម្រើគេ! មានអ្វីល្ងង់ខ្លៅថោកទាបជាងនេះទៅទៀតហ្ន៎!

ចចក**ទមនកៈ** និយាយកាត់ឡើងថា ៖ “នែសម្លាញ់! ពាក្យនេះគេមិនត្រូវយកមកទុកដាក់ក្នុងចិត្ត

---

[1] ហិតោបទេសេចក្ដីប្រែជាភាសាបារាំង នៃលោកឡង់ស៊ីរ៉ូ មានគាថាលើសដូច្នេះ នរជនខ្លះប្រលែងជាមួយនឹងពស់ នរជនខ្លះបរិភោគកាមដោយប្រពន្ធជនដទៃ និងនរជនខ្លះជាខ្ញុំបម្រើស្ដេច, ឱគួរអនិច្ចា! មនុស្សលោកយើងនេះជាសត្វកាចកំរោលណាស់តើ! ។

[2] ត្រកូលថោកទាប ។

[3] ព្រះឥស្សរ

សោះទេ, ព្រោះថា៖

២៨- ហេតុដូចម្ដេច ក៏គេមិនគប្បីសេពគប់ឥស្សរជនជាម្ចាស់ដ៏ប្រសើរ បើម្ចាស់គាប់ចិត្តហើយ មិនយូរប៉ុន្មាន ម្ចាស់នឹងបំពេញមនោរថមិនខាន ។

២៩- បើមិនធ្វើជាសេវកាមាត្យ តើនឹងបានចាមរសែនត្ងនស្វេតច្ឆ័ត្រដោមដុងលើចុងដងក្ដស់ មានពាជី គជេន្ទ្រនិងកងទ័ពចោមរោមរុងរឿងមកពីណា?" ។

ចចក**ករដក:** និយាយថា៖ "បើទុកជាដូច្នោះ យើងមិនត្រូវជួញរវល់ដែរ មានប្រយោជន៍អ្វីសម្រាប់យើង? ការជួញរវល់ក្នុងការមិនត្រូវជួញរវល់ មានតែសេចក្ដីវិនាសសាបសូន្យ, ចូរមើល!

៣០- នរជនណាជួញចិត្តរវល់ក្នុងការដែលមិនត្រូវរវល់ នរជននោះ នឹងត្រូវដេកស្លាប់លើផែនដី ដូចពានរថ្លស់ខ្លួនដល់ស្លាប់ព្រះចាប់ទាញឈើស្នៀត" ។

ចចក**ទមនក:** សួរឡើងថា៖ "ចុះរឿងនោះ តើដូចម្ដេច?" ។ ចចក **ករដក:** និយាយរៀបរាប់ប្រាប់ថា៖

កថាទី២

រឿងពានរ និងសសរ

នៅក្នុងប្រទេសមគធៈ មានជនត្រកូលកាយស្ថ ([១]) ម្នាក់ឈ្មោះ**សុភទត្ត** បានចាត់ចែងជាងឲ្យកសាងវិហារជិតធម៌ារណ្យមួយ ។ នៅវិហារនោះ មេជាងបង្គាប់ឲ្យកូនជាងអារពុះចុងសសរចំកណ្ដាល ហើយឲ្យយកស្នៀតទៅស៊កទុកត្រង់កណ្ដាលសសរដែលអារនោះ ។ មានស្វាមួយហ្វូងធំ តែងវារលោតលេងតាមទំនើងចិត្តពីទីនេះទីនោះរហូតដល់ទីឋាននោះ ។ មានពានរមួយ កាលមរណៈមកដល់ ក៏ទៅអង្គុយលើសសរដែលគេអារពុះជាពីរនោះ យកដៃទាំងពីរចាប់ទាញស្នៀតលេងជាល្បែងឥតពិចារណា ។ ស្វាសវាទាំងពីរសំយុងស្ដោកធ្លាក់ទៅចំចន្លោះសសរ ដែលគេអារពុះជាពីរនោះ ។ រីចុងទាំងពីរនៃសសរនោះ កាលពានរទាញស្នៀតចេញផុតហើយ ក៏ក្ដោបមកវិញកៀបស្វាសទាំងពីរខ្ទេចល្អិតជាផង់ធូលីដល់ក្ដីស្លាប់ទៅហោង ហេតុនោះបានជាខ្ញុំ (**ករដក:**) និយាយថា៖ "នរជនណាជួញចិត្តរវល់ ក្នុងការដែលមិនត្រូវរវល់" ដូច្នេះជាដើម (លេខ ៣០) ។

ចចក**ទមនក:** និយាយអួតអាងថា៖ "មែនពិតហើយ, តែសេវកាមាត្រត្រូវតែយកចិត្តទុកដាក់មើលការងារម្ចាស់នឹងខានពុំបាន" ។ ចចក**ករដក:** ឆ្លើយកាត់ថា៖ "មុខក្រសួងត្បូងការទាំងពួង អ្នកណា

---

[១] ត្រកូលនេះ តាមយាជ្ញវល្កយ្យ ថាជាវណ្ណសូទ្រ: តែមានឋានៈជាក្សត្រ ។

មាននាទីជាប្រធានមន្ត្រី អ្នកនោះត្រូវធ្វើការងារនោះចុះ, អ្នកតូចតាចដូចយើងមិនគួរគប្បីទៅដែង ជួយព្រួយយកការងារគេដទៃមកធ្វើជំនួសទេ, ចូរមើល!

៣១- នរជនណាព្រួយជួសគេ ទៅដែងយកការងារជនដទៃមកធ្វើជំនួស ព្រោះតែប្រាថ្នាប្រយោជន៍ឲ្យថៅហ្វាយ នរជននោះ ត្រូវគេសម្លាប់ចោលបង់លើផែនដី ដូចលាត្រូវគេវាយសម្លាប់ចោលបង់សៀត ព្រោះតែបញ្ចេញសំឡេង" ។

ចចក**ទមនកៈ** សួររឿងនោះថា៖ "តើរឿងនោះដូចម្តេច?" ។ ចចក**ករដកៈ**និយាយរឿងនោះប្រាប់ថា៖

កថាទី៣

រឿងលា និង ឆ្កែ

នៅក្រុងពារាណសី មានអ្នកជ្រលក់ម្នាក់ឈ្មោះ**កប៉ូរបដកៈ** ។ អ្នកជ្រលក់នោះអង្គុយនិយាយលេងជាមួយប្រពន្ធក្មេងស្រស់ប្រិមប្រិយកំពុងពេញពាល ដោយក្តីស្នេហ៍ស្នាលអស់កាលយូរ ហើយដេកប្រកៀកប្រឱបគ្នាលន់លក់ស៊ប់មិនដឹងខ្លួន ។ កាលនោះ, មានចោរម្នាក់ចូលមកលបលួចទ្រព្យក្នុងផ្ទះអ្នកជ្រលក់នោះ ។ នៅក្នុងទីលានផ្ទះនោះ គេមានចងលាមួយទុក មានឆ្កែមួយចូលទៅដេកជាមួយលានោះដែរ, លាក៏និយាយទៅកាន់ឆ្កែថា "ហៃសម្លាញ់! មុខការនេះជាកិច្ចធុរៈឯងហើយ ហេតុអ្វីក៏ឯងមិនព្រុសឲ្យឮខ្លាំងឡើងឲ្យម្ចាស់យើងភ្ញាក់?" ឆ្កែឆ្លើយថា៖ "នែសម្លាញ់ដ៏ចម្រើន! ឯងមិនត្រូវជួយព្រួយដែងរវល់ដល់កិច្ចការអញទេ ឯងមិនដឹងជាអញនៅរក្សាផ្ទះទាំងយប់ទាំងថ្ងៃទេឬអ្វី? សូម្បីអញយកចិត្តទុកដាក់ថែរក្សាផ្ទះដល់ម្ល៉ោះ ម្ចាស់យើងក៏មិនរវល់ធ្វើដឹងឮ ម្ចាស់យើងមិនភិតភ័យអ្វីសោះ បានក្តីសុខមកអស់កាលយូរណាស់ហើយ ដល់មកពេលនេះ គ្រាន់តែអើពើនឹកនាឲ្យទានអាហារបន្តិចបន្តួចក៏មិនឲ្យ តែការនេះជាធម្មតាម្ចាស់ បើមិនឃើញមានទុក្ខធុរៈអ្វីទេ មិនរវល់អើពើនឹកនាអ្នកបម្រើឡើយ" ។ លាបានស្តាប់ហើយស្តីបន្ទោសថា៖ "ស្តាប់មើលវាហ៎ះ អាពាលចង្រៃនេះ!

៣២- នរជនណាមួយ ចាំបាច់គេហៅរកក្នុងកាលប្រកបការងារ នរជននោះ គេហៅថា "អ្នកបម្រើ" ឬហៅថា "សម្លាញ់" ដូចម្តេចកើត? ។

ឆ្កែឆ្លើយថា៖ "បើនរជនណាហៅរកខ្ញុំបម្រើ តែក្នុងពេលដែលត្រូវប្រើធ្វើការងារ តើនរជននោះនឹងឈ្មោះថា "ម្ចាស់" ដូចម្តេចកើត? ។

៣៣- ការចិញ្ចឹមខ្ញុំបម្រើដែលជ្រកអាស្រ័យនៅជាមួយ ការសេពគប់ម្ចាស់ ការប្រតិបត្តិធម៌ និង

ការប្រសូតកូន ទាំងអស់នេះឥតមានអ្នកណាលូកដៃទៅធ្វើជំនួសបានទេ” ។

លំដាប់នោះ, លាក្រោធស្រែកជេរថា៖ “នែអាចង្រៃ! អាគំនិតខូច! អាឯងចិត្តអាក្រក់អីម្ល៉េះ ក្នុងកាលវិបត្តិ ឯងប៉ានធ្វើព្រងើយ មិនអើពើដល់ការងារម្ចាស់ មិនថ្វីទេ ចាំមើលដល់ម្ចាស់ក្រោកឡើង ឯងគង់ដឹងខ្លួន អញមុខជាប្រាប់ម្ចាស់ហើយ, ព្រោះថា៖

៣៤- បុគ្គលគួរបូជាព្រះអាទិត្យពីខាងក្រោយខ្នង បូជាភ្លើងពីខាងពោះ បូជាម្ចាស់ដោយកាយនិងចិត្ត និងប្រតិបត្តិដើម្បីបរលោកដោយមិនមានមាយា” ។

លុះលាពោលដូច្នេះហើយ ក៏តាំងស្រែកដោយសម្រែកដ៏ខ្លាំង ដើម្បីឲ្យម្ចាស់ភ្ញាក់ ។ ខណៈនោះអ្នកជ្រលក់ភ្ញាក់ស្ទន់ស្តោក្រញាងឡើង ដោយសម្រែកខ្លាំងនោះ គ្នាន់ក្តាញ់ណាស់ព្រោះដាច់ដំណេកក្រោកឡើងក្រទីក្រទាចាប់ទាញដំបងសំពងលានោះយ៉ាងអស់ទំហឹង រីលានោះត្រូវដំបងដំណំទ្រមខ្លួនដល់នូវក្តីស្លាប់ទៅហោង ។ ព្រោះហេតុនោះបានជាខ្ញុំ (**ករដកៈ**) ពោលថា៖ “នរណាព្រួយជួសគេ” ដូច្នេះជាដើម (លេខ ៣១) ។

ឯងពិនិត្យមើល! យើងត្រូវហែហមម្ចាស់តែក្នុងកិច្ចការរបស់យើងប៉ុណ្ណោះបានហើយ, ថ្ងៃនេះយើងក៏សេសសល់អាហារគ្រប់គ្រាន់ហើយ យើងទៅជួយរវល់តើបានប្រយោជន៍ដូចម្តេច? ។

ចចក**ទមនកៈ** ទាស់ចិត្តឆ្លើយកាត់ឡើងថា៖ “ចុះយើងបម្រើម្ចាស់ផែនដី ព្រោះតែចង់បានអាហារស៊ីតែប៉ុណ្ណឹងទេ? សម្តីឯងនិយាយនេះឆ្វេងណាស់ មិនសមរម្យតាមគន្លងទេ, ព្រោះថា៖

៣៥- ការពឹងពាក់ព្រះនរបតី អ្នកប្រាជ្ញត្រូវការចង់បាន ដើម្បីធ្វើឧបការជួយមិត្ត និងដើម្បីបំផ្លាញសឹកសត្រូវ នរណាហ្ន៎ ពឹងពាក់ព្រះនរបតីព្រោះហេតុតែបំពេញផ្ទៃខ្លួនប៉ុណ្ណោះ? ។

៣៦- ជីព្រាហ្មណ៍ មិត្ត និងញាតិសន្តាន មានជីវិតរស់នៅព្រោះអាស្រ័យជីវិតនៃនរជនណា ជីវិតនៃនរជននោះឈ្មោះថា ប្រកបដោយផល នរណាហ្ន៎ មិនចិញ្ចឹមជីវិត ព្រោះប្រយោជន៍ខ្លួន? ។

៣៧- បើអ្នកណាមានជីវិតរស់នៅ បានញុំាងជនដទៃច្រើននាក់ឲ្យមានជីវិតរស់នៅបានផង សូមឲ្យអ្នកនោះមានជន្មាយុរស់នៅយឺនយូរ រីសត្វក្អែកវាមិនអាចបំពេញផ្ទៃវាបានដោយចំពុះវាឬ? ។

៣៨- មនុស្សខ្លះសុខចិត្តនៅជាខ្ញុំគេ ត្រឹមតែ ៥ បុរាណ (រៀល) មនុស្សខ្លះទៀត សុខចិត្តនៅជាខ្ញុំគេលុះត្រាតែបាន ១០០.០០០ បុរាណ, រីមនុស្សមួយពួកទៀត ចិត្តប្រសើរមិនសុខចិត្តនៅជាខ្ញុំគេ សូម្បីបានច្រើនជាង ១០០.០០០ បុរាណ ។

៣៩- ធម្មតាមនុស្សជាតិដូចគ្នា ភាពជាខ្ញុំគេ អ្នកប្រាជ្ញតិះដៀលក្រៃលែង, បណ្តាខ្ញុំគេ អ្នកណាមិនបានជាដើមគេទេ គួរនឹងរាប់អ្នកនោះថាមានជីវិតរបស់នៅនឹងគេដែរឬទេ?

៤០- រវាងពាជី ដំរី លោហធាតុ, រវាងឈើ ថ្ម សំពត់, រវាងនារី បុរស ទឹក ទាំងអស់នេះឃ្លាតផ្សេងពីគ្នាធំណាស់ ។

៤១- ធម្មជាតិឆ្កែ បានឆ្អឹង សូម្បីអស់សាច់រលីងហើយនៅសល់តែសរសៃខ្លាញ់វារបន្តិចបន្តួច ក៏ត្រេកអរកខិបកខុប, មែនពិត ឆ្អឹងនោះមិនអាចបន្សាត់បង់សេចក្តីស្រេកឃ្លានឡើយ, រីឯសីហៈ សូម្បីបានចចកមួយមកនៅក្នុងក្រញាំក្រចកខ្លួនហើយ ក៏នៅតែបោះបង់ចោល ហើយស្ទុះទៅចាប់សម្លាប់ដំរីសារមួយទៀត, នរជនទាំងពួង ទោះតោកយ៉ាកលំបាកក្តីណា តែងតែមានសេចក្តីប្រាថ្នាចង់បានផលទៅតាមទំនងភាពខ្លួនជាសត្វលោក ។

មួយទៀត, ចូរពិចារណាមើលសេចក្តីផ្សេងគ្នារវាងម្ចាស់ និងខ្ញុំបម្រើដូចតទៅនេះ៖

៤២- ឆ្កែ លុតក្រាបរាបទាបជិតជើងម្ចាស់ ហាមាត់បង្ហាញចង្កូម បក់កន្ទុយរវិចៗនៅនឹងដីចាំទទួលសំណល់អាហារដែលម្ចាស់បោះទៅឲ្យ ឯដំរី ជាសត្វប្រសើរ មៀងមើលម្ចាស់ដោយឫកមាំ លុះត្រាតែលួងលោមច្រើនរយដងទើបបរិភោគ ។

៤៣- ជីវិតនៃមនុស្សណា សូម្បីតាំងនៅតែមួយខណៈ តែមិនប្រាសចាកការចេះដឹង សេចក្តីព្យាយាមអង់អាច នឹងកេរ្តិ៍ឈ្មោះយសសក្តិ អ្នកប្រាជ្ញពោលថាជីវិតនៃមនុស្សនោះ ពេញជាជីវិតដ៏ប្រសើរនៅនាលោកនេះ ព្រោះថា ក្អែកអាចមានជីវិតរស់នៅបានយូរ ព្រោះការស៊ីសំណល់គ្រឿងពលី ។

៤៤- ជីវិតនរជនណាដែលមិនផ្សាយសេចក្តីអាណិតអាសូរចំពោះកូនខ្លួន ចំពោះគ្រូ ចំពោះពួកខ្ញុំបម្រើ ចំពោះជនក្រីក្រលំបាក និងចំពោះញាតិសន្តាន ជីវិតនៃនរជននោះ បានផលប្រយោជន៍អ្វីនៅនាមនុស្សលោកនេះ? ព្រោះថា ក្អែកអាចមានជីវិតរស់នៅបានយូរបាន ព្រោះការស៊ីសំណល់គ្រឿងពលី ។

៤៥- នរជនអប្បឥតប្រាជ្ញាពិចារណាប្រយោជន៍ និងមិនមែនប្រយោជន៍ ប្រព្រឹត្តកន្លងគន្លងច្បាប់ច្រើនប្រការ មានសេចក្តីប្រាថ្នាគ្រាន់តែបំពេញផ្ទៃខ្លួនប៉ុណ្ណោះ នរជននេះហៅថាមនុស្សតិរច្ឆាន, ឯមនុស្សតិរច្ឆាន និងបសុសត្វ មានសេចក្តីប្លែកគ្នាដូចម្តេចខ្លះ?" ។

ចចក**ករដក:** ពោលតទៅថា៖ "ណ្ហើយ! យើងទាំងពីរនាក់មិនមែនជាប្រធានទេ យើងបបួលគ្នាគិតពីរឿងនេះ តើមានប្រយោជន៍អ្វី?" ។ ចចក**ទមនក:** ឆ្លើយថា៖ "បើដូច្នេះ តើអាមាត្យ ដែលបានជាប្រធាន ឬមិនទាន់បានជាប្រធាន នឹងទ្រទ្រង់ភាពបែបនោះអស់កាលប៉ុន្មាន, ព្រោះថា៖

៤៦- នៅនាលោកនេះ នរណាៗក៏គេមិនអាចកំណត់បានថាខ្លួនជាជនខ្ពង់ខ្ពស់ ឬជាជនថោកទាបជាងអ្នកណាតាមសភាពខ្លួនឯងបានទេ ចេស្តា (សំណាង) ខ្លួន ទើបនាំនរជនទៅកាន់ភាវៈគួរគោរព ឬកាន់ភាវៈវិបរិតមិនគួរគោរព ។

៤៧- ថ្ម បុគ្គលលើកយកឡើងទៅដាក់លើកំពូលភ្នំបានដោយសេចក្តីព្យាយាមដ៏ធំ តែបើទម្លាក់ចុះពីលើកំពូលភ្នំវិញបានដោយងាយយ៉ាងណា ខ្លួនយើងឡើងទៅកាន់ឋានៈខ្ពង់ខ្ពស់ដោយគុណគឺក្តីព្យាយាមដ៏ធំ តែបើធ្លាក់ខ្លួនទៅកាន់ឋានៈថោកទាបវិញដោយទោសដ៏ងាយៗក៏យ៉ាងនោះឯង ។

៤៨- នរជនធ្លាក់ចុះទៅខាងក្រោម ឬឡើងខ្ពស់ទៅខាងលើ ដោយកម្មជារបស់ខ្លួន ដូចជាគេជីកអណ្តូង ឬកសាងកំពែង តែងទាបខ្លួនចុះទៅតាមជម្រៅអណ្តូង ឬអណ្តែតខ្ពស់ឡើងតាមកម្ពស់កំពែង ។

នែសម្លាញ់អើយ! ខ្លួនយើងនេះ មានតែសេចក្តីព្យាយាមដែលនាំឱ្យសម្រេចប្រយោជន៍គ្រប់យ៉ាង" ។ ចចក**ទមនកៈ** សួរថា៖ "**បិង្គលកៈ** ម្ចាស់យើងនេះ ខ្ញុំឆ្ងល់មិនដឹងជាមានហេតុការណ៍អ្វីបានជាភិតភ័យតក់ស្លុតរត់ត្រឡប់មកវិញ" ។ ចចក**ករដកៈ**ឆ្លើយថា៖ "ចុះឯងធ្វើដូចម្តេចនឹងដឹងរឿងពិត?" ។ ចចក**ទមនកៈ**និយាយបញ្ចេញប្រាជ្ញថា៖ "រឿងអ្វី ដែលអ្នកប្រាជ្ញមិនដឹង? ព្រោះថា៖

៤៩- ពាក្យពេចន៍ ដែលបុគ្គលពោលចេញហើយ សូម្បីបសុសត្វក៏ចាប់យកសេចក្តីបាន, សេះនិងដំរី ដែលគេហ្វឹកហ្វឺនហើយ កាលបើជនបង្គាប់អាចនាំជនទៅបាន, ជនជាបណ្ឌិត សូម្បីគេមិនទាន់ហាមាត់ចេញនិយាយ វាងវៃដឹងទាន់ ព្រោះថា ប្រាជ្ញាមានផលប្រសើរ គឺការដឹងនូវទឹកចិត្តនៃជនដទៃដែលមានអាការចេញមកខាងក្រៅ ។

៥០- បុគ្គលអាចកត់សម្គាល់ នូវចិត្តនៃបុគ្គលដទៃដែលស្ថិតនៅខាងក្នុងដោយអាការខាងក្រៅបាន គឺដោយចរិយា ដោយគតិ ដោយកិរិយា ដោយទឹកសម្តី និងដោយវិការៈនៃភ្នែក និងមុខមាត់ ។

ពេលនេះ, ជាឱកាសល្អ រូបខ្ញុំនឹងធ្វើម្ចាស់យើង ដែលកំពុងមានអាសន្នភ័យខ្លាចនេះ ឱ្យនៅក្នុងកណ្តាប់ដៃដោយកម្លាំងប្រាជ្ញារបស់ខ្ញុំ, ព្រោះថា៖

៥១- ពោលពាក្យឱ្យសមកតាមកាលៈទេសៈ ធ្វើខ្លួនឱ្យគេស្រឡាញ់ប្រាកដ ស្មើនឹងភាពជាអ្នកសម្បុរស ចេះក្រោធឱ្យសមតាមសក្តិខ្លួន អ្នកណាចេះធ្វើដូច្នេះ អ្នកនោះជាបណ្ឌិត" ។

ចចក**ករដកៈ** ពោលបង្អាក់ថា៖ "នែសម្លាញ់អើយ! ឯងមិនចេះប្រតិបត្តិនាទីជាសេវកាមាត្យទេ, ឯងមើលហ៎ះ! លោកពោលថា៖

៥២- នរជនណាម្ចាស់មិនបានហៅ ដើរតត្រុកចូលទៅរក ម្ចាស់មិនសួរ និយាយចែប៉ប្រែច្រើនដោយសម្គាល់ខ្លួនថាជាទីប្រោសប្រាណនៃព្រះភូបាល នរជននោះ ឈ្មោះថាជនអប្បឥតប្រាជ្ញា" ។

ចចក**ទមនកៈ** ឆ្លើយកាត់ឡើងថា៖ "នែសម្លាញ់ដ៏ចម្រើនអើយ! ម្តេចក៏សម្លាញ់យល់ថារូបខ្ញុំមិនចេះប្រតិបត្តិនាទីជាសេវកាមាត្យ? ចូរមើលហ៎ះ!

៥៣- មានរបស់អ្វីមួយដែលល្អ ឬមិនល្អ ទៅតាមសភាពរបស់វាឬទេ? របស់ណាគាប់ចិត្តនរជនណា របស់នោះឈ្មោះថាល្អសម្រាប់នរជននោះ ។

៥៤- នរជនណាៗមានភាពលក្ខណៈយ៉ាងណាក៏ដោយ កាលអ្នកប្រាជ្ញចូលទៅនៅជិតហើយ អាចញ៉ាំងនរជននោះៗ ឲ្យនៅក្នុងអំណាចនៃខ្លួនបានដោយឆាប់រួសរាន់ ។

៥៥- កាលបើព្រះរាជាជាម្ចាស់សួរថា "អ្នកណានៅទីនេះ?" ដូច្នេះ សេវកាមាត្យឆ្លើយថា "ទូលព្រះបង្គំជាខ្ញុំ ព្រះករុណាថ្លៃវិសេស រង់ចាំទទួលព្រះរាជបញ្ជា" ដូច្នេះហើយ សេវកាមាត្យនោះត្រូវចាត់ចែងការនោះដោយប្រពៃ និងត្រូវធ្វើតាមព្រះរាជអាជ្ញាឲ្យពិតប្រាកដតាមសក្តិខ្លួន ទាល់តែសម្រេចតាមសេចក្តីប្រាថ្នាម្ចាស់ផែនដី ។

៥៦- សេវកាមាត្យណាមានសេចក្តីប្រាថ្នាតិច មាននិស្ស័យម៉ឺងម៉ាត់ មានប្រាជ្ញា ដើរតាមហែហមព្រះរាជាគ្រប់កាលទាំងពួងដូចស្រមោលអន្ទោលតាមប្រាណ ធ្វើតាមបញ្ជាមិនរួញរា សេវកាមាត្យនោះ សមនៅក្នុងព្រះរាជដំណាក់បាន" ។

ចចក**ករដក:** និយាយកាត់ទៀតថា៖ "ចួនកាលម្ចាស់មិនពេញព្រះទ័យនឹងឯង ក្នុងពេលដែលឯងចូលគាល់ក្នុងកាលមិនគួរ" ។ ចចក**ទមនក:**ឆ្លើយថា៖ "ពិតមែនហើយ, តែបើទុកជាដូច្នេះក៏ដោយ អ្នកបម្រើត្រូវតែនៅរង់ចាំទទួលមុខងារខ្លួនដោយប្រយ័ត្នប្រយែង, ព្រោះថា៖

៥៧- ការមិនប៊ានប្រារព្ធធ្វើអ្វី ព្រោះភ័យខ្លាចតែពីខុស នេះជាលក្ខណៈនៃបុរសគម្រក់, នែសម្លាញ់អើយ! នរណាលះបង់ចោលអាហារភោជនមិនប៊ានបិរភោគ ព្រោះខ្លាចអាហារមិនរលួយ? ។

៥៨- ព្រះនរបតីតែងរាប់រកតែមនុស្សណាដែលនៅជិតផ្ទាល់ព្រះអង្គ ទោះមនុស្សនោះល្ងង់ខ្លៅក្តី ត្រកូលថោកទាបក្តី ឬមិនបានទូន្មានខ្លួនដោយប្រពៃក្តី, តាមធម្មតា ព្រះរាជា ស្ត្រីភាព ឬលតាជាតិ តែងទាក់ទងព័ទ្ធព័ន្ធចំពោះតែអ្នកណា ឬដើមឈើណាដែលនៅជិត" ។

ចចក**ករដក:** សួរថា៖ "នែសម្លាញ់! ថាបើដូច្នោះ ឯងចូលទៅគាល់ព្រះរាជា តើគិតនិយាយថាដូចម្តេច?" ។ ចចក**ទមនក:** ឆ្លើយប្រាប់ថា៖ "ចូរឯងចាំស្តាប់ រូបខ្ញុំទៅនេះ ដើម្បីឲ្យបានដឹងថា ម្ចាស់យើងមានសេចក្តីប្រោសប្រាណ ឬមិនប្រោសប្រាណទេ?" ។ ចចក**ករដក:** សួរថា៖ "ធ្វើម្តេចឯងនឹងដឹងលក្ខណៈបានថា ទ្រង់ប្រោសប្រាណ ឬមិនប្រោសប្រាណ?" ។ ចចក**ទមនក:** ឆ្លើយប្រាប់ថា៖ "ចូរឯងពិចារណាមើល៖

៥៩- ទតព្រះនេត្រមើលមកពីចម្ងាយ ទ្រង់ញញឹមស្រស់ពព្រាយ ទ្រង់ចចាកអរាក សាកសួរដោយរួសរាយ សរសើរគុណលក្ខណៈ សូម្បីក្នុងទីកំបាំងមុខ ឬទ្រង់រំឭកការកម្សត់ដែលយើងពេញ

ចិត្ត ។

៦០- ទ្រង់ប្រោសប្រាណ សូម្បីជនមិនមែនជាសេវកាមាត្យ, ទ្រង់ប្រោសព្រះរាជទាន, ទ្រង់ពោលប្រាស្រ័យគួរឲ្យស្រឡាញ់ពេញចិត្ត, ទ្រង់រំឮករឿងសព្វព្រះទ័យនៃជនដែលទ្រង់ប្រោសប្រាណ ឬទ្រង់សង្គ្រោះនឹកដល់គុណយើង សូម្បីចំពោះរឿងដែលជាទោស ។

៦១- ទ្រង់ត្រាស់ប្រើមិនមានកាលកំណត់, ទ្រង់ពោលពាក្យសន្យារឿយៗ និងទ្រង់កំណត់ផលដែលត្រូវបាន ទាំងអស់នេះ នរជនដែលមានប្រាជ្ញាអាចកំណត់ដឹងបាននូវលក្ខណៈព្រះរាជា ដែលមានសេចក្តីប្រោសប្រាណ ឬមិនមានសេចក្តីប្រោសប្រាណ ។

កាលបើខ្ញុំដឹងកិច្ចការនេះសព្វគ្រប់ហើយ ខ្ញុំនឹងរករឿងនិយាយដូចម្តេចឲ្យទាល់តែព្រះរាជាសព្វព្រះទ័យពុំខាន ។

៦២- ([1]) អ្នកប្រាជ្ញទាំងឡាយតែងសម្តែងប្រាប់នូវការវិបត្តិ (អន្តរាយ) ដែលកើតពីការយល់ឃើញខុស និងសិទ្ធិ(ការសម្រេច) ដែលកើតពីការយល់ឃើញត្រូវ ឲ្យឃើញស្តែងតាមនីតិវិធី បង្ហាញឲ្យឃើញដូចជាអ្វីមួយដែលផុសប្រាកដឡើងក្នុងទីចំពោះមុខ" ។

ចចក**ករដក:** និយាយប្រាប់ថា "ប៉ុន្តែបើកាលមិនគួរទេ កុំនិយាយ, ព្រោះថា៖

៦៣- ([2]) សូម្បីព្រះព្ឫហស្បតិ៍ កាលពោលនូវពាក្យខុសកាល ក៏បាននូវការមើលងាយប្រាជ្ញា និងការមើលងាយដទៃទៀតច្រើនប្រការ" ។

ចចក**ទមនក:** ឆ្លើយថា៖ "នែមិត្ត! ឯងកុំភិតភ័យអ្វី ទុកងារឲ្យរូបខ្ញុំចុះ ពាក្យណាដែលមិនគួរដល់ការ រូបខ្ញុំមិននិយាយពាក្យនោះទេ, ព្រោះថា៖

៦៤- ក្នុងគ្រាអន្តរាយកើតឡើង ក្នុងការដើរវង្វេងផ្លូវ និងក្នុងគ្រាប្រកបការក្នុងកាលគួរធ្វើ ខ្ញុំបម្រើ ដែលប្រាថ្នាប្រយោជន៍ សូម្បីម្ចាស់មិនសួរនាំ ក៏ត្រូវតែពោល ។

ថាបើរូបខ្ញុំមិននិយាយស្នើមតិ ក្នុងកាលគួរមកដល់ហើយ នុ៎ះ ក៏រូបខ្ញុំមិនសមធ្វើជាមន្ត្រីដែរ, ព្រោះថា៖

---

[1] ហិតោបទេស សេចក្តីប្រែជាភាសាសៀមរបស់លោកនាគប្រទីប មានគាថាលើសដូច្នេះគឺ ទោសត្រឡប់ទៅជាគុណ គុណត្រឡប់ទៅជាទោសវិញ និងទោសនៅជាទោស គុណ នៅជាគុណ ការមិនមានលក្ខណៈជាម្ចាស់មាន ៣ ប្រការដូច្នេះ ។

[2] ហិតោបទេស សេចក្តីប្រែជាភាសាបារាំង របស់លោកឡង់សឺរ៉ូ មានគាថាលើសដូច្នេះគឺ បពិត្រព្រះទេវបាទ! ព្រះរាជាតែងជួបប្រទះតែមនុស្សបញ្ជោររឿយៗ ឯមនុស្សដែលមិនសូវជួបប្រទះណោះគឺមនុស្សដែលចង់និយាយឮ ចង់ស្តាប់សេចក្តីពិត សូម្បីរឿងមិនពេញចិត្ត ។

៦៥- ការប្រព្រឹត្តចិញ្ចឹមជីវិត ដែលលោកសប្បុរសទាំងឡាយសរសើរនៅក្នុងលោកនេះ ដោយគុណណា គុណនោះ បុគ្គលអ្នកមានគុណគួររក្សាទុកដោយប្រពៃផង គួរធ្វើឲ្យចម្រើនកើនឡើងផង ។

ហៃសម្លាញ់! បើដូច្នោះ ចូរសម្លាញ់បើកឲ្យរូបខ្ញុំទៅជួប**បិង្គលកៈ** ក្នុងកាលឥឡូវនេះចុះ” ។ ចចក**ករដកៈ**ឲ្យពរថា៖ “សុភមស្តុ! សូមឲ្យបានប្រកបដោយសេចក្ដីសុខក្សេមក្សាន្តកុំបីឃ្លាត, សូមសេចក្ដីប្រាថ្នាបានសម្រេចផលតាមដែលបានដៅកុំបីខាន” ។ លំដាប់នោះ ចចក**ទមនកៈ** ដើរចូលទៅកាន់សំណាក់ **បិង្គលកៈ** ។ គ្រានោះឯង **បិង្គលកៈ** មើលទៅឃើញចចក**ទមនកៈ** ដើរចូលមកពីចម្ងាយក៏បង្គាប់ឲ្យគេហៅចូលទៅ ។ ចចកដើរចូលទៅធ្វើហាក់ដូចជាខ្លាចណាស់ ធ្វើអាការៈញញើតញញើមបែបត្រុនៗ ដល់ហើយឱនក្រាបប្រណិប័តន៍ដោយអស្តាង្គបាត ប្រណិប័តន៍ហើយអង្គុយក្នុងទីដ៏គួរមួយ ។ **បិង្គលកៈ** ថៅរ៉ៅសួរទៅថា៖ “យីអើ! អញខានឃើញមុខឯងយូរយារណាស់ហើយណ៎ា!!” ។ ចចក **ទមនកៈ** ឆ្លើយភ្លាមថា៖ “ព្រោះព្រះទេវបាទដ៏មានសិរី មិនមានកិច្ចការអ្វីជាប្រយោជន៍ចំពោះខ្ញុំបាទជាសេវកាមាត្យ តែបើទុកជាដូច្នោះ, ដល់កាលគួរហើយ ខ្ញុំបម្រើត្រូវតែចូលមកគាល់, ហេតុនោះទើបខ្ញុំបាទចូលមកគាល់ឥឡូវនេះ ព្រោះថា៖

៦៦- បពិត្រព្រះរាជា! ការងារម្ចាស់មានច្រើនណាស់ លោកតែងត្រូវការ សូម្បីស្មៅមួយទងសម្រាប់ជម្រះព្រះទន្ត ឬធ្វើជាតំបារត្បារព្រះកាណ៌ ចាំបាច់និយាយថ្វីដល់ទៅនរជនដែលមានខ្លួនទាំងដុលចេះនិយាយមានដៃជើងប្រាកដដូច្នេះ ។

បើលោកម្ចាស់ឈ្វេងយល់ថា ខ្ញុំបាទនេះជាបុគ្គលអប្បឥតប្រាជ្ញា ដូច្នោះមែនបានជាលះបង់ចោលយូរយារណាស់ហើយ នុ៎ះគួរលោកម្ចាស់កុំឈ្វេងយល់ដូច្នេះទៀតឡើយ, ព្រោះថា៖

៦៧- ([1]) នរជនមានប្រាជ្ញា និងមានសេចក្ដីប្រព្រឹត្តម៉ឹងម៉ាត់ សូម្បីជនដទៃមើលងាយថាមិនបានជាការអ្វី នុ៎ះក៏បុគ្គលមិនគប្បីសន្និះសង្ស័យថា “វិនាសសាបសូន្យ”ឡើយ ភ្លើងសូម្បីបុគ្គលយកទៅដាក់ខាងក្រោម, ក្នុងកាលណាក៏ដោយ អណ្ដាតភ្លើង មិនដែលទៅក្រោមទេ តែងទៅតែខាងលើជាដរាប ។

---

[1] ហិតោបទេស សេចក្ដីប្រែជាភាសាបារាំង របស់លោកឡង់សឺរ៉ូ មានគាថាលើសដូច្នេះគឺ ក. ក្នុងសង្គ្រាម នរជនណាអាចបាញ់ព្រួញដេរដាស់ព្រះធរណីដ៏ធំនេះ ដោយសេចក្ដីអង់អាចដោយទ្រង់ទ្រាយឆើត និងដោយការចេះជ្រាលជ្រៅ នរជននោះ កាលនៅជិតព្រះរាជាក៏ត្រូវនិយាយដោយញញើតញញើម ដោយសេចក្ដីហេតុខ្លាចព្រះចេស្ដា, នៅចំពោះព្រះភក្ត្រ, ត្រូវគារវៈបែបនេះដរាប ។ ខ. នៅចំពោះព្រះភក្ត្រព្រះរាជា នៅកណ្ដាលប្រជុំពាល និងនៅក្នុងទីប្រជុំស្ត្រីផ្កាមាស សូម្បីនរជនមានថ្វីមាត់ ក៏មានចិត្តខ្ពបខ្លាចក្លាយទៅជាត្រិនត្រុនទឹមទាម ។ តាមលក្ខណៈសម្បត្តិ នៃបុគ្គលមិនចេញមកឲ្យឃើញប្រាកដឯងទេ, ដូចទឹកអប់កស្ធូរិកា គេមិនអាចរកបានដោយផ្លូវងាយស្រួលទេ ។

ទេវៈ! សូមលោកម្ចាស់យល់ដោយវិសេសទៅទៀតថា៖

៦៨- កែវមណី គេយកទៅប្រដាប់ជើង កញ្ចក់គេយកទៅប្រដាប់លើសិរសា បើទុកជាដូច្នេះ របស់ណាដូចម្ដេច របស់នោះនៅតែដូច្នោះដដែល គឺកញ្ចក់នៅតែជាកញ្ចក់ កែវមណីនៅតែជាកែវមណី ។

៦៩- កាលណាព្រះរាជា ទ្រង់រាប់អាននរជនទាំងពួងស្មើភាគគ្នា មិនឲ្យមានវិសេសប្លែកគ្នា, ឧស្សាហៈនៃជនមានសមត្ថភាពប្រឹងប្រែងធ្វើការងារ នឹងសាបរលាបខិនថយចុះទៅ ។

៧០- បពិត្រព្រះរាជា! បុរសមាន ៣ ជាន់ គឺបុរសឧត្តម, បុរសទាបថោក និងមធ្យម, ទ្រង់គប្បីចាត់ចែងឲ្យធ្វើការងារទៅតាមជាន់ទាំង ៣ នេះឯង ។

៧១- សេវកាមាត្យដូចគ្នានឹងគ្រឿងអាភរណៈ ត្រូវទុកដាក់ឲ្យសមតាមឋានៈដូចកែវមណីសម្រាប់រំលេចមកុដ មិនត្រូវយកទៅដាំកងជើង ឬពុំនោះកងជើងមិនត្រូវយកទៅប្រដាប់សិរសាឡើយ ។

៧២- កែវមណី គួរយកទៅប្រដាប់គ្រឿងអាភរណៈ ជាវិការនៃមាស បើគេយកកែវមណីទៅប្រដាប់គ្រឿងអាភរណៈ ជាវិការនៃសំណរ កែវមណីនោះ មិនមានពន្លឺប្រុះផ្លុះច្រវាត់ផង មិនល្អរុងរឿងផង តែការនេះជាកំហុសជាងមាសដោយឡែកទេ ។

៧៣- លើកកញ្ចក់យកទៅបណ្ដុបលើកំពូលមកុដ សម្រុតកែវមណីយកទៅប្រដាប់កងជើងវិញ, នេះជាទោសនៃកែវមណីក៏ឥតអង្គីមាន ជាទោសនៃជាងមាសល្ងង់ មិនចេះប្រើ មិនស្គាល់តម្លៃទេតើ! ។

៧៤- ព្រះនរបតី ដែលទ្រង់យល់ស្គាល់សេវកាមាត្យថា "អ្នកនេះមានប្រាជ្ញា មានភក្ដី អ្នកនោះមានសេចក្ដីក្លៀវក្លាហាន ឬប្រកបព្រមដោយលក្ខណៈពីរប្រការនោះ តែងបរិបូណ៌ដោយសេវកាមាត្យទាំងឡាយ ។

៧៥- សេះ, សស្ត្រាវុធ, សាស្ត្រវិជ្ជា, ពិណ, សុន្ទរកថា, នរជន និងនារី វិសេស ឬមិនវិសេស ប្រើបានល្អ ឬមិនបានល្អ, ស្រេចហើយតែវិធីនៃម្ចាស់អ្នកប្រើ អ្នកបង្គាប់បញ្ជាទេ ។

៧៦- មានប្រយោជន៍អ្វីដោយជនភក្ដី តែមិនមានសមត្ថភាព, មានប្រយោជន៍អ្វីដោយជនអង់អាច តែមិនធ្វើអ្វីកើតប្រយោជន៍, បពិត្រព្រះរាជា! ទ្រង់មិនគួរមើលងាយទូលព្រះបង្គំជាខ្ញុំ ដែលមានភក្ដីផង មានសេចក្ដីអង់អាចផងដូច្នេះទេ ។

៧៧- បើទ្រង់មើលងាយអ្នកចេះដឹង ទ្រង់មានតែជនអប្បឥតប្រាជ្ញាជាបរិវារ, តទៅ ដោយអាស្រ័យហេតុនេះ ទ្រង់នឹងមិនមានជនជាអ្នកប្រាជ្ញនៅក្បែរព្រះអង្គឡើយ ព្រោះការមិនស្គាល់នីតិវិធីនេះឯង, កាលបើរាជ្យណាលះបង់សេវកាមាត្យជាអ្នកប្រាជ្ញហើយ រាជ្យនោះនឹងមិនមានផ្លូវនយោបាយ

ល្អទេ, បើវិបត្តិនយោបាយល្អហើយ ប្រទេសជាតិទាំងមូល នឹងកប់លិច ឬវិនាសបាត់ចេញពីក្នុងផែនទីលោកនេះឥតសង្ស័យឡើយ ។

៧៨- អ្នកនគរ គោរពអស់កាលជានិច្ច ចំពោះជនណាដែលព្រះនរបតីលើកតម្កើង ជនណាដែលព្រះនរបតីមើលងាយហើយ ជននោះក៏ត្រូវអ្នកនគរទាំងអស់មើលងាយតាមដែរ ។

៧៩- ពាក្យដែលត្រឹមត្រូវ គួរដល់ការងារ សូម្បីជាសម្ដីកូនក្មេង អ្នកមានប្រាជ្ញា ក៏គួរកាន់យក, បើមិនមានពន្លឺព្រះអាទិត្យទេ ពន្លឺប្រទីប នឹងមិនមានគុណប្រយោជន៍ ឬអ្វី?" ។

បិង្គលកៈ និយាយតបថា "នែ**ទមនកៈ**ដ៏ចម្រើនអើយ! ឯងនិយាយអ្វីដូច្នោះ ឯងជាកូននៃប្រធានអាមាត្យរបស់យើង, ប្រហែលជាដោយពាក្យទ្រគោះបោកបោះបន្តិចបន្តួចឬអ្វី បានជាឯងមិនចូលមករកយើងអស់កាលយូរយារដល់ម្លេះ? បើដូច្នោះ ចូរឯងនិយាយដោយសេរីមកចុះ មានរឿងអ្វីខ្លះ?" ។ ចចក **ទមនកៈ** និយាយតបទៅទៀតថា "បពិត្រលោកជាស្ដេចម្រឹគ! ខ្ញុំបាទសូមទានឱកាសជម្រាបសួររឿងបន្តិច សូមលោកម្ចាស់មេត្តានិយាយប្រាប់ដំណើរសេចក្ដីតាមខ្ញុំបាទដឹងថាលោកម្ចាស់ត្រូវការទឹក លោកម្ចាស់អញ្ជើញទៅហើយមិនទាន់បានក្រេបផឹកបំបាត់សេចក្ដីស្រេកឃ្លានផង ក៏ស្រាប់តែវិលត្រឡប់មកនៅស្ងៀមវិញហាក់ដូចជាមានហេតុភេទអ្វីមួយ មុខគួរឲ្យតក់ស្លុតរន្ធត់ព្រះទ័យណាស់?" **បិង្គលកៈ** និយាយប្រាប់ថា៖ "អើ! ឯងមានវិចារណញ្ញាណល្អហើយ, តែយើងមិនមានអ្នកណាជាទំនុកទុកចិត្ត នឹងប្រាប់អាថ៌កំបាំងនេះបាន មានតែឯង ។ បើដូច្នោះ យើងនឹងបកអាថ៌កំបាំងនោះប្រាប់ឯងក្នុងកាលឥឡូវនេះ ឯងចាំស្ដាប់ដូចសេចក្ដីតទៅនេះចុះ ។ ឥឡូវនេះ, ព្រៃនេះមានសត្វអ្វីប្លែកមួយមកនៅត្រួតត្រា យើងគួរភៀសខ្លួនគេចចេញពីទីនេះទៅ នេះហើយជាហេតុការណ៍នាំឲ្យអញភ័យខ្លាច អញបានឮសំឡេងវាចម្លែកអស្ចារ្យ បើតាមប្រមាណមើលសម្រែកវាឮខ្លាំងដូច្នេះនេះ គង់រូបរាងធំមាំមួនមានកម្លាំងខ្លាំងមហិមា ទើបបានជាឮខ្លាំងដល់ម្ល៉ោះ" ។ ចចក**ទមនកៈ**និយាយឡើងថា៖ "ទេវៈ! នេះក៏ជាហេតុការណ៍នាំឲ្យមានភ័យធំពិត, សំឡេងនោះ ខ្ញុំបាទក៏បានឮដែរ តែខ្ញុំបាទឆ្ងល់ណាស់ អ្នកណាដែលមកជម្រាបលោកម្ចាស់ថា ឲ្យលះបង់ព្រះរាជអាណាចក្រ ហើយសឹមធ្វើសង្គ្រាមដណ្ដើមយកព្រះរាជអាណាចក្រជាខាងក្រោយវិញ អ្នកនោះសមធ្វើជាមន្ត្រីជាទីប្រឹក្សាឬទេ? មួយទៀត, ក្នុងការដែលមានអាសន្នក្រនេះ លោកម្ចាស់គប្បីឈ្វេងយល់ការងារសេវកាមាត្យបាន, ព្រោះថា៖

៨០- គ្រាវិបត្តិ នរជនត្រូវស្គាល់ខ្លឹមសារប្រាជ្ញានៃពួកញាតិសន្ដាន ភរិយា និងសេវកាមាត្យ ព្រមទាំងសត្តនិករ និងខ្លួនឯង ឲ្យដូចជាថ្មសម្រាប់ពិសោធន៍មើលមាសសុទ្ធ" ។

បិង្គលកៈ និយាយបញ្ជាក់ថា៖ “នែសម្លាញ់ដ៏ចម្រើន សេចក្ដីភ័យនេះនាំឲ្យអញទុញទាល់គំនិត គិតអ្វីមិនឃើញទេ” ។ ចចក**តមនកៈ** នឹកតែក្នុងពោះថា “បើម្ដឹងតើ ម្ដេចឡើយនឹងមិនបានិយាយប្រាប់អាត្មាអញអំពីការលះបង់រាជ្យ ហើយគិតរត់ទៅនៅទីដទៃ”, ទើបប្រកាសឮខ្លាំងៗទៅសីហៈថា “ទេវៈ! សូមលោកម្ចាស់តាំងព្រះទ័យឲ្យក្សេមក្សាន្តចុះ, ដរាបណាខ្ញុំបាទមានជីវិតរស់នៅ ដរាបនោះ លោកម្ចាស់កុំភ័យខ្លាចឲ្យសោះ, តែសូមលោកម្ចាស់ប្រោសមេត្តារក្សាទឹកចិត្តចចក**ករដកៈ** និងសត្វឯទៀតជាបរិវារផង ក្នុងគ្រាក្រធ្វើម្ដេចនឹងប្រមូលរករេហ៍ពលជាបុគ្គលរកបានក្រឲ្យបានច្រើនសម្រាប់ជួយការពារ?” ។ លំដាប់នោះ ចចកទាំងពីរ**ទមនកៈ** និង**ករដកៈ** បានទទួលកិត្តិយសដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់អំពី**បិង្គលកៈ** ហើយប្ដេជ្ញានឹងការពារភ័យអន្តរាយទាំងពួងឲ្យ ហើយទើបបបួលគ្នាដើរចរចេញទៅ ។ ចចក**ករដកៈ** ដើរបណ្ដើរនិយាយបណ្ដើរទៅកាន់ចចក**ទមនកៈ**ថា៖ “នែសម្លាញ់! ហេតុនៃភ័យនេះយើងមិនអាចដឹងថាយើងអាចការពារបាន ឬមិនបាននៅឡើយទេ ហើយយើងបានប្ដេជ្ញាជាដាច់ខាតរួចមុនទៅហើយថា នឹងរម្ងាប់ភ័យនោះឲ្យទាល់តែសម្រេច បានទាំងទទួលមហាប្រសាទស្រេចទៅហើយផង មិនមែនឬ? យើងមិនត្រូវទទួលយកអាសាចំពោះនរណាសោះ ដោយវិសេសចំពោះម្ចាស់យើង ថាបើយើងមិនអាចជួយបាន, ព្រោះថា៖

៨១- ទ្រព្យសម្បត្តិ មាននៅក្នុងសេចក្ដីជ្រះថ្លានៃអ្នកណា, ជ័យជម្នះមាននៅក្នុងសេចក្ដីព្យាយាមប្រឹងប្រែងនៃអ្នកណា ម្រឹត្យុស្ថិតនៅក្នុងសេចក្ដីក្រោធនៃអ្នកណា, សេចក្ដីពិត អ្នកនោះៗឈ្មោះថា ប្រកបហើយដោយតេជានុភាពទាំងពួង ។

៨២- ព្រះភូមិបាល សូម្បីតាំងនៅក្នុងយោព្វនវ័យ (ឬពាលល្ងង់ខ្លៅ?) បុគ្គលមិនគប្បីមើលងាយព្រះចេស្ដាទុកដូចមនុស្សធម្មតាទេ ព្រោះថា៖ ព្រះរាជាជាទេពតាមានសក្តិធំ មកប្រាកដព្រះអង្គជាកាយមនុស្ស” ។

ឯចចក**ទមនកៈ** បានស្ដាប់សម្ដីចចក**ករដកៈ**និយាយហើយ អស់សំណើចសើចយឹកៗ ទើបនិយាយថា៖ “នែមិត្ត! ចូរឯងនៅឲ្យស្ងៀមទៅ កុំមាត់កថ្វី ហេតុដែលនាំឲ្យម្ចាស់យើងភ័យនោះ អញដឹងអស់ហើយ មិនគឺសំឡេងអ្វីដទៃផ្សេងទេ គឺជាសម្រែកគោឧសភរោទិ៍នោះឯង, ឯគោឧសភត្រូវជាចំណីអាហារយើងផង ចាំបាច់និយាយដល់ទៅសីហៈធ្វើអ្វី” ។ ចចក**ករដកៈ** និយាយទទួលថា “អ៊ំា! អ្វីដូច្នោះទេហ៎ៈ? បើដូច្នោះ ហេតុអ្វីក៏ឯងមិនកម្ចាត់បង់សេចក្ដីតក់ស្លុតម្ចាស់យើងឲ្យទាន់ភ្លាមទៅ?” ។ ចចក**ទមនកៈ** ឆ្លើយដោយអាការបន្ទោសប្រាប់ថា៖ “បើយើងដោះស្រាយសេចក្ដីតក់ស្លុតម្ចាស់យើងភ្លាមទៅ ដូចម្ដេចឡើយយើងនឹងត្រូវបានសេចក្ដីគាប់ចិត្ត និងលាភសក្ការៈច្រើនថែមទៀត, ព្រោះថា៖

៨៣- ក្នុងកាលណាក៏ដោយ បុគ្គលមិនគប្បីធ្វើឲ្យម្ចាស់លែងពឹងពាក់សេវកាមាត្យទេ, បើសេវកាមាត្យធ្វើឲ្យម្ចាស់លែងពឹងពាក់ហើយ នឹងដល់សេចក្ដីវិនាស ដូចឆ្មាឈ្មោះ**ទធិករណៈ**” ។

ចចក**ករដកៈ** សួរឡើងថា “តើរឿងនោះដូចម្ដេច?” ។ ចចក**ទមនកៈ** និយាយរឿងរ៉ាវនោះប្រាប់ថា៖

កថាទី៤

រឿងសីហៈ និងឆ្មា

នៅក្នុងព្រៃឧត្តរាបថ មានសីហៈមួយឈ្មោះ**ទុទ៌ាន្តៈ** ជាសត្វមានសេចក្ដីព្យាយាមធំ អាស្រ័យនៅក្នុងភ្នំមួយឈ្មោះអព៌ុទសិខរៈ ។ មានកណ្ដុរមួយ វារចូលទៅកាត់ចុងកេសរនៃសីហៈនោះរៀងរាល់ៗថ្ងៃក្នុងពេលដែលសីហៈកំពុងដេកលក់ក្នុងញកភ្នំ ។ កាលភ្ញាក់ពីដេកឡើង សីហៈឃើញចុងកេសរខ្លួនរេចរឹលក្បិលដូច្នោះ ក្ដៅក្រហាយនឹកគ្នាន់ក្នាញ់នឹងកណ្ដុរនោះណាស់ ខំព្យាយាមលោតសង្គ្រុបចាប់រឿយៗតែកណ្ដុរលោតរត់ចូលក្នុងព្រង់បាត់ចាប់មិនបានសោះ, សីហៈគិតថា៖

៨៤- បើសត្រូវតូច បុគ្គលមិនគប្បីចាប់បានដោយព្យាយាមក្លៀវក្លាទេ, ដើម្បីផ្ចាញ់សត្រូវនោះបុគ្គលគប្បីរកសែនឡានុភាព ដែលមានកម្លាំងប៉ុនគ្នាមកកម្រាប ទើបសម្រេចបាន ។

លុះគិតរកឧបាយឃើញដូច្នេះហើយ សីហៈក៏ចូលទៅក្នុងស្រុក ធ្វើសេចក្ដីស្និទ្ធស្នាលជាមួយនឹងឆ្មាមួយឈ្មោះ **ទធិកណ៌ៈ** ល្បួងលួមលោមឆ្មានោះយកមកដោយផ្ចាក់ថ្នម រកចំណីសុទ្ធតែសាច់មកឲ្យជាអាហារចិញ្ចឹមទុកនៅក្នុងញកភ្នំជាមួយនឹងខ្លួន ។ លំដាប់នោះ, រីកណ្ដុរកាលឃើញឆ្មាមកនៅជាមួយសីហៈដូច្នោះហើយ មិនប៊ានចេញពីព្រង់ខ្លួនសោះ ។ តាំងពីកាលនោះមក, សីហៈមានកេសរល្វតលាស់ល្អដូចប្រក្រតីដើមឡើងវិញ ហើយដេកលក់ស្កប់ស្កល់ជាសុខសប្បាយរៀងមក ។ កាលណាបើសីហៈឮសំឡេងកណ្ដុរច្រើនរឿយៗ កាលនោះទើបសីហៈខ្នះខ្នែងរកចំណីអាហារសុទ្ធតែសាច់ល្អយកមកបំប៉នឆ្មានោះយ៉ាងច្រើន ។ ដល់មកថ្ងៃមួយ, កណ្ដុរមានក្ដីស្រេកឃ្លានខ្លាំងពេកទ្រាំមិនបាន ចេញមកខាងក្រៅត្រូវឆ្មានោះខាំសម្លាប់ចោលបង់សៀតទៅ ។ តមក, ដរាបណា សីហៈមិនបានប្រទះឃើញកណ្ដុរអស់កាលយូរ មិនដែលឮសំឡេងកណ្ដុរនោះសោះ ដរាបនោះ សីហៈមិនសូវត្រូវការប្រើឆ្មា មិនរវល់អើពើនឹកនានឹងឲ្យចំណីអាហារឆ្មាឡើយ ។ ឯឆ្មា**ទធិកណ៌ៈ** កាលមិនមានអាហារគ្រប់គ្រាន់ក៏ស្គាំងស្គមថមថយកម្លាំងបន្តិចម្ដងៗ ដរាបដល់បញ្ចត្វម ([1]) ទៅហោង ។ ហេតុនោះហើយបានជាខ្ញុំ (ចចក**ទមនកៈ**)

---

[1] សេចក្ដីស្លាប់ ។

និយាយថា៖ “ក្នុងកាលណាក៏ដោយ” ដូច្នេះជាដើម (លេខ ៨៣) ។

លំដាប់នោះ, ចចក**ទមនកៈ** និង**ករដកៈ** ទាំងពីរដើរចូលទៅរកគោ**សញ្ជីវកៈ** ។ លុះទៅជិតហើយ ចចក**ករដកៈ** អង្គុយព្រងើយនៅទៀបគល់ឈើមួយ, ចចក**ទមនកៈ** ចូលទៅកាន់គោ**សញ្ជីវកៈ** ហើយស្រែកកំហែងខ្លាំងៗថា៖ “នែអាគោឧសភចង្រៃ! ឯងមកពីណា មិនដឹងទេឬអ្វី ព្រៃនេះស្ដេចម្ចាស់អញឈ្មោះ **បិង្គលកៈ** ឲ្យអញថែរក្សា? ឥឡូវនេះលោកសេនាបតី**ករដកៈ** បង្គាប់អញឲ្យមកប្រាប់ថាឲ្យឯងចូលទៅរកលោកឆាប់ៗ បើឯងមិនព្រមចូលទៅទេ ចូរចៀសចេញពីព្រៃនេះឲ្យឆ្ងាយទៅ បើឯងរឹងទទឹងមិនព្រមស្ដាប់ នឹងត្រូវទោសកំហុសដល់ក្ដីស្លាប់មិនខាន, ឯងមិនដែលឮទេឬអ្វី? ម្ចាស់យើងបើក្រោធហើយ នឹងប្រើវិធីក្ដៅក្រហាយណាស់” ។ គោ**សញ្ជីវកៈ** ស្ដាប់ពាក្យចចក**ទមនកៈ**ហើយ ក៏ចូលទៅរកសេនាបតី**ករដកៈ** នោះ ជាមួយចចក**ទមនកៈ** ។

៨៥- កិរិយាមិនធ្វើតាមអាជ្ញាព្រះនរេន្ទ្រ កិរិយាមិនអើពើចំពោះព្រាហ្មណ៍ និងកិរិយាដេកផ្សេងពីភរិយា ទាំងអស់នេះឈ្មោះថាស្លាប់មិនបាច់ប្រហារដោយសស្ត្រាវុធឡើយ ។

គោ**សញ្ជីវកៈ** មិនស្គាល់ទំនៀមប្រទេស ដើរញញាក់ញញ័រចូលទៅជិតដោយភ័យខ្លាច ក្រាបប្រណម្យសេនាបតី**ករដកៈ**ដោយអស្ដាង្គបាត, ព្រោះថា៖

៨៦- ប្រាជ្ញាប្រសើរខ្ពស់ជាងកម្លាំង, ការអប្បឥតប្រាជ្ញានាំឲ្យធ្លាក់ខ្លួនថោកទាបដូចដំរី, តែការពោលដូច្នេះ ដូចហ្នដំរីវាយស្គរឃោសនាឲ្យលាន់ឮជិតត្រចៀកដំរីទេ ។

គ្រានោះ, គោ**សញ្ជីវកៈ** ជម្រាបសួរចចក**ករដកៈ** ដោយក្ដីខ្លបខ្លាចថា “បពិត្រលោកសេនាបតី! មេត្តាប្រោសប្រាប់ខ្ញុំបាទ តើខ្ញុំបាទមានទោសខុសអ្វី? ត្រូវធ្វើដូចម្ដេច?” ។ ចចក**ករដកៈ** ប្រាប់ថា៖ “នែគោឧសភ! បើឯងចង់អាស្រ័យនៅក្នុងព្រៃនេះតទៅទៀត ឯងត្រូវចូលទៅក្រាបប្រណម្យទេវបាទម្ចាស់យើងសុំនៅទីនេះទើបបាន” ។ គោ**សញ្ជីវកៈ** អង្វរករថា៖ “បើលោករ៉ាប់រងធានាការពារខ្ញុំមិនឲ្យមានភ័យទើបខ្ញុំបាទទៅ” ។ ចចក**ករដកៈ** ឆ្លើយប្រាប់ថា៖ “យីអាចង្រៃពលិព័ទ្ទ! ម្ដេចឯងមិនជឿអញ មិនអីទេកុំភិតភ័យខ្លាចអ្វី, ព្រោះថា៖

៨៧- ព្រះកេសរៈ មិនបានពោលពាក្យតប កាលព្រះរាជានៃប្រទេស([១]) ចេទិ ទ្រង់ដាក់បណ្ដាសា, សីហកេសរី រមែងបញ្ចេញសីហនាទ តនឹងអសនីបាត តែមិនដែលឆ្លើយតបសំឡេងចចកឡើយ ។

៨៨- ព្រះពាយ មិនរំលើងឫសគល់ស្មៅទាំងឡាយ ដែលទាបៗ ហើយទន់ទោរឱនក្រាបស្រពាប

[១] ព្រះរាជាអង្គនេះព្រះនាមសិសុបាល ជាស្ដេចក្រុងចេទិ មានអគ្គមហេសីមួយអង្គនាមនាងរុក្មិនី ។ ក្រឹស្ណៈលបលួចយកនាងរុក្មិនីជាអគ្គមហេសីព្រះអង្គ ក៏កើតជាចម្បាំងរវាងក្រឹស្ណៈ និងព្រះបាទសិសុបាលឡើង កាលនោះព្រះបាទសិសុបាលដាក់សម្បថព្រះកេសរៈ គឺព្រះឥស្វរ ។

ទៅតាមទិសសព្វកាល, តែរមែងរំលើងឫសគល់ដើមឈើធំខ្ពស់ៗ, រីអ្នកធំហៅហាន រមែងបំបាក់បំបបចំពោះអ្នកធំហៅហានដូចគ្នា" ។

កាលនោះ, ចចកទាំងពីរបណ្ដើរគោ**សញ្ជីវកៈ**ទៅ បង្គាប់គោឲ្យឈរនៅខាងក្រៅក្នុងទីមួយមិនឆ្ងាយប៉ុន្មាន ទើបចូលទៅកាន់សំណាក់**បិង្គលកៈ** ក្រាបថ្វាយបង្គំហើយអង្គុយក្នុងទីគួរមួយ ។ **បិង្គលកៈ** ក្រឡេកមើលឃើញចចកទាំងពីរនោះមកដល់ ត្រេកអររីករាយណាស់ ទទួលរាក់ទាក់ដោយអាការគួរសមក្រៃលែង ហើយសួរទៅភ្លាមថា៖ "ម៉េចទៅ! ឯងឃើញអាសត្វនោះឬទេ?" ។ ចចក**ទមនកៈ** ជម្រាបថា៖ "បពិត្រព្រះទេវបាទ! អាសត្វចម្រៃនោះ យើងខ្ញុំឃើញហើយ, សត្វនោះស្លូតបូតទេ តែធាត់ធំមាំមួនមានកម្លាំងខ្លាំងណាស់ ដូចលោកម្ចាស់ឈ្វេងយល់ប្រាកដ, ឥឡូវនេះវាចង់ចូលមកក្រាបបង្គំគាល់ផ្ទាល់ខ្លួន សូមលោកម្ចាស់រៀបចំរង់ចាំទទួល ។ សព្វបើឮសំឡេងខ្លាំងប៉ុណ្ណោះលោកម្ចាស់ពុំគួរគប្បីភ័យខ្លាចទេ, ព្រោះថា៖

៨៩- ([1]) សព្វបើឮសំឡេងខ្លាំង, បើមិនទាន់ដឹងហេតុការណ៍នៃសំឡេងនោះទេ បុគ្គលមិនគួរគប្បីភ័យខ្លាចឡើយ ស្ត្រីមេអណ្ដើកម្នាក់ គ្រាន់តែដឹងច្បាស់នូវហេតុនៃសំឡេងប៉ុណ្ណោះបានទៅជាស្ត្រីដែលគេគួរគោរព" ។

បិង្គលកៈ សួរថា៖ "រឿងនោះតើដូចម្ដេច?" ។ ចចក**ទមនកៈ** រៀបរាប់រឿងនោះថា៖

កថាទី៥

រឿងស្ត្រីពេស្យា និងគង

នៅកណ្ដាលភ្នំស្រីបព៌ត មាននគរមួយឈ្មោះព្រហ្មបូរៈ ។ អ្នកផងទាំងពួងតែងឮជនប្រវាទ ([2]) ថា នៅលើកំពូលភ្នំនោះ មានអារក្សមួយឈ្មោះ**ឃណ្ដាកណ៌ៈ**អាស្រ័យនៅ ។ ថ្ងៃមួយ, មានចោរម្នាក់ចូលមកលបលួចយកគងអ្នកស្រុកបានមួយ ហើយរត់គេចវេះវៀសខ្លួនចូលទៅពួនក្នុងព្រៃភ្នំ ប្រទះនឹងខ្លាមួយត្រូវខ្លានោះសង្គ្រប់ចាប់ហែកជញ្ជែងស៊ីដល់ក្ស័យមរណៈទៅ ។ ឯគងនោះបានទៅក្នុងកណ្ដាប់ដៃស្វាទាំងឡាយ ។ ពួកពានរបានគងហើយ វាយពាតលោតលេងលាន់ឮមោងម៉ាងៗ បរព្រៃរំពងទូទៅរឿយៗ ។ ឯចោរលួចគងនោះអ្នកស្រុកបានដឹងឮប្រាកដថា ខ្លាខាំហែកស៊ីស្លាប់ទៅហើយ ក៏នឹកឆ្ងល់គ្រប់គ្នាថា

---

[1] ហិតោបទេស សេចក្ដីប្រែជាភាសាបារាំង នៃលោកឡង់ស៊ឺរ៉ូ និងជាភាសាសៀមនៃលោកនាគប្រទីប មានគាថាលើសដូច្នេះ គឺ៖ ទឹកហូរទម្លាយស្ពានបាន, ការមិនចេះរក្សាការសម្ងាត់ ទម្លាយការកំបាំងបាន, ពាក្យញុះញង់ទម្លាយមិត្តភាពបាន, សម្រែកខ្លាំង ទម្លាយជនកម្លាចបាន ។

[2] ពាក្យពោលផ្ដេសផ្ដាស, ពាក្យចចាមអារ៉ាម ។

ហេតុដូចម្ដេចក៏នៅតែឮស្នូរសំឡេងគងមោងម៉ាងៗរឿយៗដូច្នេះទៀត ។ ដោយការមិនដឹងហេតុនៃសំឡេងគងនោះ ប្រជាជនភិតភ័យខ្លាច នឹកស្មានតែផ្ដាសថា “ប្រហែលជាអារក្សកំណាចចង្រៃចាប់មនុស្សស៊ីជាអាហារ ហើយវាយពាតគងលេង” ។ ក៏បបួលគ្នីគ្នារត់ចេញពីក្រុងអស់រលីង ។ កាលនោះមានស្ត្រីពេស្យាម្នាក់ឈ្មោះនាង **ករាលា** ខំត្រិះរិះពិចារណាវាវរកហេតុនៃសំឡេងគងដ៏ចម្លែកនោះ រហូតទាល់តែដឹងហេតុប្រាកដថា ពួកពានរបានគងនោះពីចោរដែលខ្លាខាំស៊ី យកទៅវាយពាតលោតលេងជាល្បែង ។ នាង**ករាលា** ក៏ចូលទៅក្រាបបង្គំគាល់ព្រះនរបតី យកសេចក្ដីថ្វាយព្រះយោបល់ថា៖ “ទេវ! បើទ្រង់ព្រះករុណាប្រទានរង្វាន់ខាន់ខៅច្រើនដល់នាងខ្ញុំម្ចាស់ នាងខ្ញុំម្ចាស់ធានានឹងទៅសម្លាប់អារក្ស**ឃណ្ណាកណ៌:**ឲ្យបាន” ។ ព្រះរាជាទ្រង់ព្រះសណ្ដាប់ពាក្យនាងពិតទូលហើយ មានព្រះទ័យរីករាយសប្បាយណាស់ ប្រទានទ្រព្យសម្បត្តិតាមនាងត្រូវការ ។ នាងពេស្យាចាត់ចែងមណ្ឌលពិធីបួងសួងគោរពចំពោះព្រះគណេស និងទេព្ដាទាំងឡាយ ហើយទើបយកផ្លែឈើទាំងឡាយដែលស្វាតែងចូលចិត្តចូលទៅក្នុងព្រៃ ចោលផ្លែឈើនោះរាត់រាយរដូករណែលលើផែនដី ។ កាលនោះ រីបងពានរទាំងឡាយ, កាលក្រឡេកឃើញផ្លែឈើ ក៏ចោលគងពីដៃ ស្ទុះទៅរើសយក ។ នាងពេស្យា រើសយកគងបានហើយត្រឡប់ចូលមកក្រុងវិញ បានជាទីគោរពសក្ការបូជានៃប្រជាទាំងមូលតាំងពីកាលនោះមក ។ ហេតុនោះទើបបានជាខ្ញុំបាទ (ចចក**ទមនកៈ**) ជម្រាបថា៖ “សព្វបើឮសំឡេងខ្លាំង” ដូច្នេះជាដើម (លេខ ៨៩) ។

លំដាប់នោះ, ចចកទាំងពីរ នាំគោ**សញ្ជីវកៈ** មកប្រគល់**បិង្គលកៈ** ។ ក្នុងកាលតមក, មិនយូរប៉ុន្មានគោ**សញ្ជីវកៈ** និង**បិង្គលកៈ**រាប់អានគ្នាទៅវិញទៅមកជាមិត្តស្និទ្ធស្នេហាយ៉ាងជិតរហូតអស់កាលយូរ ។ ថ្ងៃមួយ, មានសីហៈមួយទៀតឈ្មោះ **ស្តព្ធកណ៌:** ត្រូវជាបងបង្កើតនៃ**បិង្គលកៈ** មកជួបលេងសប្បាយ ។ **បិង្គលកៈ**មានភារត្រូវទទួលភ្ញៀវ រៀបដំណើរចរចេញទៅព្រៃ ដើម្បីស្វះស្វែងរកចាប់ម្រឹគមកធ្វើជាចំណីអាហារលៀងភ្ញៀវ ។ ក្នុងលំដាប់នោះឯង, គោ**សញ្ជីវកៈ** សួរទៅថា៖ “ទេវៈ! ថ្ងៃនេះយើងមានសាច់ម្រឹគស្លាប់មកពីណា?” ។ **បិង្គលកៈ** ឆ្លើយថា៖ “ចចក**ករដកៈ** និង**ទមនកៈ** ដឹងរឿងហើយ” ។ គោ**សញ្ជីវកៈ** និយាយថា៖ “ត្រូវតែមើលឲ្យដឹងថា សាច់នោះនៅមានសល់ ឬមួយក៏អស់រលីងហើយ” ។ **បិង្គលកៈ** ពិនិត្យរួចហើយ ឆ្លើយប្រាប់មកវិញថា៖ “សាច់នោះ គេស៊ីអស់រលីងហើយ” ។ គោ**សញ្ជីវកៈ** ពោលឡើងទៀតថា៖ “ក្រាបទូល, ចចកទាំងពីរនេះ ម្ដេចក៏ប៉ានស៊ីសាច់ទាំងដុលអស់រលីងហ្ន៎!” ។ **បិង្គលកៈ**និយាយបន្ទោសថា៖ “អើ! គេស៊ីខ្លួនគេខ្លះផង ចែកឲ្យទៅអ្នកដទៃខ្លះផង ខ្ជះខ្ជាយចោលខ្លះផងទៅណ៎ា! គេធ្វើតែយ៉ាងហ្នឹងឯងរាល់តែថ្ងៃ” ។ គោ**សញ្ជីវកៈ**ពោលថា៖ “ដូចម្ដេចក៏ប៉ានធ្វើតាមទំនើងចិត្តខ្លួនឯង ដោយមិនបានទទួលសេចក្ដីអនុញ្ញាតិពីលោកទេវបាទសោះ?” ។ **បិង្គលកៈ** និយាយតទៅទៀត

ថា៖ “គេធ្វើយ៉ាងនេះឯង ឥតកោតក្រែងរអែងចិត្តយើងទេ” ។ កាលនោះគោ**សញ្ជីវកៈ** និយាយថា៖ “ធ្វើដូច្នេះ មិនគួរសមសោះ, ព្រោះថា៖

៩០- សេវកាមាត្យ បើមិនទាន់ប្រាប់ម្ចាស់ឲ្យដឹងមុន មិនត្រូវធ្វើអ្វីតាមទំនើងខ្លួនឡើយ លើកលែងតែកិច្ចការដែលត្រូវការពារម្ចាស់ ។

៩១- អាមាត្យគួរមានលក្ខណៈប្រៀបដូចក្អមតាបសឬសី វេលាចាក់ចេញតិច វេលាដងបានច្រើន បពិត្រព្រះនរបតី! អ្នកពោលថា ធ្វើអ្វីកើតមួយខណៈ ជាមនុស្សល្ងង់ខ្លៅ, ធ្វើអ្វីកើតមានប្រាក់បន្តិច ជាមនុស្សក្រីក្រ ។

៩២- នរជនណា កពូនទ្រព្យសម្បត្តិ សូម្បីមួយកាកណិកសម្រាប់ព្រះរាជាគ្រប់ៗកាល នរជននោះទើបជាអាមាត្យពិតមែន ព្រោះឃ្លាំង ជាជីវិតនៃស្តេច ជីវិតគឺការរស់នៅមិនមែនជាជីវិតនៃស្តេចទេ ។

៩៣- បុរសខ្សត់ទ្រព្យ បើទុកជាប្រព្រឹត្តតាមគន្លងធម៌នៃត្រកូល ក៏មិនជាទីសេពគប់នៃជនដទៃទេ សូម្បីប្រពន្ធខ្លួន ក៏លះបង់ខ្លួនចោលដែរ ចាំបាច់និយាយថ្វីដល់ជនដទៃ ។

អំពើតទៅនេះ ជាប្រធានសេចក្តីអន្តរាយនៃរាជសម្បត្តិ៖

៩៤- ការចាយវាយហួសប្រមាណ, ការពិនិត្យត្រួតត្រាមិនដិតដល់, ការបានទ្រព្យខុសគន្លងធម៌ និងការចាយខ្ជះខ្ជាយនៃអ្នកនៅឋានឆ្ងាយ ទាំងអស់នេះលោកពោលថា “ការវិនាសនៃឃ្លាំង” ។

៩៥- បុគ្គលមិនពិចារណាមើលទ្រព្យដែលត្រូវរកបាន ចាយវាយរផាត់រទាំងតាមអំពើចិត្តខ្លួន សូម្បីអ្នកមានទ្រព្យដូចព្រះសៃស្រវ័ណ (១) ក៏មិនយូរប៉ុន្មាន គង់នឹងដល់នូវការអន្តរធានរលីងមិនខាន ។

សីហៈ**ស្តព្ធកណ៌ៈ** ពោលឡើងថា៖ “នែប្អូន**បិង្គលកៈ**អើយ! ស្តាប់ខ្ញុំនិយាយសិន, ចចក**ទមនកៈ** និង**ករដកៈ** ទាំងពីរនេះអាស្រ័យនៅជាមួយប្អូនមកអស់កាលយូរហើយ ជាសេនាបតីកាន់កាប់កិច្ចការរក្សាសន្តិភាព និងធ្វើសង្គ្រាមច្បាំងតតាំងសត្រូវ ប្អូនមិនត្រូវយកទៅប្រើប្រាស់ឲ្យកាន់អថ៌ាធិការ (ការឃ្លាំង) ទេ ។ មួយទៀត, ខ្ញុំសូមរៀបរាប់ពីការចាត់ចែងអាមាត្យឲ្យធ្វើការ តាមដែលខ្ញុំបានដឹងឮមកដូចសេចក្តីតទៅនេះ៖

៩៦- ព្រាហ្មណ៍, អ្នកចម្បាំង និងផៅពង្ស មិនគួរលើកឲ្យធ្វើក្នុងការឃ្លាំងទេ ព្រោះព្រាហ្មណ៍ សូម្បីមានសិទ្ធិត្រូវឲ្យ ក៏មិនព្រមបើកទ្រព្យឲ្យ បើទុកជាឲ្យ ក៏ឲ្យដោយពិបាកណាស់ ។

---

(១) នាមព្រះកុវេរៈ ជាទេពតាម្ចាស់ទ្រព្យសម្បត្តិ ។

៩៧- អ្នកចម្បាំងកាន់ការឃ្លាំងទ្រព្យ ទៀងណាស់តែនឹងកាន់ក្របីសម្ដែងឫទ្ធិ បើឲ្យផៅពង្សកាន់វិញ គេគិតតែពីកាញ់យកទ្រព្យសម្បត្តិអស់ ដោយអាងថាខ្លួនគេជាញាតិ ។

៩៨- ខ្ញុំបម្រើចាស់ សូម្បីធ្វើការភ្លាត់ខុស ក៏មិនក្រែងរអែងចិត្តម្ចាស់, គេតែងមើលងាយម្ចាស់ធ្វើការអ្វីៗតាមអំពើចិត្ត ។

៩៩- បុគ្គល កាលស្ថិតនៅក្នុងតំណែងតាំងចិត្តធ្វើការជាឧបការៈមិនសម្គាល់ថាខ្លួនធ្វើការខុសទេ តែងយកឧបការៈជាទង់ជ័យបាំងមុខ ហើយនឹងធ្វើការបំផ្លាញប្រទេសទាំងមូល ។

១០០- អាមាត្យជាអ្នកធ្លាប់លេងល្បែងជាមួយស្ដេច ទៀងណាស់តែតាំងខ្លួនធ្វើឫកជាស្ដេច មើលងាយស្ដេចគ្រប់កាលទាំងពួង ព្រោះការធ្លាប់ស្និទ្ធ ។

១០១- អាមាត្យប្រទូសដោយផ្លូវកំបាំង ចេះធ្វើអត់ធន់ណាស់ ហើយមិនធ្វើការងារអ្វីសព្វជំពូកជាប្រយោជន៍សោះ, ក្នុងរឿងនេះ ព្រះភូបតីអាចយកអាមាត្យឈ្មោះ ([១]) សកុនី និងអាមាត្យឈ្មោះសកដា ([២]) ជាអ្នកប្រទូសមកជាឧទាហរណ៍បាន ។

១០២- ([៣]) គ្រប់កាលទាំងពួង អាមាត្យទាំងអស់ដែលនឹងត្រូវតែងតាំង មិនគួរឲ្យបរិបូណ៌ដោយទ្រព្យទេ, អ្នកប្រាជ្ញទាំងឡាយប្រាប់ឧបទេសថា “ឫទ្ធិគឺការមានទ្រព្យច្រើន អាចផ្លាស់ប្ដូរចិត្តមនុស្សឲ្យទៅផ្សេងៗបាន” ។

១០៣- លួចយកទ្រព្យសម្បត្តិដែលបានមក, ([៤])ប្រវ័ញ្ចបំបាត់ទ្រព្យ, បណ្ដោយតាមចិត្តម្ចាស់, ព្រងើយកន្តើយ, ភាពជាបុគ្គលឥតវិចារ, ភ្លើតភ្លើនសប្បាយ ទាំងអស់នេះជាគ្រឿងប្រទូសនៃអាមាត្រ ។

១០៤- ប្រើមធ្យោបាយដកយសសក្តិ, ត្រួតត្រាមើលជានិច្ច, ប្រទានឲ្យឡើងនាទី, ផ្លាស់ចេញពីនាទី នេះជាប្រសាសន៍វិធីនៃស្ដេចដែលត្រូវធ្វើចំពោះអាមាត្យ ។

១០៥- ដោយច្រើន, អាមាត្យកាន់អំណាច បើគេសង្កត់រឹតត្បិតទើបធ្វើឲ្យចម្រើនព្រះរាជទ្រព្យនៃម្ចាស់ផែនដី ប្រៀបដូចបូសកាច បើគេច្របាច់ទើបខ្ទុរខ្ទុះចេញ ។

---

[១] មន្ត្រីទុរយោធត្រូវជាបិតុលាពួកកៅរវៈ ។

[២] មន្ត្រីព្រះបាទនន្ទៈ ជាស្ដេចដែនមគធៈ មើលរឿងនពាសរតិសាគរ ។

[៣] ហិតោបទេសសេចក្ដីប្រែជាភាសាបារាំង របស់លោកឡង់សឺរ៉ូ ប្រែថា៖ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ មិនត្រូវបំប៉នឲ្យអាមាត្យមានទ្រព្យសម្បត្តិច្រើនទេ ឧបទេសនៃអ្នកប្រាជ្ញថា “ទ្រព្យ ច្រើននាំឲ្យផ្លាស់ទឹកចិត្តមនុស្ស” ។

[៤] ហិតោបទេសប្រែជាភាសាសៀមនៃលោកនាគប្រទីប ត្រង់ពាក្យថា គ្រហាណៈ ថាមិនកាន់ទុកឲ្យបាននូវប្រយោជន៍ដែលដល់ហើយសេចក្ដីប្រែនេះ គួរឲ្យមានសេចក្ដីឆ្ងល់ ។

១០៦- អាមាត្យកាន់ឃ្លាំងប្រាក់ ព្រះរាជាគួរសង្កត់សង្កិនឲ្យរឿយៗ, សំពត់សម្រាប់ងូតទឹក បើគេពូតអស់វារៈតែម្តង នឹងសម្រក់ទឹកចេញភ្លាម មិនមែនឬ? ។

បុគ្គលកាលបានដឹងច្បាស់នូវហេតុការណ៍ដូច្នេះសព្វគ្រប់ហើយ គប្បីចាត់ចែងការងារឲ្យមានរបៀបរៀបរយតទៅ ទាន់មានឱកាសល្អ” ។ **បិង្គលកៈ** និយាយសម្របថា៖ “មានហេតុការណ៍ពិតដូច្នោះមែនហើយ, តែធ្វើម្តេចហ៎ះ! អាមាត្យ**ទមនកៈ** និង**ករដកៈ** ទាំងពីរនេះមិនធ្វើតាមពាក្យបង្គាប់យើងសោះ” ។ **ស្តព្ធកណ៌ៈ**និយាយទៀតថា៖ “បើដូច្នោះ ប្អូនមិនត្រូវបណ្តោយឲ្យខូចខាតការនេះតទៅទៀតទេ, ព្រោះថា៖

១០៧- ព្រះរាជា មិនត្រូវអត់ទោសសោះ សូម្បីព្រះរាជបុត្រដែលធ្វើឲ្យខូចព្រះរាជអាជ្ញា, បើមិនដូច្នោះទេ មានសេចក្តីប្លែកគ្នាដូចម្តេចខ្លះហ្ន៎ រវាងព្រះរាជា និងព្រះរាជារូបគំនូរ? ។

១០៨- មនុស្សរឹងរូសវិនាសយស, មនុស្សមានចិត្តមិនស្មើគ្នា បាត់មិត្តភាព, មនុស្សវិកលឥន្ទ្រិយ មិនមានត្រកូល, មនុស្សល្មោភ មិនមានធម៌, មនុស្សធ្វើសេចក្តីអន្តរាយ ខាតផលវិជ្ជា, មនុស្សកំណាញ់ វិនាសសេចក្តីសុខ, ឯព្រះនរាធិបតី មានតែអាមាត្យឡេបឡប់ស្រវឹងលាភយស វិនាសរាជ្យ ។

១០៩- មែនពិត, ព្រះរាជាដូចបិតា ត្រូវរក្សាការពារប្រជាករឲ្យផុតភយន្តរាយដែលកើតអំពីចោរ, ពីអាមាត្យមុខមន្ត្រី, ពីសត្រូវក្រៅប្រទេស, ពីបរិវារជំនិតព្រះអង្គ និងសេចក្តីលោភរបស់ព្រះអង្គឯង ។

នែប្អូនអើយ! ចូរប្អូនធ្វើតាមពាក្យដាស់តឿនបង, គួរយើងរៀបចាត់ចែងរបៀបឲ្យរៀបរយតាំងពីពេលនេះតទៅ ។ គោ**សញ្ជីវកៈ** នេះស៊ីស្មៅសន្ទូងជាចំណីអាហារ គួរប្រគល់ការឲ្យធ្វើជាមេឃ្លាំងព្រះរាជទ្រព្យ និងចាត់ចែងខាងស្បៀង” ។

កាល**បិង្គលកៈ**បានចាត់ចែងតាមពាក្យដាស់តឿន**ស្តព្ធកណ៌ៈ**ដូច្នេះហើយ សត្វទាំងពីរគឺ**បិង្គលកៈ** និងគោ**សញ្ជីវកៈ** លះបង់ផៅពង្សញាតិសន្តាន ព្រមទាំងសេវកាមាត្យចោល មិនសូវនឹកនាដូចកាលដើមទេ ហើយញុំាងកាលឲ្យប្រព្រឹត្តកន្លងទៅដោយសេចក្តីស្នេហាដ៏ក្រៃលែងចំពោះគ្នាតែពីរនាក់ ។ លំដាប់តមក, ចចក**ទមនកៈ** និង**ករដកៈ** ព្រមមួយអន្លើដោយពួកសេវកាមាត្យ ឃើញម្ចាស់មិនរវល់នឹកនាឲ្យចំណីអាហារគ្រប់គ្រាន់នឹងបរិភោគដូច្នេះ ចេះតែខ្សឹបខ្សៀវគ្នីគ្នាទៅវិញទៅមក ។ កាលនោះ, ចចក**ទមនកៈ**និយាយនឹងចចក**ករដកៈ**ថា៖ “នែសម្លាញ់! យើងគិតធ្វើដូចម្តេចហ៎ះ នេះជាកំហុសយើងធ្វើឲ្យខុសខ្លួនឯង ហើយមកយំសោកក្តៅក្រហាយស្តាយក្រោយ ធ្វើដូច្នេះមិនល្អមើល, ព្រោះថា៖

១១០- មនុស្ស ៣នាក់ ត្រូវទទួលទុក្ខលំបាក ព្រោះទោសកំហុសខ្លួនឯង គឺរូបខ្ញុំ ព្រោះទៅពាល់រូបគំនូរនាងស្វណ៌រេខា, នាងមេអណ្តើក ព្រោះព្រមឲ្យគេចងខ្លួនឯងជំនួស និងពាណិជ ព្រោះការលួច

យកកែវមណី” ។

ចចកករដកៈសួរថា៖ “ចុះរឿងនោះដូចម្ដេច?” ។ ចចកទមនកៈនិយាយរឿងនោះប្រាប់តទៅថា៖

កថាទី៦

រឿងបរិព្វាជកកន្ទប៉កេត

(ប្រកបរឿងគោបាលប្ដីប្រពន្ធ អ្នកកាត់សក់ប្ដីប្រពន្ធ ព្រមទាំងរឿងពាណិជខាតទ្រព្យ)

មានព្រះរាជាមួយព្រះអង្គទ្រង់ព្រះនាម**វីរវិក្រមៈ** សោយរាជ្យសម្បត្តិនៅក្នុងក្រុងឈ្មោះកាញ្ចនបុរៈ ។ ថ្ងៃមួយ ចៅក្រមកាត់ទោសអ្នកកាត់សក់ម្នាក់ដល់ប្រហារជីវិត បង្គាប់ឲ្យនាយពេជ្ឈឃាតនាំយកទៅសម្លាប់ ។ កាលពេជ្ឈឃាតបណ្ដើរអ្នកកាត់សក់ទៅកាន់ទីមនុស្សឃាត បានជួបបរិព្វាជកម្នាក់ឈ្មោះ**កន្ទប៉កេតុ** និងពាណិជម្នាក់ទៀត ។ **កន្ទប៉កេតុ** ឃាត់ពេជ្ឈឃាតថា៖ “នែពេជ្ឈឃាត! អ្នកកាត់សក់នេះមិនត្រូវគេសម្លាប់ទេ” ថាហើយចាប់ជាយសំពត់អ្នកកាត់សក់ជាប់ ទាញមិនព្រមឲ្យយកទៅសម្លាប់ ។ រាជបុរសជាពេជ្ឈឃាតសួរថា៖ “ហេតុអ្វី ក៏មិនត្រូវសម្លាប់មនុស្សទោសនេះ?” ។ **កន្ទប៉កេតុ** ឆ្លើយប្រាប់ថា៖ “សូមអ្នកទាំងអស់ចាំស្ដាប់, រូបខ្ញុំនេះ បានពាល់រូបនាងស្វណ៌រេខា បានជាធ្លាក់ខ្លួនមកកាន់សភាពដូច្នេះ” ។ រាជបុរសទាំងឡាយបានស្ដាប់ហើយ ងឿងឆ្ងល់ណាស់ ទើបសួរតទៅថា៖ “ចុះរឿងនោះតើដូចម្ដេចខ្លះ?” ។ បរិព្វាជក**កន្ទប៉កេតុ** ចាប់ផ្ដើមនិយាយរឿងខ្លួននោះឲ្យស្ដាប់ដូចសេចក្ដីតទៅនេះថា៖

ខ្លួនខ្ញុំនេះឈ្មោះ**កន្ទប៉កេតុ** ជាបុត្រព្រះរាជាមួយព្រះអង្គ ទ្រង់ព្រះនាម**ជីមូតកេតុ** នៅសីហលទ្វីប ។ ថ្ងៃមួយ ខ្ញុំចូលទៅលេងកំសាន្តសប្បាយក្នុងសួនឧទ្យាន បានជួបពាណិជម្នាក់ជាអ្នកធ្លាប់ដើរសំពៅសមុទ្រ គាត់បាននិយាយប្រាប់ខ្ញុំថា៖ “នៅនាកណ្ដាលសមុទ្រ តែដល់ថ្ងៃ ១៤ កើតហើយ តែងមានផុសកល្បព្រឹក្សមួយដើម, នៅទៀបគល់កល្បព្រឹក្សនោះ ខ្ញុំឃើញនាងកញ្ញាម្នាក់ មានរូបឆោមលោមពណ៌ល្អអនេក ដូចនាងលក្ស្មី[១] ប្រដាប់តាក់តែងស្អិតស្អាងកាយដោយគ្រឿងអលង្ការគ្រប់ប្រការ អង្គុយលើទែនសយនាជាវិការៈនៃមាសភ្លឺប្រុះផ្ទុះឆ្លៀលច្រវាត់ដោយរតនវត្ថុដ៏មានតម្លៃ ដៃដេញពិណលេងកំសាន្តសប្បាយឮសូរពីរោះក្រៃលែង ។ លំដាប់នោះ ខ្ញុំសូមឲ្យពាណិជធ្វើជាអ្នកនាំ ហើយបបួលគ្នាឡើងជិះសំពៅ លើកយុត្កាបើកយាត្រាចរចេញទៅកាន់ទីនោះ ។ កាលទៅដល់ ខ្ញុំបានឃើញនាងកញ្ញាអង្គុយលើទែនសយនាដ៏ល្អនោះមែន តែពេលនោះ ទែនសយនាលិចពាក់កណ្ដាលទៅក្នុងទឹកហើយ តទៅ នាងកញ្ញា

---

[១] សក្តិព្រះនារាយណ ។

នោះក៏លិចបាត់ទៅក្នុងទឹកព្រមមួយអន្លើដោយស្រីជាបរិវារនៅចំពោះមុខខ្ញុំថែមទៀត ដូចសេចក្តីដែលពាណិជបានប្រាប់ខ្ញុំសព្វគ្រប់មែន ។ កាលនោះឯង ខ្ញុំក៏ជាប់ចិត្តស្និទ្ធស្នេហាចំពោះរូបសោភានាងកញ្ញានោះខ្លាំងណាស់ ទាល់តែអត់ទ្រាំមិនបានក៏លោតភ្លុងចុះក្នុងទឹកមុជទៅតាមភ្លាម ខ្ញុំបានទៅដល់**កនកបុរី** ស្រីនគរមាស បានឃើញនាងកញ្ញានោះ អង្គុយលើទែនដដែលក្នុងសុវណ្ណប្រាសាទមាននាងវិជ្ជាធរីទាំងឡាយកំពុងចោមរោមគាល់ហ្វៅ ។ នាងកញ្ញានោះមើលមកឃើញខ្ញុំពីចម្ងាយ ក៏ប្រើនាងវិជ្ជាធរីម្នាក់ជាជំនិតឲ្យមកអញ្ជើញខ្ញុំ ។ នាងបម្រើនេះនិយាយប្រាប់ខ្ញុំដោយក្តីរាក់ទាក់ដ៏ក្រៃលែង ។ ខ្ញុំសាកសួរនាងបម្រើនោះៗនិយាយប្រាប់មកខ្ញុំវិញថា នាងកញ្ញានេះព្រះនាមនាង**រត្នមញ្ជរី** ជាព្រះរាជបុត្រីនៃព្រះបាទចក្រពត្រាធិរាជ នៃពួកវិទ្យាធរទាំងឡាយ ទ្រង់ព្រះនាម**កន្ទប៉កេលី**, ព្រះនាងបានប្តេជ្ញាទុកថា អ្នកណាបានមកដល់ឃើញក្រុង**កនកបុរី** នេះដោយភ្នែកខ្លួនឯង, សូម្បីព្រះវរបិតានាងមិនជ្រាប ព្រះនាងក៏ទទួលយកអ្នកនោះជារាជស្វាមី, បើដូច្នោះ ចូរអ្នករៀបចំមង្គលការនឹងនាងកញ្ញានេះ ដោយគាន្ធវិវាហៈក្នុងកាលឥឡូវនេះទៅ ។ កាលនោះឯង, ខ្ញុំក៏រៀបចំធ្វើមង្គលការគាន្ធវិវាហៈនឹងនាងកញ្ញានោះ ហើយនៅជាសុខក្សេមក្សាន្តមនោរម្យសមតាមសេចក្តីប្រាថ្នាអស់កាលដ៏យូរ ។

ថ្ងៃមួយ នាង**រត្នមញ្ជរី**ជាភរិយាហាមប្រាមខ្ញុំដោយសេចក្តីស្រឡាញ់ថា៖ “ស្វាមី! អ្នកបងចូរប្រើប្រាស់គ្រឿងឧបភោគបរិភោគដែលមាននៅក្នុងប្រាសាទទាំងអស់នេះតាមសេចក្តីប្រាថ្នាចុះ កុំកោតញញើតឡើយ, តែរូបគំនូរនាងវិជ្ជាធរីឈ្មោះ**ស្វណ៌រេខា** មួយនេះ ក្នុងកាលណាក៏ដោយ អ្នកបងកុំពាល់ឲ្យសោះ ។ ក្នុងកាលជាខាងក្រោយមក, ដោយសេចក្តីចំណង់ដ៏ខ្លាំងក្រៃលែង អត់ទ្រាំមិនបាន ខ្ញុំក៏យកដៃទៅពាល់សុដននាង**ស្វណ៌រេខា**រូបគំនូរនោះ ដកដៃស្ទើរតែមិនទាន់ទាំងផុតផង រូបគំនូរនាង**ស្វណ៌រេខា**នោះយកជើងមកធាក់ខ្ញុំមួយជើងប៉ុង ប៉ើងធ្លាក់មកដល់ស្រុកកំណើតខ្លួនវិញមួយរំពេច ។ ខ្ញុំកើតទុក្ខព្រួយក្តៅក្រហាយស្តាយក្រោយតប់ប្រមល់ទល់ពុទ្ធោមិនដឹងធ្វើដូចម្តេច ក៏រត់មកបួសជាបរិព្វាជក ចេះតែដើរត្រាច់រង្គាត់លើផែនពសុធាវិលវល់ទៅវិញទៅមក ហើយដើររហូតមកដល់នគរនេះឯង ។ លុះព្រះទិនករដ៏បវរចរចូលកាន់សន្ធិយារាត្រី ខ្ញុំក៏ចូលទៅកាន់ផ្ទះគោបាលដែលនៅជិតទីឋាននេះ សុំជ្រកកោនអាស្រ័យនៅសម្រាកកម្លាំង ។ គោបាលបានទទួលឲ្យខ្ញុំពឹងពាក់អាស្រ័យក្នុងទីមួយកន្លែងនៅផ្ទះគាត់ៗ បាននិយាយប្រាប់ភរិយាគាត់ថា ឲ្យមើលថែរក្សាខ្ញុំដោយល្អផង ចាំទម្រាំដល់គាត់ត្រឡប់មកវិញ ។ គោបាលផ្តាំទុកដាក់ខ្ញុំនឹងភរិយារួចហើយ គាត់ដើរចេញទៅក្រៅបាត់ ។ ក្នុងពេលដែលគោបាលជាប្តីចេញផុតបាត់ទៅ, ភរិយាគាត់ប្រព្រឹត្តខុសគន្លងប្រវេណីស្ត្រីភាព ធ្វើការទាក់ទងជាមួយស្ត្រីពេស្យាជាមេអណ្តើកម្នាក់ជាភរិយាអ្នកកាត់សក់ ។ លុះគោបាលត្រឡប់មកដល់ផ្ទះ គាត់ឃើញភរិយាគាត់កំពុង

និយាយចរចាជាមួយនឹងស្រីពេស្យានោះ ។ ឯភរិយាគោបាលកាលឃើញគោបាលជាប្ដីត្រឡប់មកដល់វិញ រត់ចូលទៅក្នុងផ្ទះភ្លាម ហើយធ្វើជារៀបចំតាក់តែងគ្រែពូកខ្នល់ភ្កើយសម្រាប់ទទួលទានដំណេក ។ គោបាលជាប្ដី ចាប់ភរិយាកាឡុកណ្ដីនោះមកវាយច្រើនខ្ទាប់ ហើយយកទៅចងភ្ជាប់នឹងសសរទ្រូងផ្ទះ រួចគាត់ក៏ចូលទៅសំងំដេកលក់ទៅ ។ ពេលរំលងអធ្រាត្រ ស្ដ្រីពេស្យាមេអណ្ដើកនោះ វិលត្រឡប់មកជួបប្រពន្ធគោបាលវិញ ហើយនិយាយថា៖ "ម្រាក់អើយ! សហាយជាទីស្រឡាញ់ម្រាក់ កើតទុក្ខក្ដៅក្រហល់ក្រហាយរោលរាលខ្លាំងណាស់ ដូចភ្លើងឆេះ ដេកមិនលក់បក់មិនល្ហើយទេ ព្រោះមិនបានជួបឃើញមុខម្រាក់ថ្ងៃនេះ, ឥឡូវនេះត្រូវសរព្រះកាមទេពសន្ធប់សន្ធិនដូចរកកលស្លាប់ទៅហើយ, ព្រោះថា៖

១១១- កាលបើព្រះចន្ទ្ររះឡើងក្រឡង់ កម្ចាត់បង់អ័ព្ទងងឹតសូន្យសុង ចោលពន្លឺភ្លឺថ្លា ត្រជាក់ស្រអែតក្នុងរាត្រីកាលហើយ ព្រះកាមទេពតែងបាញ់សរទៅចំចិត្តកំលោះ ដែលខ្លួនបានឃើញ ។

ខ្ញុំបានឃើញសហាយនាង កើតទុក្ខព្រួយជ្រុបសញ្ចប់សញ្ជឹងមានប្រការដូច្នេះ ទើបបានជាខ្ញុំវិលត្រឡប់មកប្រាប់ម្រាក់វិញ ។ បើដូច្នេះ ដើម្បីឲ្យម្រាក់បានទៅជួបមុខ ខ្ញុំគិតថាយកខ្លួនខ្ញុំទៅចងជំនួសម្រាក់បណ្ដើរសិន ដើម្បីឲ្យម្រាក់ទៅជួបប្រុសសម្លាញ់ក្នុងទីនោះ លុះម្រាក់ធ្វើឲ្យគ្នាសប្បាយចិត្តរួចស្រេចហើយ សឹមម្រាក់ត្រឡប់វិលមកវិញ តែសូមម្រាក់កុំទៅយូរពេក ។ កាលនាងទាំងពីរនិយាយគ្នាហើយ ធ្វើតាមពាក្យមត់នោះ គោបាលក៏ភ្ញាក់ពីដេកឡើងវិញ ហើយនៅតែក្ដៅចិត្តងំនៅឡើយ ទើបនិយាយបញ្ឆោះបោះបោកទៅរកភរិយាថា៖ "ចុះហេតុអ្វី ពេលនេះមេសំផឹងឯងម៉េចក៏មិនទៅរកសហាយមីហាងឯងទៀតទៅហ៎ះ?" ។ ពេលនោះ, ដរាបណា ស្ដ្រីពេស្យាមេអណ្ដើកដែលចងខ្លួនជំនួសភរិយាគោបាលមិនមាត់កថាដូចម្ដេចសោះ, ដរាបនោះ គោបាលច្រឡោតខឹងរឹតតែខ្លាំងឡើងស្រែកជេរសន្ធាប់ថា៖ "យើមីចោរចង្រៃ! មីហាងឯងព្រហើនណាស់ ម៉េចមិនចង់និយាយឆ្លើយឆ្លងនឹងអញផង ប្រយ័ត្នអញអត់មិនបាន តិចហ៎ឹះ!" ថាហើយ ក្រោធខឹងណាស់ ស្ទុះទៅកន្ត្រាក់យកកាំបិតមកកាត់ចុងច្រមុះស្ដ្រីនោះដាច់ធ្លាក់ដល់ដីកំបុតថ្ពុយកញ្ចតច្រមុះទៅ, កាត់រួចហើយ គោបាលក៏ចូលទៅសំងំដេកលក់ដូចដើមវិញទៅ ។ តមក, មិនយូរប៉ុន្មានភរិយាគោបាលត្រឡប់មកដល់វិញ ហើយសួរទៅនាងមេអណ្ដើកនោះថា៖ "ម៉េចទៅម្រាក់! មានការអ្វីថ្មីទៀតទេ?" ។ "ចុះហាងម៉េចក៏មិនមើលមុខ, មេអណ្ដើកឆ្លើយ, ដាច់ច្រមុះគ្នាកញ្ចតទៅហើយចាំ ស្ួរគ្នាថាមានការអ្វីថ្មីទៀតទេ, មុខច្រមុះកញ្ចតនេះវាប្រាប់ស្រាប់ហើយចាំសួរធ្វើអ្វី" ។ ភរិយាគោបាលផ្លាស់យកខ្លួនទៅចងវិញ ហើយឈរនៅព្រងើយដូចដើម ។ ឯស្ដ្រីពេស្យាមេអណ្ដើកកាលគេស្រាយខ្លួនហើយ លូកដៃរើសចុងច្រមុះមួយកំណាត់កាន់ដើរចេញទៅផ្ទះខ្លួនវិញ ។ លុះដល់ព្រឹកព្រាងឡើង អ្នកកាត់សក់នៅក្រៅផ្ទះ ស្រែកហៅប្រពន្ធប្រើឲ្យយកស្រោមកាំបិត ព្រមទាំងកាំបិតមកឲ្យ

ផង, ឯនាងមេអណ្ដើកជាប្រពន្ធ មិនឲ្យទាំងស្រោមកាំបិត ត្រឡប់ជាឲ្យតែកាំបិតមកវិញ ។ អ្នកកាត់សក់ក្រោធខឹងឆេវកន្ត្រាក់កាំបិតពីដៃភរិយា យកទៅចោលឮស្នូរក្នុងក្ដាំងពេញទាំងផ្ទះ ។ ភរិយាភិតភ័យស្ញាំងកាំងរន្ធត់តក្កមាខ្លាំងណាស់ ទ្រហោយំហ៊ូឡើង ហើយស្រែកឆោឡោអាក្រោសប្រាប់គេឯងថា៖ “ឱលោកអើយ! ខ្ញុំមិនខុសឆ្គាំឆ្គងអ្វីសោះ ស្រាប់តែយកកាំបិតមកកាត់ច្រមុះខ្ញុំដាច់ផ្ដុយចេញឈាមសស្រាក់!” និយាយហើយកាន់ចុងច្រមុះចុះពីផ្ទះដើរចេញទៅប្ដឹងតុលាការឲ្យជំនុំជម្រះ ។ ក្នុងពេលនោះឯង គោបាលបែរទៅនិយាយនឹងភរិយាខ្លួនដោយសម្ដីឡូកឡឺយថា៖ “អើមីហាងឯង! គ្រាន់បើហើយ វាសមមុខហើយមីកញ្ឆតច្រមុះ” ។ “នែអាកំណាចចង្រៃ!, ភរិយាឆ្លើយ, អ្នកណាអាចធ្វើប្រពន្ធគ្រប់លក្ខណ៍ខ្លួនឯងឲ្យអាម៉ាស់មុខគេដូចអាចង្រៃឯងនេះ? អញមិនចង់និយាយបូរបាច់ច្រើនពេកទេ, រឿងនេះលោកបាលជាទេវតារក្សាលោកទាំង ៨ ទិស ជ្រាបសេចក្ដីបរិសុទ្ធអញស្រាប់ហើយ ។

១១២- ព្រះអាទិត្យ និងព្រះចន្ទ្រ, ព្រះវាយុ និងព្រះអគ្និ, មេឃដី និងទឹក, ហឫទ័យ និងព្រះយម, ថ្ងៃ និងយប់ ពេលសន្ធិ ([១])ទាំងពីរនឹងព្រះធម៌ តែងស្គាល់ច្បាស់នូវសេចក្ដីប្រព្រឹត្តនៃមនុស្សលោក ។

បើខ្លួនខ្ញុំជាស្រីគ្រប់លក្ខណ៍ មិនដែលលះបង់ចោលប្ដី មិនដែលស្គាល់ប្រុសដទៃ, សូម្បីយល់សប្ដិក៏មិនដែលឃើញថាមានការប្រព្រឹត្តអនាចារនឹងប្រុសដទៃទេ ដោយអំណាចគុណធម៌ជាកុសលនេះ សូមកុំឲ្យមុខមាត់ច្រមុះវិកលវិការឡើយ ហើយសូមឲ្យខ្ញុំមានតេជះអាចរំលាយប្ដីចង្រៃនេះឲ្យខ្ទេចជាផង់ធូលីផែះកុំខាន, ប្ដីអ្វីកាចចង្រៃម្ល៉េះនេះ? ខ្ញុំមានចិត្តនឹកភ័យខ្លាចចំពោះតែលោកជាទេវតាធំទេ” ថាហើយស្រែកប្រាប់ទៅប្ដីថា៖ “មើលអាចង្រៃឯង! អាឯងមកមើលមុខអញមើល!” ។ កាលនោះ គោបាលជាប្ដីឮពាក្យសច្ចាប្រណិធានភរិយាម៉ឺងម៉ាត់ដូច្នោះឆេះដូចភ្លើង អត់ទ្រាំមិនបានក៏ដុតភ្លើងកាន់យកទៅទ្រោលបំភ្លឺមើលមុខភរិយា ដើម្បីនឹងផ្ចាញ់កុំឲ្យឆ្នាសពេក លុះមើលឃើញហើយ ឃើញច្រមុះពេញលេញដូចប្រក្រតីដើមភ័យណាស់ ក៏លុតជង្គង់ក្រាបទៀបជើងភរិយាពោលពាក្យលន់តួអង្វរទោស ហើយសរសើរសំណាងខ្លួនថា៖ “ឱអញអើយ! មានបុណ្យវាសនាណាស់តើ! បានភរិយាបរិសុទ្ធប្រាកដដូច្នេះ ជាស្រីគ្រប់លក្ខណ៍ប្រសើរណាស់ហ្ន៎! យីអញ! កុំអីវរសោះ([២])” ។

បរិព្វាជក**កន្ទប៌កេតុ**និយាយប្រាប់រាជបុរសតទៅទៀតថា រូបអ្នកនេះជាពាណិជដែលមានរឿងជាមួយគ្នា ខ្ញុំនឹងរៀបរាប់រឿងគាត់ជូនស្ដាប់ដូចសេចក្ដីតទៅ៖

---

[១] ពេលព្រះអាទិត្យជិតរះឡើង និងរះឡើងច្បាស់ហើយ១, ពេលព្រះអាទិត្យជិតអស្ដង្គត និងលិចបាត់ទៅ១ ។

[២] ហិតោបទេស សេចក្ដីប្រែជាភាសាបារាំងនៃលោកឡង់ស៊ឺរ៉ូ មានគាថាលើសដូច្នេះ ក្នុងសម្ដីស្រី មានសុទ្ធតែទឹកឃ្មុំ តែក្នុងចិត្តស្រី មានសុទ្ធតែពិសពុល បើតពីរមាត់ទទឹកដោយពិសពុលហើយ ចិត្តពុះពោរដោយសេចក្ដីទុក្ខកក្ដៅក្រហាយ ។

នាយពាណិជនេះ ធ្វើដំណើរចេញពីផ្ទះខ្លួនទៅរកធ្វើជំនួញ ទៅនៅរកទទួលទាននៅប្រទេសជិតភ្នំមលយ័អស់ ១២ឆ្នាំ រួចហើយទើបបានមកដល់ក្រុងនេះ ។ នៅក្នុងក្រុងនេះ គាត់បានសុំទីជ្រកអាស្រ័យដំណេកនៅផ្ទះស្រីពេស្យាម្នាក់ ។

នាងពេស្យានេះ បានឲ្យគេឆ្លាក់រូបវេតាលៈ[១] ជាវិការៈនៃឈើយកទៅដាក់នៅមាត់ទ្វារផ្ទះ នៅលើក្បាលរូបវេតាលៈនោះ នាងពេស្យាបញ្ចុះពេជ្រដ៏មានតម្លៃទាំងគ្រាប់ ។ ដោយក្ដីល្មោភជិះជាន់ខ្លាំង ពេលយប់នាយពាណិជដើរឡើងចូលទៅលបលួចយកពេជ្រ ដែលនៅលើក្បាលវេតាលៈនោះ កាលលូកដៃទៅចាប់យក ស្រាប់តែមានខ្សែយន្តទាញដៃវេតាលៈទាំងពីរឲ្យកម្រើកទៅរួបចាប់ដៃពាណិជជាប់រើមិនរួច ពាណិជភ័យខ្លាំងណាស់ទាល់តែស្រែកឲ្យគេជួយ ។ នាងពេស្យាភ្ញាក់ឡើង និយាយទៅកាន់ពាណិជថា៖ "នែកូនសម្លាញ់! ឯងមកពីប្រទេសជិតភ្នំមលយ័ ឯងចូរប្រគល់រតនវត្ថុទាំងអស់នោះមកឲ្យយើង បើឯងរឹងមិនព្រមឲ្យទេ បិសាចនេះនឹងមិនព្រមលែងឯងទេ ព្រោះកិច្ចការនេះ ជាការងាររបស់វាជាបិសាច" ។ កាលនោះ, ពាណិជក៏ប្រគល់រតនវត្ថុខ្លួនទាំងអស់ឲ្យទៅនាងពេស្យា ឥតមានសេសសល់អ្វី, ឥឡូវនេះគាត់ខាតបង់ទ្រព្យសម្បត្តិអស់ ធ្លាក់ខ្លួនទៅជាអ្នកក្រីក្រត្រដេបត្រដាប ដូច្នេះទើបបានមកនៅជាមួយខ្ញុំសព្វថ្ងៃនេះ ។ លុះរាជបុរសជាពេជ្ឈឃាតទាំងឡាយបានស្ដាប់ដំណើរដើមទងរឿងសព្វគ្រប់ហើយ ក៏យកសេចក្ដីទាំងអស់នេះទៅប្រាប់ដល់ចៅក្រមវិញ ។ លំដាប់នោះចៅក្រមក៏ចាត់ការឲ្យបំបរបង់នាងពេស្យាមេអណ្ដើក និងភរិយាគោបាលចេញពីភូមិមិនឲ្យនៅតទៅទៀត, បង្គាប់ឲ្យអ្នកកាត់សក់ត្រឡប់ទៅកាន់ផ្ទះទីលំនៅខ្លួនវិញ ។ ព្រោះហេតុនោះហើយបានជាខ្ញុំ (ចចក**ទមនកៈ**) ពោលបទដើមអាទិ៍ថា៖ "មនុស្ស ៣នាក់ ត្រូវទួលទុក្ខលំបាក" ដូច្នេះជាដើម (លេខ ១១០) ។

អើទោសនេះ ជាទោសគឺយើងធ្វើខ្លួនយើង, បើដូច្នេះ តើយើងទៅរវល់កើតទុក្ខយំសោយសោកថ្វី ។ ចចក**ទមនកៈ** ពិចារណាមើលមួយស្របក់ ក៏និយាយតទៅថា៖ "នែសម្លាញ់! អត់សង្កត់ចិត្តបន្តិចទៅសិនចុះ, ខ្ញុំជាដើមហេតុនាំឲ្យចងមេត្រីភាពយ៉ាងណា, ខ្ញុំក៏ជាដើមហេតុនាំបំបែកមិត្តឲ្យបានយ៉ាងនោះដែរ, ព្រោះថា៖

១១៣- នរជនឆ្លៀវឆ្លាត អាចប្រឌិតរបស់ដែលមិនពិត ឲ្យមើលឃើញជារបស់ពិតប្រាកដបានដូចចិត្រករប្រសប់ប៉ិនប្រ៉ៅ អាចគូររូបភាពលើផ្ទៃដ៏រៀបស្មើឲ្យឆ្លុះស្រមោល គេមើលទៅឃើញមានទាបខ្ពស់ទៅតាមចិត្តបាន ។

---

[១] រូបបិសាចស៊ីខ្មោចស្រស់ ។

១១៤- វីហេតុការណ៍ណាមួយដែលកើតឡើងភ្លាមៗ ដោយមិនដឹងខ្លួន នរជនណាមិនភ័ន្តភាំង បាត់គំនិតប្រាជ្ញាទេ នរជននោះអាចឆ្លងផុតពីក្រទុក្ខលំបាកគ្រប់ប្រការបាន ដូចភរិយាគោបាល និង សហាយ ២នាក់ ។ ចចក**ករដក:** សួររឿងនោះថា៖ “រឿងនោះតើដូចម្តេច?” ។ ចចក**ទមនក:** រៀបរាប់ រឿងរ៉ាវនោះប្រាប់ដូចតទៅនេះថា៖

កថាទី៧

រឿងភរិយាគោបាល និងសហាយពីរនាក់

នៅក្នុងក្រុងបុរីទ្វារាវតី មានស្ត្រីម្នាក់ជាភរិយាគោបាល ជាស្ត្រីចិត្តចើកហើរហាយទៅចងចិត្តរីក រាយដោយផ្លូវកាមលោកិយ នឹងមន្ត្រីកាន់ការជាទណ្ឌនាយក([១]) ព្រមទាំងបុត្រកំលោះគាត់ផងនៅក្នុង ក្រុងនោះ, ព្រោះថា៖

១១៥- ភ្លើងតែងមិនឆ្អែតដោយអង្កត់ឧសទាំងឡាយ, មហាសមុទ្រតែងមិនឆ្អែតដោយទឹកស្ទឹង ទាំងឡាយ, ម្រឹត្យុតែងមិនឆ្អែតដោយសព្វសត្វទាំងឡាយ, ឯស្ត្រីមានរូបល្អ តែងមិនឆ្អែតដោយប្រុសទាំង ឡាយ ។

១១៦- ដោយការឲ្យរង្វាន់ក៏មិនបាន ដោយការយកចិត្តក៏មិនបាន ដោយការប្រើអាវុធបង្ខំក៏មិន បាន ឬដោយការប្រើច្បាប់ចរិយាបង្គាប់ក៏មិនបានទៀត ដោយពិត, ស្ត្រីភាពគឺគេទូន្មានមិនងាយបាន ដោយប្រការទាំងពួង ។

១១៧- ស្ត្រីភាព ចិត្តដាច់ណាស់ អាចលះបង់ប្តីដែលមានគុណដ៏ប្រសើរ មានកិត្តិយស មានរូប ល្អជាទីពេញចិត្ត ឆ្លាតក្នុងកាមវិធី មានទ្រព្យសម្បត្តិច្រើន ឬនៅក្មេងស្រឡាងចោលភ្លាមមួយរំពេច ហើយរត់ទៅរើសរកប្រុសគម្រក់តាមថ្នល់ដែលឥតគុណ និងចរិយា ។

១១៨- ពិតប្រាកដណាស់! នារី សូម្បីដេកលើទែនសយនារចនាដ៏វិចិត្រប្រណីតគួរជាទីមនោរម្យ ក៏មិនគាប់ចិត្តស្និតស្នើដោយក្តីភ្លើតភ្លើនរួមខ្នើយដោយប្រុសប្តីគេ ជាគូស្នេហាថ្មីប្លែកមុខ យកផែនដីជាគ្រែ ក្រាលដោយស្មៅក្រៀមក្រោះជាកន្ទេល ។

ថ្ងៃមួយ, ភរិយាគោបាលនោះ អង្គុយប្រឡែងលេងជាទីរីករាយជាមួយនឹងបុត្រទណ្ឌនាយក ដោយកាមតណ្ហា ។ កំពុងតែរីករាយដោយក្តីស្នេហា, ទណ្ឌនាយកមកដល់, ភរិយាគោបាល ក៏លបយក បុត្រទណ្ឌនាយកនោះទៅលាក់ក្នុងជង្រុកភ្លាម ហើយចេញមកសំណេះសំណាលជាមួយទណ្ឌនាយកវិញ

---

[១] មេតម្រួត, មេនគរបាល ។

និយាយលើចលេងក្អាកក្អាយដោយក្តីប្រតិព័ទ្ធ ។ កាលនោះឯង, គោបាលជាប្តីនាងនោះត្រឡប់ពីឃ្វាលគោមកដល់ ។ ភរិយាគោបាលឃើញប្តីមកដល់ និយាយខ្សឹបៗនឹងទណ្ឌនាយកថា៖ "នែលោកទណ្ឌនាយក! លោកកាន់ដំបងមួយ ហើយដើរចេញទៅរហ័សធ្វើអាការហាក់ដូចជាក្រោធខឹងណាស់" ។ និយាយរួចហើយ ទណ្ឌនាយកធ្វើតាមភ្លាម ។ ឯគោបាលចូលមកដល់ក្នុងផ្ទះសួរប្រពន្ធថា៖ "ទណ្ឌនាយកនេះក្រោធខឹងរឿងអ្វីខ្លាំងម្ល៉េះ?" ។ ភរិយាគោបាលឆ្លើយប្រាប់ថា៖ "លោកទណ្ឌនាយក លោកខឹងនឹងកូនលោក ខ្ញុំមិនដឹងជាមានហេតុអ្វីដែរ កូនលោកនោះរត់ចូលមកជ្រកក្នុងផ្ទះយើង ឥឡូវខ្ញុំជួយយកទៅលាក់ក្នុងជង្រុករក្សាទុកទៅហើយ, លោកទណ្ឌនាយកចូលមកក្នុងផ្ទះយើងរកកូនលោកនោះមិនឃើញ ខឹងណាស់មុខក្រញូវដើរចេញទៅវិញទៅ" ។ ពេលនោះ ភរិយាគោបាល ចូលទៅនាំយកបុត្រទណ្ឌនាយកនោះចេញពីជង្រុកមកបង្ហាញប្តី, ព្រោះថា៖

១១៩- បុគ្គលគប្បីជ្រាបថា ស្ត្រីបរិភោគអាហារទ្វេគុណ, មានប្រាជ្ញាចតុគុណ, មានកលមាយាឆគុណ និងបរិភោគកាមអដ្ឋគុណ" ។

ហេតុនោះហើយ បានជាខ្ញុំ (ចចក**ទមនកៈ**) ពោលថា៖ "រីហេតុការណ៍ណាមួយ ដែលកើតឡើងភ្លាមៗដោយមិនដឹងខ្លួន" ដូច្នេះជាដើម (លេខ១១៤) ។

ចចក**ករដកៈ**ឆ្លើយឡើងថា៖ "ឯងនិយាយនេះ តែងមានសេចក្តីពិតហើយ, តែធ្វើដូចម្តេចហ៎ះ មេត្រីរាប់អានគ្នាទៅវិញទៅមកនៃសត្វទាំងពីរនោះ កើតជាប់ជានិស្ស័យស្និទ្ធជិតជាប់លាប់ណាស់ទៅហើយ យើងធ្វើដូចម្តេចទើបអាចនឹងបំបែកគ្នាចេញបាន?" ។ ចចក**ទមនកៈ** ឆ្លើយប្រាប់ថា៖ "យើងរកឧបាយបំបែកឲ្យទាល់តែបាន, ព្រោះថា៖

១២០- កិច្ចការណាដែលគេអាចធ្វើឲ្យសម្រេចបានដោយឧបាយ, កិច្ចការនោះ គេមិនបាច់ប្រើកម្លាំងព្យាយាមទេ ព្រោះប្រើឧបាយដោយខ្សែ-កជាវិការនៃមាស ក្អែកសម្លាប់ពស់វែកបាន" ។

ចចក**ករដកៈ** សួរថា៖ "ចុះរឿងនោះដូចម្តេច?" ។ ចចក**ទមនកៈ**និយាយរឿងនោះប្រាប់ថា៖

កថាទី៨

រឿងក្អែកញីឈ្មោល និងពស់

មានក្អែកញីឈ្មោលមួយគូ អាស្រ័យនៅលើដើមឈើមួយដើម ក្នុងព្រង់ដើមឈើនោះមានពស់វែកមួយ ។ ពស់នោះ វាតែងតែចាប់កូនក្អែកស៊ីជាចំណីអាហារ ។ តមក, ក្អែកញីរកកល់ពងទៀត និយាយទៅកាន់ប្តីថា៖ "អ្នកបងជាទីពឹង! គួរយើងលះបង់ចោលដើមឈើនេះទៅ ហើយហើរទៅរកដើមឈើ

ឯទៀតអាស្រ័យនៅវិញ ព្រោះដើមឈើជាទីលំនៅយើងនេះប្រកបដោយភ័យ ពស់វែកចង្រៃនេះវាចេះតែចាប់កូនយើងស៊ីញយៗ, តទៅយើងអស់មានកូនចៅពូជពង្សទៀតហើយ, ព្រោះថា៖

១២១- ភរិយាចិត្តអាក្រក់សាមាន្យ, មិត្តជាសត្រូវ, អ្នកបម្រើព្រហើនពោលពាក្យតប, នៅក្នុងផ្ទះមានពស់ ទាំងអស់នេះលោកថាសុទ្ធតែម្រឹត្យុឥតសង្ស័យឡើយ ។

ក្អែកឈ្មោលនិយាយតបវិញថា៖ “នែប្អូនសម្លាញ់! ប្អូនកុំថប់ថ្មី ទុកងារឲ្យបង, រឿងនេះបងខំទ្រាំទល់ទុក្ខវេទនាចំពោះកំហុសធំនៃពស់វែកនេះមកជាច្រើនដងច្រើនគ្រាណាស់ហើយ, ឥឡូវនេះ បងអត់ទ្រាំទៅទៀតមិនបានទេ” ។ ក្អែកញីនិយាយនឹងក្អែកឈ្មោលថា៖ “ចុះអ្នកបងធ្វើដូចម្ដេចទៅហ៎: បើពស់វែកនេះវាមានកម្លាំងខ្លាំងច្រើនជាងយើងម៉្លេះ? អ្នកបងអាចប៉ានទៅតនឹងវាបានឬទេ?” ។ ក្អែកឈ្មោលឆ្លើយថា៖ “រឿងនេះប្អូនកុំឆ្ងល់ធ្វើអ្វី, នៅឲ្យស្ងៀមទៅ, ព្រោះថា៖

១២២- នរជនណាមានប្រាជ្ញា នរជននោះឈ្មោះថាមានកម្លាំង ឯនរជនមិនមានប្រាជ្ញា នឹងមានកម្លាំងមកពីណា! ចូរមើល៖ សីហៈដោរឡើងចាងត្រូវទន្សាយសម្លាប់បាន” ។

ក្អែកញី សើចចំអកហើយសួរថា៖ “ចុះរឿងនោះ តើដូចម្ដេច?” ក្អែកឈ្មោលនិយាយរឿងរ៉ាវនោះប្រាប់ថា៖

កថាទី៩

រឿងសីហៈ និងទន្សាយ

នៅភ្នំមន្ទរៈ មានសីហៈមួយឈ្មោះ**ទុទ៌ាន្តៈ** ។ **ទុទ៌ាន្តៈ** តែងចាប់បសុសត្វទាំងឡាយច្រើនសម្លាប់ស៊ីជាចំណីអាហាររាល់ៗថ្ងៃ ។ សព្វសត្វទាំងឡាយភិតភ័យណាស់ បប្ជួលគ្នាមកប្រជុំរិះគិតរកឧបាយហើយចូលទៅអង្វរករសីហៈថា៖ “បពិត្រលោកជាស្ដេចម្រឹគ ហេតុអ្វីក៏លោកចាប់សម្លាប់បំផ្លាញបសុសត្វបរិភោគជាអាហារម្ដងៗច្រើនដល់ម៉្លេះ? បើលោកជ្រះថ្លាយល់ព្រមតាមគំនិតយើង, យើងខ្ញុំនឹងបញ្ជូនបសុសត្វមួយរាល់ថ្ងៃ ជាគ្រឿបណ្ណាការមកជូន ដើម្បីជាអាហារលោក” ។ ពេលនោះ **ទុទ៌ាន្តៈ** ឆ្លើយឡើងថា៖ “បើឯងទាំងឡាយមានប្រាថ្នាដូច្នោះ, អញត្រេកអរណាស់ហើយ, ឯងធ្វើតាមបំណងឯងចុះតាំងពីពេលនេះទៅ” ។ ចំណេរកាលមក, សីហៈលែងរវល់ចេញទៅបរបាញ់ចាប់សត្វដូចកាលសព្វដងទៀត នៅតែនឹងកន្លែងចាំទទួលបណ្ណាការ គឺបសុសត្វមួយៗដែលម្រឹគទាំងឡាយបញ្ជូនមកឲ្យរាល់ថ្ងៃ ។ ថ្ងៃតមក, ដល់វេនទន្សាយចាស់មួយ, ទន្សាយចាស់នោះគិតថា៖

១២៣- បុគ្គលធ្វើសេចក្ដីគោរពឱនលំទោន ព្រោះហេតុតែខ្លាចគេផង ព្រោះតែចង់ឲ្យមានជីវិត

រស់នៅផង ថាបើអាត្មាអញទៀងតែដល់បញ្ចភាពដដែល ប្រយោជន៍អ្វី អាត្មាអញនឹងត្រូវធ្វើសេចក្ដីកោតក្រែងសីហៈនេះ ។

ទន្សាយគិតបណ្ដើរដើរបណ្ដើរ ទៅសន្សឹមៗបន្តិចៗចូលទៅរក**ទុទ៌ាន្តៈ** ។ ពេលនោះ **ទុទ៌ាន្តៈ** ដែលមានសេចក្ដីស្រេកឃ្លានបៀតបៀនខ្លាំង ក្រោធច្រឡោតខឹង និយាយទ្រគោះបោកបោះទៅឲ្យទន្សាយថា៖ "យីអានេះ! អាឯងអាល័យដើរទៅលេងជាប់នៅឯណាឲ្យយឺតយូរក្របានមកដល់ហ៎ៈ!" ។ ទន្សាយលោមទោមអង្វរថា៖ "ទេវៈ! ខ្ញុំបាទមិនមានកំហុសទេ, កាលខ្ញុំបាទកំពុងដើរមកតាមផ្លូវមានសីហៈមួយធំណាស់ មកចាប់ឃាត់ខ្ញុំបាទទាំងអំណាច, ខ្ញុំបាទបាននិយាយអង្វរករស្បថស្បែចំពោះសីហៈកំណាចនោះថា នឹងត្រឡប់ទៅជួបវិញ សូមតែអនុញ្ញាតឲ្យខ្ញុំបាទចូលមកជម្រាបលោកម្ចាស់ក្នុងទីនេះ ឲ្យបានជ្រាបជាមុនសិន ព្រោះហេតុនេះបានជាយឺតយូរក្របានមកដល់ឆាប់" ។ **ទុទ៌ាន្តៈ** បានស្ដាប់ហើយ ក្រេវក្រោធឆេវ សួរតបទៅវិញទាំងកំរោលថា៖ "បើដូច្នោះ អាឯងនាំអញទៅបង្ហាញឲ្យឆាប់ឥឡូវនេះ តើអាព្រហើនកោងកាចនោះវានៅឯណា?" ។ ពេលនោះ ទន្សាយក៏នាំសីហៈទ្រនង់នោះទៅបង្ហាញអណ្ដូងជ្រៅស្រឡូងមួយ, លុះដើរទៅដល់មាត់អណ្ដូងនោះហើយ, និយាយប្រាប់ថា៖ "សូមលោកម្ចាស់អញ្ជើញទៅមើលខ្លួនឯងចុះ វានៅក្នុងអណ្ដូងនោះឯង" ។ ឯ**ទុទ៌ាន្តៈ** ដើរចូលទៅជិតក្រឡេកមើលក្នុងអណ្ដូងឃើញស្រមោលខ្លួន សម្គាល់ថាជាសីហៈមួយធំសម្បើមអស្ចារ្យ ក្ដាញ់ខ្លាំងណាស់ ដំឡើងប្រែងសម្ដែងឫទ្ធិដ៏ឃោរឃៅលោតចុះទៅសង្គ្រុបក្នុងអណ្ដូងដោយក្ដីទ្រនង់យង់ឃ្នង ក៏ដល់នូវក្ដីបញ្ចភាព (១) ស្លាប់ព្លដ៏កាលនោះទៅហោង ។ ហេតុនោះហើយបានជាបង (ក្អែកឈ្មោល) និយាយប្រាប់ថា៖ "នរជនណាមានប្រាជ្ញា នរជននោះឈ្មោះថាមានកម្លាំង" ដូច្នេះជាដើម (លេខ ១២២) ។ ក្អែកញីសួរថា៖ "អើខ្ញុំបានស្ដាប់អស់អាថ៌សេចក្ដីហើយ, តើអ្នកបងគិតធ្វើឧបាយនោះដូមម្ដេច? ចូរប្រាប់ឧបាយនោះឲ្យខ្ញុំដឹងមើល!" ។ ក្អែកឈ្មោលនិយាយប្រាប់ថា៖ "នៅស្រះបោក្ខរណីទឹកថ្លាយល់ដី ជិតទីឋានយើងនេះមានព្រះរាជបុត្រទាំងឡាយតែងយាងចូលមកប្រពាតក្រសាលស្រង់ឧទកវារីលេងសប្បាយរាល់ៗថ្ងៃ, ក្នុងស្នានសម័យ(២) ស្ដេចតែងដោះខ្សែព្រះសូរងជាវិការៈនៃមាសសម្រាប់តែងព្រះអង្គ ទុកនៅលើផែនថ្មនាឆ្នេរស្រះ ហើយទើបចុះទៅស្រង់ ចូរប្អូនហើរចុះទៅឆក់លួចយកនូវខ្សែព្រះសូរងជាវិការៈនៃមាសនោះដោយចំពុះ ហើយនាំយកមកទម្លាក់ក្នុងព្រង់ដែលពស់ចង្រៃវាអាស្រ័យនៅ" ។ ថ្ងៃមួយ, ព្រះរាជបុត្រទាំងឡាយស្ដេចយាងមកស្រង់ក្រសាលឧទកវារី មេក្អែកក៏ធ្វើដូចបានគិតគូរគ្នាទុកមុន ។ គ្រានោះឯង,

---

[1] សេចក្ដីស្លាប់ ។

[2] ពេលមុជទឹក ។

ព្រះរាជបុត្រទាំងឡាយ បានទតឃើញមេអ្កែកឆក់យកខ្សែព្រះសូរងដូច្នេះ ស្ដេចដេញតាមមេអ្កែក ដើម្បីដណ្ដើមយកខ្សែព្រះសូរងនោះរហូតទៅដល់ព្រង់ ទៅប្រទះឃើញពស់វែកនោះ ហើយក៏បបួលគ្នាវាយសម្លាប់ចោលបង់សៀតទៅហោង ។ ព្រោះហេតុនោះបានជាខ្ញុំ (ចចក**ទមនកៈ**) ពោលថា៖ “កិច្ចការណាដែលគេអាចធ្វើឲ្យសម្រេចបានដោយឧបាយ” ដូច្នេះជាដើម (លេខ ១២០) ។

ចចក**ករដកៈ**និយាយចាក់បណ្ដោយថា៖ “បើដូច្នោះ, ចូរឯងទៅចាត់ចែងធ្វើក្នុងកាលឥឡូវនេះទៅ, ហើយសូមឲ្យបានសម្រេចសមប្រកបតាមក្ដីប្រាថ្នាកុំបីខានឡើយ” ។ លំដាប់នោះឯង, ចចក**ទមនកៈ**ដើរចូលទៅរក**បិង្គលកៈ** លុះចូលទៅដល់ហើយ លើកទសករប្រណម្យ ទើបពោលពាក្យថា៖ “ទេវៈ! ខ្ញុំបាទសង្កេតឃើញហេតុការណ៍ប្រកបដោយភ័យធំគួរឲ្យវិតក្កខ្លាំង ទើបចូលមកជួបលោកជាម្ចាស់ដោយប្រញាប់ប្រញាល់, ព្រោះថា៖

១២៤- ក្នុងគ្រាអន្តរាយ ឬក្នុងការដើរខុសគន្លងផ្លូវ ឬក៏ក្នុងការប្រព្រឹត្តកន្លងឱកាសជាកាលគួរ នរជនជាអ្នកធ្វើប្រយោជន៍ទូទៅ, សូម្បីគេមិនសាកសួរ ក៏គប្បីស្នើណែនាំផ្លូវដោយពាក្យជាលក្សណធម៌ ។

១២៥- ព្រះរាជា ជាភាជន៍សម្រាប់ត្រងរងនូវភោគសុខ([១]) មិនមែនជាភាជន៍សម្រាប់ត្រងរងនូវរាជការទេ, កាលបើរាជការវិនាសខូចខាតហើយ មន្ត្រីត្រូវជាប់ទោស ។

ក្នុងករណីនេះ សូមលោកជាម្ចាស់ពិចារណាមើលចុះ, ក្រមនេះជាវិធីដំណើរការនៃអាមាត្យទាំងឡាយ, លោកថា៖

១២៦- ការស៊ូលះបង់ជីវិត ពុំនោះ ការកាត់សិរសាអាមាត្យឲ្យដាច់ចេញ ជាការគាប់ប្រសើរណាស់ តែអាមាត្យភក្ដីធ្វើព្រងើយ កន្តើយចំពោះអាមាត្យក្បត់ដែលប្រុងសម្លាប់ម្ចាស់របស់ខ្លួន ដើម្បីធ្វើជាម្ចាស់ផែនដី មិនគាប់ប្រសើរសោះឡើយ” ។

បិង្គលកៈ ត្រេកអរសាទរណាស់ សួរទៅវិញថា៖ “បើដូច្នោះតើឯងត្រូវការនិយាយដូចម្ដេចខ្លះ?” ។ ចចក**ទមនកៈ** និយាយឡើងថា៖ “ទេវៈ! គោ**សញ្ជីវកៈ**សម្ដែងអាការកិរិយាចំពោះមុខខ្ញុំបាទមើលទៅហាក់មិនគួរគប្បីដល់លោកជាម្ចាស់សោះ, មានពោលពាក្យនិន្ទាទ្រគោះបោកបោះមើលងាយព្រះចេស្ដាសក្ដានុភាព ៣ ប្រការ([២]) ប្រាថ្នាលោភលន់ប្រុងដណ្ដើមយករាជសម្បត្តិ” ។ **បិង្គលកៈ** បាន

---

[១] សេចក្ដីសុខដែលកើតមានពីទ្រព្យសម្បត្តិ ។

[២] រាជភណ្ឌ ៣ ប្រការគឺ៖ ប្រភាវៈ, មហាអំណាច (ពលានុភាព, អំណាចគ្រប់គ្រង, តេជានុភាព, គុណានុភាព) ១, មន្ត្រៈ មន្ត្រចំណេះវិជ្ជា ១, និងឧស្សាហៈកម្លាំងសក្ដានុភាព១ ។

ស្តាប់ពាក្យញុះញង់នេះហើយ ភ័តតក់ស្លុតនឹកអស្ចារ្យក្នុងចិត្តស្ថិតនៅស្ងៀមមិនចេញស្តីសោះ ។ ចចក **ទមនកៈ**និយាយបន្ថែមទៀតថា៖ "ទេវៈ! លោកជាម្ចាស់ដកដាលបោះបង់ចោលអ្នករាជការចាស់មុនចោលអស់ ហើយតាំង**សញ្ជីវកៈ**នេះឲ្យកាន់តំណែងធំអភិបាលសម្រេចរាជការផែនដីទាំងអស់ អំពើនេះជាទោសធំសម្បើមណាស់, ព្រោះថា៖

១២៧- ស្រី([1]) ទ្រទ្រង់នូវមន្ត្រី ដែលមានសក្តានុភាពខ្លាំង និងម្ចាស់ផែនដីឲ្យរឹងជំហរ ហើយយកជើងទាំងពីរទប់ជ្រែង, ឯស្រីនោះជាស្ត្រីភាព មានសមត្ថភាពមិនអាចទប់ទល់នូវភារៈដ៏ធ្ងន់ទាំងពីរឲ្យប្រព្រឹត្តទៅបានទេ ម៉្លោះហើយតោងទម្លាក់ភារៈណាមួយចោល ក្នុងភារៈទាំងពីរនោះ គឺខ្ញុំបាទ ឬលោកម្ចាស់ ។

១២៨- ក្នុងកាលណា ព្រះភូមិបតី ទ្រង់តែងតាំងមន្ត្រីណាមួយជាឯកអគ្គផ្តាច់ការក្នុងរាជ្យ, ក្នុងកាលនោះ ក្តីស្រវឹងយសតែងហូរចូលទៅគ្របសង្កត់ចិត្តមន្ត្រីនោះដោយអំណាចមោហធម៌ មន្ត្រីនោះឯងរមែងទម្លាយបង់នូវការងារឲ្យវិនាស ដោយអំណាចស្រវឹងយស និងក្តីខ្ជិលច្រអូសមិនខាន, កាលបើការងារវិនាសហើយ សេចក្តីល្មោភអន្ទះអន្ទែងនឹងបង្កក្តីចង់បាន កាន់អំណាចដាច់ខាតខ្លួនឯងឲ្យកើតឡើងក្នុងចិត្ត, លំដាប់តទៅ, ដោយសេចក្តីល្មោភអន្ទះអន្ទែងចង់បានកាន់អំណាចដាច់ខាតខ្លួនឯងនេះជាមូលហេតុ, មន្ត្រីនោះនឹងទ្រុស្តធ្វើគុតម្ចាស់ខ្លួនឲ្យដល់ក្តីក្ស័យប្រាណមិនខាន ។

១២៩- អាហារទទឹកជ្រាបដោយពិសពុល ធ្មេញដែលរង្គើ និងអាមាត្យប្រទូស ទាំងអស់នេះត្រូវកកាយដកចោលឲ្យទាល់តែអស់ដល់បាត ដល់ឫសគល់ ទើបបានក្តីសុខ ។

១៣០- ព្រះរាជាអង្គណា ប្រគល់ព្រះរាជស្រី ([2]) ឲ្យជាអាយ័តដាច់ខាតដល់មន្ត្រីណាហើយ, ក្តីវិនាសអន្តរាយ នឹងកើតមានប្រាកដក្នុងទីនេះ ព្រះរាជាអង្គនោះ នឹងទ្រង់ផ្ទំកើតទុក្ខសោកសៅក្តៅក្រហាយ ដូចមនុស្សខ្វាក់ឥតអ្នកដឹកដៃ ។

សញ្ជីវកៈនេះ ធ្វើកិច្ចការសារពើបរិហារផែនដី តាមតែទំនើងចិត្តវា លោកម្ចាស់ជាបន្ទាល់សាក្សីក្នុងរឿងនេះស្រាប់ហើយ បានទាំងជ្រាបច្បាស់នូវកិច្ចការទាំងអស់នេះសព្វគ្រប់ផង, ព្រោះថា៖

១៣១- បុរសណា មិនចង់បានទ្រព្យ បុរសនោះមិនមាននៅក្នុងលោកនេះទេ, ក្នុងលោកនេះ

[1] ពាក្យនេះ មានសេចក្តីច្រើន (បាលីថា សិរី) ប្រែថា សេចក្តីរុងរឿង សោភាលម្អ សេចក្តីចម្រើន សេចក្តីសុខ សម្បត្តិ ឃ្លាំងទ្រព្យ តេជានុភាព គុណានុភាព សក្តានុភាព និងលក្ស្មី ដែលជាឈ្មោះទេពតា ទ្រព្យសម្បត្តិ ។

[2] បាលី រាជសិរី អធិបតេយ្យព្រះរាជា ។

នរណាមួយមិនក្រឡេកមើលដោយសាទរចំពោះប្រពន្ធក្មេងដែលមានរូបល្អគួរជាទីពេញចិត្តជនដទៃ?" ។

សីហៈពិចារណាមើលមួយស្របក់ ឆ្លើយតបទៅវិញថា៖ "នៃសម្លាញ់! ពាក្យដែលឯងនិយាយនេះ ពិតមែនហើយ, ទោះបីដូច្នោះគួរនឹកដល់ការកម្សត់កម្រដែលយើងនឹង**សញ្ជីវកៈ**នេះបានធ្វើក្តីស្និទ្ធស្នេហាយ៉ាងខ្លាំងមកយូរយារណាស់ហើយផង, ឯងចូរមើល! លោកថា៖

១៣២- មិត្តណាជាទីស្រឡាញ់ពេញចិត្ត បើទុកជាកុហកបោកប្រាសយើងខ្លះ មិត្តនោះ នៅតែជាទីស្រឡាញ់ពេញចិត្តដដែល ដូចរាងកាយយើង ទោះបីមានរោគាព្យាធិប្រទូសសព្វទាំងអស់ អ្នកណាមួយមិនស្រឡាញ់រាងកាយខ្លួន ។

១៣៣- មិត្តណាជាទីស្រឡាញ់ពេញចិត្ត សូម្បីធ្វើឲ្យយើងមិនពេញចិត្តច្រើនយ៉ាង មិត្តនោះ នៅតែជាមិត្តជាទីស្រឡាញ់ពេញចិត្តដដែល, ដូចភ្លើង សូម្បីឆេះមន្ទីរមហាសាល អ្នកណាមួយ លែងនិយមរាប់អានភ្លើងទៀត?" ។

ចចក**ទមនកៈ**និយាយថែមទៀតថា៖ "ទេវៈ! រឿងនេះ ជាទោសកំហុសធំខ្លាំងណាស់, ព្រោះថា៖

១៣៤- ព្រះរាជា ទតព្រះនេត្រដោយក្រៃលែង ចំពោះជនណាទោះជាព្រះរាជបុត្រក្តី ទោះជាអាមាត្យក្តី ឬក៏ជាជនបរទេសក្តី លក្ស្មី(ទ្រព្យ) តែងរត់ចូលទៅជាសិរីនៃជននោះ ។

សូមលោកម្ចាស់ស្តាប់ពាក្យនេះតទៅទៀតថា៖

១៣៥- ការរលត់បង់នូវពាក្យជជែក ដែលមិនជាទីពេញចិត្ត តែងនាំមកនូវសេចក្តីសុខ, ទីណាមានអ្នកនិយាយ ហើយមានអ្នកស្តាប់ ទីនោះ ក្តីសម្រេចផលគួរជាទីពេញចិត្តតែងកើតឡើង ។

ពេលនេះ ព្រះបាទជាម្ចាស់ដកដាលខ្ញុំរាជការចាស់ជាឫសគល់ចោលអស់ហើយ ទៅតាំងបន្ទុបលើកកម្តើងជនបរទេសអាគន្តុកជាត្រីមុខឲ្យជាធំជាងពួកខ្ញុំរាជការចាស់វិញ អំពើនេះមិនត្រឹមត្រូវតាមធម៌ទេ, ព្រោះថា៖

១៣៦- ព្រះភូមិបាល មិនគួរគប្បីរាប់អានលើកតម្កើងជនរបទេសអាគន្តុកដោយអាងហេតុថា "ខ្ញុំរាជការចាស់ប្រព្រឹត្តខុស"ទេ អំពើនេះជាទោសធំណាស់, ព្រោះថា ជនបរទេសយើងនឹងជឿទុកចិត្តបានថាមិនទម្លាយរាជ្យសម្បត្តិឲ្យវិនាសឬអ្វី?" ។

សីហៈនិយាយទទឹងទាស់ថា៖ "ពាក្យឯងនេះ ប្លែកអស្ចារ្យណាស់ មិនមែនឬអ្វី? **សញ្ជីវកៈ**នេះយើងបានឲ្យអភ័យ ហើយនាំយកមកទំនុកបម្រុងឲ្យធ្វើការឲ្យមានកិត្តិយស, ហេតុដូចម្តេចក៏ឯងសម្គាល់យល់ថា វាគិតប្រទូសក្បត់រាជ្យយើងវិញ?" ។ ចចក**ទមនកៈ**និយាយបញ្ជាក់ថា៖ "ទេវៈ!

១៣៧- មនុស្សទុជ៌ន បើទុកជាលើកតម្កើងឲ្យមានយសសក្តិជានិច្ចក៏ដោយ ក៏នៅតែមិនមានក្តី

ស្មោះត្រង់ មិនលះបង់ប្រក្រតីដើម ដូចកន្ទុយឆ្កែ សូម្បីគេយកប្រេងលាបរឹតឲ្យត្រង់ ក៏មិនលះបង់ចុងស្ទើតទៅលើដូចប្រក្រតីវាឡើយ ។

១៣៨- ធម្មតាកន្ទុយឆ្កែ ទោះជាគេកែយកប្រេងលាប យកខ្សែចង យកសំពត់រុំចងទុកអស់១២ឆ្នាំ ក៏ឥតអំពើ កាលណាគេស្រាយចំណងចេញ ក៏ត្រឡប់កងកន្ទុយងក្ងក់ឡើងវិញដូចប្រក្រតីដើម ។

១៣៩- ការបណ្តុះបណ្តាលឲ្យចម្រើន ឬការរាប់អានលើកតម្កើងឲ្យប្រសើរ នឹងអាចញុំាងមនុស្សខិលខូចចិត្តអាក្រក់ ឲ្យត្រេកអរពេញចិត្តដូចម្តេចកើត? ដូចដើមឈើមានពិសពុល សូម្បីយកទឹកអម្រឹតទៅស្រោចស្រព ក៏មិនអាចត្រឡប់ចេញផ្លែគួរជាទីប្រាថ្នាបានដូច្នោះដែរ ។

ព្រោះហេតុនោះ បានជាខ្ញុំបាទនិយាយថា៖

១៤០- នរជនមិនចង់ឲ្យកល្យាណមិត្តណាបានក្តីវិនាស សូម្បីកល្យាណមិត្តនោះមិនសាកសួរមុនក៏គួរគប្បីប្រាប់ឧបាយឲ្យកើតប្រយោជន៍ដែរ នេះជាធម៌នៃលោកសប្បុរសទាំងឡាយ, បើពុំនោះទេនរជននោះនឹងធ្លាក់ក្នុងគតិនៃជនមានមតិថោកទាប (សេចក្តីដូចលេខ ១២៤) ។

១៤១- នរជនណាឃាត់ហាមមិនឲ្យធ្វើអំពើអកុសល នរជននោះឈ្មោះថាជាមិត្តនាំឲ្យរឹតតែរុងរឿង, កម្មណាប្រាសចាកមន្ទិល គឺពាក្យតិះដៀល កម្មនោះឈ្មោះថាជាកម្មបរិសុទ្ធប្រពៃ, ស្រីណាប្រព្រឹត្តតាមឆន្ទៈស្វាមី ស្រីនោះឈ្មោះថាជាភរិយា, នរជនណាមានសប្បុរសទាំងឡាយគោរពបូជាសរសើរ នរជននោះ ឈ្មោះថាជាបណ្ឌិត, ធម្មជាតិណាមិនឲ្យស្រវឹងសៅហ្មង ធម្មជាតិនោះ ឈ្មោះថាជាសិរី, នរជនណារួចពីខ្ញុំតណ្ហា នរជននោះឈ្មោះថាជាបុគ្គលមានសេចក្តីសុខ, នរជនណា ស្មោះត្រង់តាមប្រក្រតី នរជននោះឈ្មោះថាជាមិត្ត, នរជនណាទូន្មានឥន្ទ្រិយបាន នរជននោះឈ្មោះថាជាបុរស ។

រឿងនេះ ថាបើលោកម្ចាស់មិនព្រមត្រឡប់ស្មារតី បណ្តោយឲ្យ**សញ្ជីវកៈ**ធ្វើគុតឲ្យរលត់ផុតជីវិតវិនាសទាំងដែលទ្រង់បានជ្រាបរួចហើយ កំហុសដូច្នេះមិនមែនជាទោសអាមាត្យមុខមន្ត្រីខ្ញុំបម្រើទេ, ព្រោះថា៖

១៤២- ព្រះនរបតី ជាប់ព្រះទ័យស្អិតក្នុងកាម មិនគយគន់មើលកិច្ចរាជការ និងផលប្រយោជន៍ប្រទេសជាតិ ប្រព្រឹត្តធ្វើតាមតែទំនើងព្រះទ័យ ស្រវឹងពន់ពេកក្រៃដូចដំរីចុះប្រេង កាលតមក ទ្រង់កើតមានៈ ក្សត្រគ្របសង្កត់ធ្លាក់ព្រះអង្គទៅក្នុងជ្រោះជ្រៅ គឺសេចក្តីសោកសល្យហើយ, ទ្រង់តែងដាក់ទោសទម្លាក់ខុសមកលើអាមាត្យមុខមន្ត្រី មិនបាននឹកនាដល់ទោសពៃរ៍កំហុសកន្លងវិន័យព្រះអង្គឡើយ" ។

បិង្គលកៈនឹកតែក្នុងចិត្តថា៖

១៤៣- ព្រះរាជាមិនត្រូវដាក់ទណ្ឌកម្មដល់ជនដទៃៗ ដោយអាងយកតែពាក្យពោលបង្ខុសនៃជន

ឯទៀតឡើយ, គួរគប្បីសាកសួរឲ្យឃើញទោសប្រត្យក្សដោយខ្លួនសិន សឹមត្រូវចាប់ចងដាក់ទោស ឬពុំនោះត្រូវបូជា ។

១៤៤- នរជន មិនបានពិចារណាគុណ និងទោសឲ្យឃើញម៉ត់ចត់តាមវិធីមុនសិនទេ មិនគួរអាណិតលើកលែង ឬដាក់ទោសទណ្ឌទេ ដូចការមើលងាយយកដៃលូកទៅក្នុងមាត់ពស់ ឈ្មោះថាយកក្តីវិនាសមកឲ្យខ្លួនឯងពិតឥតសង្ស័យឡើយ ។

នឹកឃើញដូច្នេះហើយ ទើប**បិង្គលកៈ**ប្រកាសខ្លាំងៗថា៖ "បើដូច្នេះ ត្រូវហៅ**សញ្ជីវកៈ**ឲ្យចូលមកនឹងប្រាប់ឲ្យដឹងខ្លួនឬអ្វី?" ។ ចចក**ទមនកៈ** ឆ្លើយតបដោយប្រញាប់ថា៖ "ទេ! ទេ! មិនបានទេ! ធ្វើដូច្នេះនាំឲ្យគេឯងដឹងឮច្រើន បែកការសម្ងាត់អស់ហើយ ព្រោះលោកថា៖

១៤៥- ពូជគឺការសម្ងាត់នេះ សូម្បីតែបន្តិច បុគ្គលគប្បីលាក់ទុកដោយប្រពៃ គប្បីរក្សាទុកដោយម៉ឺងម៉ាត់តាមដែលនឹងអាចម៉ឺងម៉ាត់បាន បុគ្គលត្រូវប្រយ័ត្នកុំឲ្យបែកការឡើយ, ការសម្ងាត់នោះ បើបែកធ្លាយហើយ មិនដុះដាលបានផលសម្រេចទេ ។

១៤៦- ការងារ ដែលត្រូវចាប់ធ្វើ ឬដែលត្រូវបង្គាប់គេ ឬដែលត្រូវធ្វើខ្លួនឯង បើបុគ្គលមិនគប្បីប្រញាប់ប្រញាល់ធ្វើឲ្យបានរួសរាន់ទាន់ពេលទេ កាលវេលា នឹងជញ្ជក់ក្រេបផឹកស៊ីរសជាតិការងារនោះអស់រលីង ។

ព្រោះហេតុនោះ, ការងារអ្វីមួយ ដែលនរជនប្រារព្ធធ្វើហើយ ត្រូវតែចាត់ការភ្លាមៗ ដោយការប្រយ័ត្នម៉ឺងម៉ាត់ ដែលអាចនឹងប្រយ័ត្នបាន, ព្រោះថា៖

១៤៧- ការសម្ងាត់ ដូចទាហានមិនមានទឹកចិត្តមាំមួន សូម្បីមានគ្រឿងក្រោះការពារសព៌ាង្គកាយបរិបូណ៌ហើយ ក៏មិនអាចធន់ទ្រាំស្ថិតនៅក្នុងកន្លែងអស់កាលយូរបាន ព្រោះក្តីរង្កៀសខ្លាចក្រែងអាចឲ្យសត្រូវតយុទ្ធទម្លាយបាន ។

បើទុកជា**សញ្ជីវកៈ**នេះមើលឃើញទោសកំហុសខ្លួន ហើយចូលមកលោកម្ចាស់សូមឲ្យលោះលាត្រាប្រណីទោស ក៏មិនគួរគប្បីសម្តែងមេត្រីយកជាមិត្តតទៅមុខទៀតដែរ, ព្រោះថា៖

១៤៨- នរជនណាចង់ចងសម្ព័ន្ធមេត្រីម្តងទៀត ចំពោះមិត្តដែលបានប្រទូស្តរួចម្តងហើយ នរជននោះឯង ឈ្មោះថាទៅកាន់យកម្រឹត្យុតែម្តង ដូចមេសេះ ពផ្ទៃសេះអស្សតរដូច្នោះឯង" ។

សីហៈនិយាយដោយក្លាហានថា៖ "យើងចង់ដឹងដែរ, តើ**សញ្ជីវកៈ**នេះវាអាចប៉ានធ្វើគុតដណ្តើមរាជ្យយើងម្តាទៅ" ។ ចចក**ទមនកៈ**ឆ្លើយតបទៅវិញថា៖

១៤៩- នរជន មិនដឹងភារៈនៃការទាក់ទងនឹងជនដទៃហើយ មិនត្រូវគ្នេរចុះមតិសម្គាល់សមត្ថ

ភាព គេថាដូចម្ដេចឡើយ, ចូរមើល! សមុទ្រក៏ចាលចាញ់តេជដៃ សព្វបើត្រដេវរិចដែរ ។

សីហៈសួរថា: "ចុះរឿងនោះតើដូចម្ដេច?" ។ ចចក**ទមនកៈ**និយាយរឿងដូចតទៅនេះថា៖

កថាទី១០

រឿងត្រដេវរិចញីឈ្មោល និងសមុទ្រ

លើត្រើយសមុទ្រទក្ខិណាមានត្រដេវរិចញីឈ្មោលអាស្រ័យនៅ ។ កាលដល់ពេលពង ត្រដេវរិចញីនិយាយទៅកាន់ត្រដេវរិចឈ្មោលថា៖ "អ្នកបងជាទីពឹង! ខ្ញុំជិតពងហើយ, សូមអ្នកបងរៀបចំកាច់សំបុកទុកពងក្នុងទីដទៃឲ្យបានសុខស្រួលជាងទីនេះ" ។ ត្រដេវរិចឈ្មោលសួរតបទៅវិញថា៖ "ហៃអូន! ទីនេះ មិនសមគួរនឹងពងឬអ្វី?" ។ ត្រដេវរិចញីឆ្លើយប្រាប់ថា៖ "ទីនេះប្រកបដោយភ័យធំ រលកសមុទ្រអាចបោកមកផាត់យកពងយើងទៅបាន" ។ ត្រដេវរិចឈ្មោលនិយាយដោយការមើលងាយថា៖ "យី! អីបងឥតកម្លាំងតស៊ូបណ្ដោយឲ្យរលកសមុទ្របោកយកពងទៅបាន?" ។ ត្រដេវរិចញីអស់សំណើច សើចហើយឆ្លើយតបថា៖ "នែអ្នកស្វាមី! ចុះអ្នកបងនឹងសមុទ្រ អ្នកណាធំជាងអ្នកណា?, ព្រោះថា៖

១៥០- នរជនណាដឹងច្បាស់ថា គួរ ឬមិនគួរប្រកប ដើម្បីកម្ចាត់បង់នូវសេចក្ដីវិនាស, នរជននោះកាលដឹងថា "ទីនេះមានអន្តរាយ" ដូច្នេះហើយ មិនលិចលង់ផុងគំនិតនាំឲ្យវិនាស ក្នុងគ្រាក្រទុក្ខលំបាកឡើយ ។

១៥១- ការប្រារព្ធធ្វើការងារដែលមិនគួរធ្វើ ១, ការទាស់ទែងខ្វែងគំនិតបងប្អូនឯង ១, ការប្រណាំងប្រជែងតស៊ូអ្នកមានកម្លាំងជាង ១, ការទុកចិត្តក្នុងស្ត្រីទាំងឡាយ ១, ទាំង៤ ប្រការនេះឈ្មោះថាបើកទ្វារឲ្យដល់ម្រឹត្យុទាំងរស់" ។

កាលនោះឯង, ត្រដេវរិចញី ប្រកែកមិនឈ្នះត្រដេវរិចឈ្មោលក៏ព្រមពងនៅលើឆ្នេរសមុទ្រនោះទាំងសេចក្ដីទុក្ខព្រួយ ។ កាលដែលបក្សីញីឈ្មោលនិយាយជជែកគ្នា សមុទ្របានស្ដាប់អស់អាថ៌សេចក្ដីពីដើមដល់ចុង ក៏ចង់ដឹងសក្ដានុពលភាពសត្វញីឈ្មោលនោះ ទើបផាត់រលកធំៗមកបោកយកពងអស់ទៅ ។ លំដាប់នោះ ត្រដេវរិចញីកើតទុក្ខសោកសៅ ទង្គឹះខ្សឹកខ្សួលក្ដួលក្ដៅចិត្ត យំបណ្ដើរនិយាយប្រាប់ស្វាមីបណ្ដើរថា៖ "នែអ្នកបងជាទីពឹង! ម៉េចមិនជឿពាក្យខ្ញុំ ឥឡូវនេះក្ដីទុក្ខធ្លាក់មកដល់យើងហើយ, ពងវិនាសអន្តរធានបាត់អស់រលីង" ។ ត្រដេវរិចឈ្មោលឆ្លើយតបដោយអួតអាងថា៖ "ប្អូនអើយ! ប្អូនកុំភ័យបារម្ភថ្វី ទុកងារឲ្យបងចុះ" និយាយដូច្នេះហើយស្រែកកញ្ជ្រៀវខ្សៀវខ្សាហាហៅហ្វូងបក្សីទាំងឡាយឲ្យចូលមកប្រជុំផ្តុំគ្នាបានស្រេចកាលណា ក៏ហិចហើរទៅកាន់សំណាក់គ្រុឌជាស្ដេចបក្សី ។ លុះទៅដល់

ទីឋានក្រុឧហើយ, ត្រដេវវិចឈ្មោលនិយាយរៀបរាប់ព្រឹត្តិការណ៍ទាំងអស់ប្តឹងក្រុឧបក្សាដ៏មានបុណ្យ ដែលជាស្តេចគ្រប់គ្រងរក្សាពពួកបក្សី ឲ្យបានដឹងសេចក្តីសព្វគ្រប់ប្រការថា៖ “ទេវ! ខ្ញុំបាទបានតាំងទីឋានកាច់សំបុកទុកពងអាស្រ័យនៅនាឆ្នេរសមុទ្រ មិនបានប្រព្រឹត្តឆ្គាំឆ្គងឲ្យខុសគន្លងធម៌ទេ ឥឡូវសមុទ្រកំណាចចង្រៃនេះផាត់រលកមកបោកយកពងខ្ញុំបាទទៅអស់រលីង ខ្ញុំបាទកើតទុក្ខពុំសុខចិត្ត ទើបចូលមកក្រាបប្រណិប័តន៍ជម្រាបព្រះបាទម្ចាស់ឲ្យជ្រាប” ។ កាលនោះ, ក្រុឧស្តេចបក្សី បានស្តាប់សម្តីត្រដេវវិចប្តឹងដូច្នោះហើយ ចូលទៅក្រាបបង្គំព្រះនារាយណ៍បរមឥស្សរដ៏ជាកំពូល អ្នកដ៏មានបុណ្យចេស្តាជាអ្នកកសាងលោក ជាអ្នកគ្រប់គ្រងលោក និងជាអ្នកប្រល័យលាញលោក ឲ្យទ្រង់ជ្រាបតាមដំណើរសេចក្តី ។ ព្រះនារាយណ៍កាត់សេចក្តីឲ្យសមុទ្រយកពងមកសងត្រដេវវិចញីឈ្មោលវិញ ។ ក្រុឧស្តេចបក្សីទទួលទេវឱង្ការតម្កល់លើត្បូងទុកជាទីគោរពហើយត្រឡប់វិលមកវិញ មកបង្គាប់សមុទ្រឲ្យយកពងទៅប្រគល់ឲ្យបក្សីញីឈ្មោលក្នុងកាលនោះឯងហោង ។ ព្រោះហេតុនោះឯងបានជាខ្ញុំបាទ (ចចក **ទមនកៈ**) ជម្រាបថា៖ “នរជន មិនដឹងភារៈនៃការទាក់ទងជនដទៃហើយ” ដូច្នេះជាដើម (លេខ ១៤៩) ។

សីហ**បិង្គលកៈ** សួរបញ្ជាក់ថា៖ “ធ្វើម្តេច យើងគប្បីដឹងបានថា**សញ្ជីវកៈ**មានគំនិតក្បត់យើង?” ចចក**ទមនកៈ**និយាយដំណើរទំនងប្រាប់ថា៖ “**សញ្ជីវកៈ**នេះជាសត្វព្រហើនណាស់ កាលណាវាចូលមកទេវបាទម្ចាស់ វាសម្តែងអាការធ្វើហាក់ជាគោរពកោតក្រែង ហើយបង្ហាញស្នែងតម្រង់ទៅមុខ កាលនោះទេវបាទម្ចាស់គង់ជ្រាបមិនខាន” ។ ចចកនិយាយហើយដើររលះរលាំងចូលទៅរក**សញ្ជីវកៈ** បង្ហាញឲ្យ**សញ្ជីវកៈ**មើលឃើញខ្លួន ធ្វើទឹកមុខស្រងូតហាក់ជាមានភ័យធំខ្លាំងណាស់ ។ ឯគោ**សញ្ជីវកៈ**មើលឃើញចចក ត្រេកអរសាទរណាស់ សួរចៅរ៉ៅទៅថា៖ “ហៃបងចចកដ៏ចម្រើនអើយ! មានការអ្វីរលះរលាំងដូច្នេះ ឬមួយសុខសប្បាយជាទេហ៎ៈ?” ។ **ទមនកៈ**ឆ្លើយដោយឧបាយថា៖ “ឱលោកអើយ! ធម្មតាធ្វើជាខ្ញុំបម្រើរាជការផែនទឹក ផែនដី រកក្តីសុខសប្បាយមកពីណា, ព្រោះថា៖

១៥២- នរជនណាធ្វើជារាជសេវកាមាត្យ នរជននោះ ត្រូវតែពឹងសម្បត្តិដែលនៅក្នុងអំណាចនៃជនដទៃ មានចិត្តមិនដែលបានស្ងប់ក្សេមក្សាន្តល្ហែល្ហើយទេ ព្រមទាំងមិនទុកចិត្តក្នុងជីវិតខ្លួនថែមទៀតផង ។

១៥៣- នរណាបានទ្រព្យសម្បត្តិហើយ មិនឡើងចាង? នរណាលុះក្នុងអំណាចវិស័យខ្លួនហើយអាចរំលត់ក្តីទុក្ខទោសអន្តរាយបាន? លើផែនដី នរណាមានចិត្តរឹងមិនធ្លោយខ្លួនដួលព្រោះស្ត្រី? មួយទៀត, នរណាជាទីស្រឡាញ់នៃព្រះរាជា? ក្នុងលោកនេះ នរណាមានអំណាចខ្លាំង មិនចូលទៅក្នុងកណ្តាប់ដៃនៃព្រះកាល? នរណាជាអ្នកសូមទាន ហើយបានដល់ក្តីគោរពដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់? មួយវិញទៀត,

នរណា ដែលធ្លាក់ខ្លួនទៅក្នុងអន្ទាក់នៃទុជ៌ន ហើយបានត្រឡប់ជាបុរសបរិបូណ៍ដោយក្ដីក្សេមក្សាន្ត?" ។

សញ្ជីវកៈសួរដោយក្ដីងឿងឆ្ងល់ថា៖ "បងសម្លាញ់អើយ! បងនិយាយនេះ តើចង់ថាដូចម្ដេច?" ។ ចចក**ទមនកៈ**ឆ្លើយប្រាប់ថា៖ "ចុះឲ្យខ្ញុំជាបុគ្គលមានបុណ្យតិចសក្តិតូចប្រាប់ដូចម្ដេចទៅទៀត, ចូរមើល! លោកថា៖

១៥៤- ខ្លួនខ្ញុំនេះដូចជាបុគ្គលលិចលង់ក្នុងមហាសមុទ្រ មានតែពស់កាចសម្រាប់តោង នឹងលែងក៏មិនកើត នឹងប្រតោងកាន់ពស់ទៅទៀតក៏មិនកើត, ពេលនេះ លំបាកចិត្តខ្វល់គំនិតខូចអស់ហើយដូចអ្នកតោងពស់ច្នោះឯង ។

១៥៥- មួយចំណែក ក្ដីស្និទ្ធស្នាលចំពោះព្រះរាជា វិនាសអស់ហើយ, មួយចំណែកទៀត ក្ដីស្និទ្ធស្នាលចំពោះពួកញាតិសន្ដាន ក៏វិនាសដែរ, ឲ្យរូបខ្ញុំធ្វើដូចម្ដេច? ឲ្យរូបខ្ញុំទៅឯណា? ខ្លួនខ្ញុំដូចជាធ្លាក់ក្នុងកណ្ដាលសមុទ្រសាគរគឺក្ដីទុក្ខស្រេចទៅហើយ ។

ចចកនិយាយបណ្ដើរដង្ហើមធំឃ្លូរវែងៗបណ្ដើរ ហើយអង្គុយធ្វើមុខក្រៀមផ្អែះ ។ **សញ្ជីវកៈ**អង្វរករសួរថា៖ "បងសម្លាញ់! ចូរបងប្រាប់ឲ្យជាក់លាក់មកមើល! ក្នុងចិត្តបងតើមានគិតធ្វើអ្វីខ្លះ?" ។ ចចកធ្វើអាការហាក់ដូចតូចចិត្តណាស់ ឱនទៅជិតត្រចៀកហើយនិយាយខ្សឹបបន្តិចៗប្រាប់គោថា៖ "មែនពិត, បើតាមក្ដីស្និទ្ធស្នាលចំពោះព្រះរាជា ខ្ញុំមិនគួរយករឿងអាថ៌កំបាំងព្រះអង្គមកនិយាយបរិហារឲ្យគេឯងដឹងឮទេ, តែដូចរូបបង ខ្ញុំនឹងលាក់លៀមមិនកើត ព្រោះបងបាននៅក្នុងទីនេះក៏ដោយសារខ្លួនខ្ញុំនាំមកដែរ, ឯខ្ញុំក៏ចង់បានអានិសង្សទៅកើតក្នុងឋានសួគ៌គួរតែស្រាយអាថ៌កំបាំងជាប្រយោជន៍ប្រាប់ឲ្យដឹងមុន, សូមបងស្ដាប់មើល! ម្ចាស់យើងប្រែចិត្តចេញពីបងហើយ បាននិយាយរហស្សការប្រាប់ខ្ញុំដោយសម្ងាត់ថា៖ "អញបម្រុងនឹងសម្លាប់**សញ្ជីវកៈ**យកសាច់ស៊ីនឹងចែកចាយលៀងបរិវារឲ្យស៊ីចម្អែតផ្ទៃហើយ" ។ **សញ្ជីវកៈ**បានស្ដាប់ពាក្យនេះហើយ ធ្លាក់ទឹកមុខជ្រុបតូចចិត្តក្រៀមក្រំដំឱរា ។ ចចកធ្វើជាលួងលោមនិយាយរំឭកថា៖ "ណ្ហើយបងសម្លាញ់! កុំកើតទុក្ខតូចចិត្តធ្វើអ្វី ធ្វើម្ដេចសំណាងយើង, ត្រូវតែត្រិះរិះពិចារណារកឧបាយកែខៃតាមការគួរ កាលបើមានគ្រោះកាចចង្រៃធ្លាក់មកដល់" ។ គោ**សញ្ជីវកៈ**ត្រិះរិះមើលមួយស្របក់ហើយ យល់សេចក្ដីផ្សេងតែម្នាក់ឯងថា៖ "កិច្ចការដូច្នេះក៏អាចកើតមានដែរ, តែពាក្យនេះទំនងជាអាកប្បកិរិយាចចកទូជ៌ន ឬមិនមែនទេដឹង? ដំណើរនេះ, នរណាក៏មិនគប្បីអាចនឹងយល់សេចក្ដីចំពោះអំពើដូច្នោះបានឡើយ, ព្រោះថា៖

១៥៦- ដោយច្រើន នារីទាំងឡាយតែងចូលចិត្តសេពគប់ទុជ៌ន, ព្រះរាជាតែងសព្វព្រះទ័យអាមាត្យមិនមានគុណសម្បត្តិ, ទ្រព្យសម្បត្តិតែងហូរទៅរកតែជនកំណាញ់ ឯភ្លៀងតែងបង្អុរចុះតែលើភ្នំ និងមហា

សមុទ្រ ។

១៥៧- ([1]) ជនអសប្បុរស តែងទទួលរស្មីសោភាដែលផ្សាយចេញពីគុណសម្បត្តិនៃអភិជនដែលខ្លួនអាស្រ័យនៅ ដូចអញ្ជន: ([2]) ខ្មៅក្រខ្វក់ពីកំណើត កាលបើទៅស្ថិតលើរោមចិញ្ចើមនៃស្ត្រីល្អហើយ ក៏ត្រឡប់ជារបស់រុងរឿង” ។

គោ**សញ្ជីវកៈ**ត្រិះរិះគិតមើលសាចុះសាឡើងមួយស្របក់ហើយពោលថា៖ “អនិច្ចាឱកម្មអាក្រក់ចង្រៃ! ចុះហេតុដែលនាំឲ្យវិបត្តិនេះកើតមកពីណាអេះ? ព្រោះថា៖

១៥៨- ព្រះនរបតី សូម្បីអាមាត្យប្រតិបត្តិការដោយប្រយ័ត្នប្រយែងដ៏ក្រៃលែង ក៏មិនសព្វព្រះទ័យត្រេកអរប៉ុន្មាន, តែរឿងនេះនឹងទុកថាប្លែកដូចម្ដេចកើត? ឯអាមាត្យណានីមួយដែលគោរពភក្ដីដោយល្អហើយក៏ត្រឡប់បានភាពជាសត្រូវវិញ នេះទើបហៅថាប្លែកអស្ចារ្យមែន ។

ដំណើរនេះ, នរជនណាមួយក៏មិនគប្បីអាចយល់សេចក្ដីបានងាយទេ ព្រោះថា៖

១៥៩- មែនពិត, នរជនណា កាន់យកហេតុណាមួយជានិមិត្តហើយទើបក្រេវក្រោធ នរជននោះកាលបើកម្ចាត់បង់ហេតុនោះបានហើយនឹងបាត់ក្រេវក្រោធហើយកើតក្ដីជ្រះថ្លាភ្លាម, បើចិត្តនរជនណាក្រេវក្រោធស្អប់ដោយមិនមានហេតុ ធ្វើដូចម្ដេចហ្ន៎ នឹងញុំាងចិត្តនរជននោះឲ្យស្ងប់ហើយឲ្យត្រេកអរបាន? ។

អាត្មាអញធ្វើអំពើអ្វីខ្លះក្បត់ព្រះរាជា? ឬមួយ ព្រះរាជាទ្រង់ក្រេវក្រោធដោយព្រះទ័យអាក្រក់ប្រាសចាកហេតុផល?” ។ ចចក**ទមនកៈ**ឆ្លើយស្របតបវិញថា៖ “អើ! រឿងនេះ ក៏អាចកើតមានយ៉ាងនោះបានដែរ, ចូរបងស្ដាប់សុភាសិតនេះតទៅ៖

១៦០- អាមាត្យខ្លះ ជាអ្នកប្រាជ្ញា ជាអ្នកស្វាមីភក្ដិស្និទ្ធស្នេហាធ្វើឧត្តមប្រយោជន៍ចំពោះព្រះរាជាពិតៗ ត្រឡប់ជាបានក្ដីស្អប់ខ្ពើមវិញក៏មាន, អាមាត្យខ្លះទៀត ក្បត់ព្រះរាជាដោយប្រត្យក្សលាំងៗ ត្រឡប់ជាបានមេត្រីទៅវិញក៏មាន, ឱចរិតនៃព្រះរាជាជាទីជ្រកកោននៃជននេះប្លែកអស្ចារ្យ ប្លែកអស្ចារ្យច្រើនប្រការអ្វីម្ល៉េះហ្ន៎! សេវាធម៌ (នាទីនៃអាមាត្យ) នេះ មានប្រស្នារញ៉ិករញ៉ុកសាំញ៉ាំស្មុគស្មាញណាស់ សូម្បីព្រះយោគីមានឫទ្ធិ ក៏មិនអាចប្រតិបត្តិឲ្យល្អបរិបូណ៌បានឡើយ ។

---

[1] ហិតោបទេស សេចក្ដីប្រែជាភាសាបារាំងនៃលោកឡង់សឺរ៉ូ និងជាភាសាសៀមនៃលោកនាគប្រទីបមានគាថាលើសដូច្នោះគឺ ព្រះលក្ស្មីតែងប្រទានកិត្តិយសចំពោះតែជនថោកទាប ព្រះសូរស្វត្តីតែងប្រោសប្រាណចំពោះតែជនសក្ដិតូច, នារីតែងស្រឡាញ់ពេញចិត្តចំពោះតែទុជ៌ន ឯព្រះឥន្ទ (ម្ចាស់ភ្លៀង) តែងបង្អុរភ្លៀងតែលើកំពូលភ្នំ ។

[2] ជ័រពណ៌ខ្មៅ សម្រាប់លាបរោមចិញ្ចើមឲ្យខ្មៅរលោងស្រិល ។

១៦១- ធ្វើគុណដល់អសប្បុរស ១០០ ដង មិនបានផល, និយាយពាក្យសុភាសិតដល់មនុស្សល្ងង់ ១០០ ដង ឥតប្រយោជន៍ ប្រើឧបាយប្រាជ្ញា ១០០ ដង ចំពោះជនឥតការត្រិះរិះពិចារណា ក៏មិនបានការ ។

១៦២- នៅលើដើមចន្ទន៍ មានពស់, នៅក្នុងត្រពាំងដែលដេរដាសដោយផ្កាឈូក មានក្រពើ, នៅក្នុងភោគទ្រព្យ មានជនពាលជាអ្នករុកកួនឈ្នានីស, ក្នុងលោកនេះ សេចក្តីសុខ ប្រាសចាកការថ្នាំងថ្នាក់ចិត្តមិនដែលមានសោះឡើយ ។

១៦៣- នៅគល់ដើមចន្ទន៍ មានអាសិរពិស, នៅផ្កាចន្ទន៍ មានមេឃ្មុំកាច, នៅមែកចន្ទន៍ មានពានរ, នៅចុងដើមចន្ទន៍ មានខ្លាឃ្មុំ ដូច្នេះនៅដើមចន្ទន៍ទាំងមូល ឥតមានផ្នែកត្រង់ណាដែលមិនមានសត្រូវចង្រៃអាក្រក់អាស្រ័យនៅទេ ។

ស្តេចយើង ខ្ញុំស្គាល់លក្ខណៈគ្រប់, ព្រះបន្ទូលពីរោះផ្អែមដូចទឹកឃ្មុំ តែព្រះទ័យពេញពោរដោយពិសពុល, ព្រោះថា៖

១៦៤- ហុចដៃបក់ហៅពីចម្ងាយ, ភ្នែកក្រឡេកមើលដោយអាការស្រឡាញ់ពេញចិត្ត, ហៅឲ្យអង្គុយអាសនៈរួមជាមួយពាក់កណ្តាលម្នាក់, លូកដៃទៅត្រកងឱបដោយក្តីស្នេហា, សម្តែងការអើពើថៅរ៉ៅសាកសួរដោយវាចាជាទីស្រឡាញ់ពេញចិត្ត, តែខាងក្នុងចិត្ត ពេញដោយពិសពុល, ខាងក្រៅ ទឹកសម្តីផ្អែមដូចទឹកឃ្មុំ, ស្ទាត់ជំនាញក្នុងកលោបាយ, ឱនាដកវិធី ([១]) បែបថ្មីអ្វីនេះ ពួកទុជ៌នសិក្សាយកមកប្រើជាល្បែងបានហ្ន៎? ។

១៦៥- សំពៅ គេសាងសម្រាប់ឆ្លងសមុទ្រសាគរ ដែលគេឆ្លងបានដោយក្រ, ប្រទីប គេសាងសម្រាប់អុជទ្រោលបំភ្លឺ ក្នុងពេលងងឹតអន្ធការ, វីជនី គេធ្វើសម្រាប់បក់ក្នុងពេលមិនមានខ្យល់, កង្វេរ គេធ្វើសម្រាប់ហ្វឹកហ្វឺនដំរីកាចទ្រនង់ងងឹតមុខដោយចុះប្រេង, ដូច្នេះ នៅលើភូគោលនេះ មានរបស់អ្វីមួយដែលព្រះអ្នកកសាងលោកមិនបានកសាងទុកឲ្យជាឧបាយចិន្តា ([២]) ខ្ញុំជឿជាក់ច្បាស់ថា សូម្បីព្រះព្រហ្មដែលបង្កើតលោក ក៏ទម្លាក់កម្លាំងព្យាយាមចោល ក្នុងការទូន្មានប្រៀនប្រដៅសន្តានមនុស្សទុជ៌ន” ។

គោ**សញ្ជីវកៈ**ព្រួយបារម្ភតានតឹងក្នុងចិត្តស្ទើរប្រេះទ្រូង ដកដង្ហើមធំឃ្លូរៗវែងៗ គិតថា៖ “ឱកម្មអាត្មាអញអើយ អ្វីក៏អាក្រក់ម្ល៉េះហ្ន៎? អាត្មាអញស៊ីតែសន្ទូងជាភក្សាហារ ហេតុអ្វីក៏លោកមកចោទប្រកាន់ ហើយប្រាថ្នាសម្លាប់ចោលបង់សៀតដូច្នេះហ្ន៎? ព្រោះថា៖

---

[១] វិធីអ្នករាំ កិច្ចកលឧបាយអ្នករាំ ។

[២] ឧបាយខាងផ្លូវគំនិតត្រិះរិះពិចារណានាំឲ្យយល់សេចក្តី ឬឲ្យយល់កិច្ចការផងទាំងពួងឥតចន្លោះ ។

១៦៦- ជនពីរផ្នែកណាមានទ្រព្យស្មើគ្នា មានកម្លាំងស្មើគ្នា ជនពីរផ្នែកនោះ ទើបវិវាទច្បាំងគ្នាបាន ចុះបើមួយផ្នែកមានអំណាចខ្ពង់ខ្ពស់ មួយផ្នែកទៀតថោកទាបឥតអំណាចសោះ តើគួរនឹងនាំឲ្យកើតវិវាទច្បាំងគ្នាបានខ្លះទេឬ? ។

សញ្ជីវកៈសញ្ជឹងគិតហើយគិតទៀត៖ "នរណាហ្ន៎ ញុះញង់ស្តេច**បិង្គលកៈ**ឲ្យក្រេវក្រោធ ហើយឲ្យគុំគួនរករឿងប៉ងសម្លាប់អាត្មាអញដូច្នេះ? អាត្មាអញគិតពុំយល់ហេតុនេះសោះ ។ បើលោកម្ចាស់ក្រេវក្រោធ ហើយប្រាថ្នានឹងបំផ្លិចបំផ្លាញអាត្មាអញមែន រឿងនេះគួរភិតភ័យជានិច្ចមែន, ព្រោះថា៖

១៦៧- កាលណាក៏ដោយ ព្រះទ័យព្រះភូមិបាល ដែលមន្ត្រីព្រះអង្គបំបែកឲ្យបែកហើយ តវិញមិនជាប់ទេ ដូចកងដៃជាវិការៈនៃកែវផលិតដែលជនឲ្យបែកហើយ ជនណាហ្ន៎ មានអំណាចអាចតឲ្យជាប់ដូចដើមវិញបាន? ។

១៦៨- ហេតុដែលគួរភ័យខ្លាចមាន២ប្រការគឺ៖ អសនីបាត និងតេជានុភាពព្រះរាជា តែអសនីបាត ធ្លាក់តែមួយកន្លែង ឯតេជានុភាពព្រះរាជាធ្លាក់នៅជុំវិញខ្លួនយើង ។

ក្នុងករណីបែបនេះ ថាបើត្រូវស្លាប់ ស្លាប់ក្នុងសង្គ្រាមប្រសើរជាជាង, ឥឡូវនេះ មកស្លាប់ដោយប្រើអាជ្ញាយ៉ាងនេះមិនល្អមើលសោះ, ព្រោះថា៖

១៦៩- ស្លាប់ហើយបានទៅកើតក្នុងឋានសួគ៌ ១, សម្លាប់សត្រូវហើយបានក្តីសុខ ១, ធម៌២ប្រការនេះឯង ជាធម៌មានគុណប្រសើរបំផុត គេធ្វើបានដោយក្រក្រៃលែង មានតែបុរសមានចិត្តក្លៀវក្លាទាំងឡាយទេ ទើបអាចធ្វើបាន ។

ពេលនេះ ជាកាលតយុទ្ធគ្នាទៅហើយ នឹងដកថយវិញក៏មិនកើត ។

១៧០- ក្នុងកាលណា បើមិនច្បាំងក៏ទៀងតែស្លាប់, បើច្បាំងមានផ្លូវរួចជីវិតបាន ក្នុងកាលនោះ ពួកអ្នកប្រាជ្ញតែងសម្រេចសេចក្តីថា "ត្រូវច្បាំងតយុទ្ធពិតប្រាកដ" ។

១៧១- ថាបើ, ក្នុងកាលណា អ្នកប្រាជ្ញមើលមិនឃើញផ្លូវអ្វីមួយដទៃក្រៅពីការច្បាំងតយុទ្ធទេ ក្នុងកាលនោះ លោកយល់ថាត្រូវតែធ្វើសង្គ្រាមស៊ូស្លាប់ក្នុងដៃសត្រូវ ។

១៧២- បើមានជ័យ ត្រូវបានទ្រព្យសម្បត្តិ, បើបែរជាស្លាប់វិញ ក៏ត្រូវបានជាភស្តាស្រីទេពអប្សរបវរកញ្ញា, កាយយើងនេះជារបស់ត្រូវបែកធ្លាយទៅក្នុងមួយខណៈ ហេតុអ្វីក៏គិតញញើតញញើមមិនប៊ានស្លាប់ក្នុងរណរង្គ?" ។

គោ**សញ្ជីវកៈ**គិតយ៉ាងនេះរួចហើយ បែរទៅនិយាយប្រាប់ចចកថា៖ "នែសម្លាញ់! ធ្វើដូចម្តេចនឹងដឹងថា **បិង្គលកៈ**នេះចង់សម្លាប់ខ្ញុំ" ។ ចចក**ទមនកៈ**ឆ្លើយប្រាប់ថា៖ "កាលណា**បិង្គលកៈ**នេះចងចិញ្ចើមមាំ

សម្លឹងមើលបងឯងដោយភ្នែកដ៏មុត កងកន្ទុយឆ្វេត លាក់ក្រញាំក្រចក ហាមាត់បញ្ចេញចង្កូមគួរស្ញើម កាលនោះបងត្រូវសម្តែងក្តីអង់អាចហៅប៉ានតស៊ូសីហៈវិញ ព្រោះថា៖

១៧៣- នរជន សូម្បីមានកម្លាំង តែឥតតេជៈ បើដូច្នេះ ម្តេចក៏មិនមានទំនងឲ្យគេមើលងាយ? ចូរមើល! អ្នកភ្លើង មនុស្សលោកប៉ានជាន់ក្រោមបាតជើងឥតកោតញញើតទេ ។

ទោះយ៉ាងណាក៏ដោយ, រឿងទាំងអស់នេះ ត្រូវលាក់បំបិទបំបាំងឲ្យជិតកុំឲ្យសាយភាយឡើយ បើមិនដូច្នោះទេ ខ្លួនបងឬក៏ខ្លួនខ្ញុំត្រូវវិនាសអន្តរធានមិនខានឡើយ” ។ **ទមនកៈ**និយាយបង្ការស្កាត់ផ្លូវយ៉ាងនេះរួចស្រេចហើយ ដើរចេញទៅរកជួបចចក**ករដកៈ** ។ ចចក**ករដកៈ**ឃើញ**ទមនកៈ**មកដល់ស្រែកសួរថា៖ “ម៉េចទៅបងអើយ! ការនោះសម្រេចហើយឬនៅ?” ចចក**ទមនកៈ**ឆ្លើយប្រាប់មកវិញថា៖ “សម្រេចហើយវើយ! ទាំងពីរនាក់នោះបែកបាក់គ្នាស្រឡះហើយ” ។ ចចក**ករដកៈ**សួរបញ្ជាក់ថាទៀតថា៖ “រឿងនេះ មានកិច្ចការអ្វីសង្ស័យគួរនាំឲ្យទាក់ទាមទៀតទេ?” ព្រោះថា៖

១៧៤- នរណាហ្ន៎ចង់ចងពន្ធជាមួយនឹងមនុស្សទុជ៌ន? នរណាហ្ន៎មិនក្នាញ់បើមានគេសូមញយៗ? នរណាហ្ន៎ ជាបណ្ឌិត មិនចាញ់កលក្នុងវិធីទុច្ចរិត? ។

១៧៥- ជនពាលប៉ិនកល អាចញុំាងនរជនដែលមានសិរីឲ្យប្រព្រឹត្តអាក្រក់បាន ព្រោះមានបំណងចង់ចម្រើនបានប្រយោជន៍ខ្លួន, ការសេពគប់ជនពាលប៉ិនកលនេះ មិនទុកដូចជាការលេងជាមួយភ្លើងឬអ្វី?" ។

លំដាប់នោះ ចចក**ទមនកៈ**ដើរទៅរកជួប**បិង្គលកៈ** ហើយនិយាយប្រាប់ថា៖ “ទេវៈ! ឥឡូវនេះ អាគោចង្រៃទុយ៌សចិត្តអាក្រក់ វាមកហើយ សូមលោកម្ចាស់រៀបចំត្រៀមខ្លួនទុកមុនឲ្យស្រេច” និយាយដាស់តឿនដូច្នេះហើយ បង្គាប់ឲ្យសីហៈបញ្ចេញចង្កូមដូចបានពោលខាងដើម ។ មិនយូរប៉ុន្មាន, គោ**សញ្ជីវកៈ**ដើរចូលមកដល់ ឃើញសីហៈរៀបចំខ្លួនស្រេចដូចចចកប្រាប់ ក៏ចូលទៅប្រយុទ្ធជាញជ័យ ។ កាលនោះឯងកើតសង្គ្រាមធំរវាងសីហៈ និងគោយ៉ាងសម្បើមអស្ចារ្យ **បិង្គលកៈ**ប្រហារ**សញ្ជីវកៈ**

ដល់ក្តីស្លាប់ទៅហោង ។ កាលធ្វើសង្គ្រាមជាញជ័យសម្លាប់គោជាសេវកាមាត្យល្អរួចហើយ សីហៈទើបដឹងខ្លួនថាចាញ់កលចចក កើតសុបសៅសែនស្តុតចិត្ត បន្លឺវាចាថា៖ “អនិច្ចាអាត្មាអញមិនគួរមកធ្វើអំពើទារុណកម្មដូច្នេះសោះ, ព្រោះថា៖

១៧៦- រាជ្យខ្លួនឯង នៅក្នុងកណ្តាប់ដៃស្តេចដទៃគ្រប់គ្រង ទុកដូចជាភាជនៈសម្រាប់ត្រងរងនូវ

បាបអប្បមង្គល ព្រះរាជាប្រព្រឹត្តល្មើសច្បាប់ ដូចសីហៈសម្លាប់ដំរី[១] ។

១៧៧- ត្រូវឲ្យវិនាសភាគផែនដីខ្លះ ឬក៏ត្រូវឲ្យវិនាសអាមាត្យដែលមានគុណសម្បត្តិ និងប្រាជ្ញា? ការវិនាសអាមាត្យទុកដូចជាមរណៈនៃព្រះរាជាទាំងឡាយ ឯការវិនាសភាគផែនដី គេអាចដណ្ដើមយកវិញបាន មិនមែនដូចខូចខាតអាមាត្យឡើយ ។

ចចក**ទមនកៈ**និយាយកាត់ឡើងថា៖ "លោកម្ចាស់! នេះជាវិធីពិចារណាបែបថ្មីដូចម្ដេច? ហេតុអ្វីក៏លោកមកសោកស្ដាយសត្រូវដែលលោកសម្លាប់ដូច្នេះ, ព្រោះថា៖

១៧៨- នរជនដែលធ្វើអន្តរាយដល់ជីវិត ទោះជាបិតា ឬជាបងក្ដី ពុំនោះទោះជាបុត្រ ឬក៏ជាមិត្តសម្លាញ់ក្ដី ព្រះរាជាប្រាថ្នាសេចក្ដីចម្រើនត្រូវតែសម្លាប់ចោលបង់ ។

១៧៩- នរជនអ្នកស្គាល់សភាពពិតនៃព្រះធម៌ ប្រយោជន៍ និងកាម មិនគួរមានករុណាតែមួយចំណែកទេ ព្រោះថា នរជនដែលមានតែចិត្តអត់ឱន មិនអាចស៊ីបាយដែលស្ថិតនៅក្នុងកណ្ដាប់ដៃខ្លួនឡើយ ។

១៨០- ការអត់ឱនចំពោះសត្រូវ ឬមិត្ត ជាគ្រឿងលម្អនៃអ្នកប្រាជ្ញដែលបំពេញព្រឹត្តិពិតមែនហើយ តែការអត់ឱនចំពោះសត្វដែលមានកំហុសនេះ ត្រឡប់ជាគ្រឿងប្រទូសនៃព្រះរាជាទាំងឡាយវិញទេ ។

១៨១- នរជនណា ចង់សម្លាប់ម្ចាស់ដោយល្មោភចង់បានរាជ្យ ឬដោយការមើលងាយគំនិតទោសនរជននោះ បើឲ្យសមតាមកំហុសមានតែបទមួយទេ គឺការប្រហារជីវិត មិនមែនប្រការដទៃទៀតឡើយ ។

១៨២- ព្រះរាជា មានសេចក្ដីអាណិតហួសមាត្រា, ព្រាហ្មណ៍បរិភោគសាច់សត្វសព្វមិនចន្លោះ, ភរិយា មិននៅក្នុងឱវាទ, មិត្តមាននិស្ស័យប៉ងធ្វើសេចក្ដីអន្តរាយ, អ្នកបម្រើរឹងទទឹង, ភ្នាក់ងារធ្វេសប្រហែស និងមនុស្សអកតញ្ញូ នរជនគួរលះបង់ជនអស់នេះចោលឲ្យស្រឡះចេញ ។

លោកពោលសេចក្ដីវិនាសតទៅទៀតថា៖

១៨៣- រាជនីតិ មានការផ្លាស់ប្ដូររូបអនេក ដូចកលមាយាស្រីមានរូបល្អ គឺថាត្រង់តាមសេចក្ដីពិត ឬមិនត្រង់តាមសេចក្ដីពិតខ្លះ ពោលពាក្យរឹងរូស ឬក៏ជាទីស្រឡាញ់ខ្លះ ធ្វើកាចឃោរឃៅ ពុំនោះធ្វើអាណិតអាសូរខ្លះ កំណាញ់ស្វិតស្វាញ ពុំនោះសោតទូលាយជួយទ្រព្យដើមទុនខ្លះ ចំណាយទ្រព្យជានិច្ច ពុំនោះសោតទៀត ប្រមូលកៀរគររតនវត្ថុ និងទ្រព្យសម្បត្តិឲ្យបានច្រើនខ្លះ ។

---

[១] សីហៈសម្លាប់ដំរី ទោសធ្លាក់មកលើសីហៈ ព្រោះសាច់ឆ្អឹងដំរី ត្រូវបានទៅជាអាហារសត្វដទៃ ។

លុះចចក**ទមនកៈ**មេប្រាជ្ញមេខិលពោលពាក្យចោលល្បួងដោយទឹកប្រយោគសម្ដី ប្រាប់ក្ដីហេតុផលឲ្យស្ងប់ក្សេមក្សាន្តហើយ **បិង្គលកៈ**ត្រឡប់តាំងខ្លួនដូចធម្មតាដើម ចូលទៅស្ថិតនៅលើរាជបល្ល័ង្កសីហាសនៈវិញ ។ **ទមនកៈ**បានប្រកបតាមក្ដីប្រាថ្នាហើយ មានចិត្តរីករាយសប្បាយក្រៃលែង ស្រែកឲ្យសព្ទសាធុការពរដល់ស្ដេចចតុប្បាទថា៖ “បពិត្រមហារាជ សូមព្រះអង្គមានជ័យសិរីមង្គលគ្រប់ប្រការ សូមសុភមង្គលផ្ដល់ក្ដីសុខចម្រើនដល់សព្វសត្វក្នុងសាកលពិភពផ្ទៃក្រោមតទៅ!” ចចកជូនពររួចហើយចូលទៅកាន់ទីឋានខ្លួន សុខសប្បាយដូចប្រក្រតីដើមហោង ។

កាលនោះ មហាបណ្ឌិត**វិស្ណុស៍ម៉ន** ក្រាបបង្គំទូលព្រះរាជបុត្រទាំងឡាយមុនបញ្ចប់ថា៖ “ការបំបែកមិត្តនេះ ដែលទ្រង់ទាំងឡាយបានត្រងត្រាប់ស្ដាប់តាំងពីដើមដល់ចុងសន្ទតថាចប់អស់អាថ៌សេចក្ដីត្រឹមប៉ុណ្ណេះហើយ” ។ ព្រះរាជបុត្រទាំងឡាយត្រាស់តបវិញថា៖ “យើងខ្ញុំទាំងអស់គ្នា បានស្ដាប់កថាវិចិត្រដោយសេចក្ដីជ្រះថ្លាក្រៃលែង បានក្ដីសុខកាយសប្បាយចិត្តឥតឧបមា” ។ មហាបណ្ឌិត**វិស្ណុស៍ម៉ន**ក្រាបទូលបញ្ចប់ថា៖ “សូមទ្រង់គ្រប់ព្រះអង្គ បានប្រកបដោយពរនេះតទៅ៖

១៨៤- សូមឲ្យការបំបែកមិត្តនេះ មានចំពោះតែទីលំនៅសត្រូវរបស់ទ្រង់ទាំងឡាយចុះ, ទុជ៌នខិលខូចចិត្តអាក្រក់សាមាន្យ សូមព្រះកាលចាប់កាច់កបំផ្លិចបំផ្លាញ នាំយកទៅកាន់ទីវិនាសហិនហោចខ្លាចផ្សាអស់រលីងរាល់ៗថ្ងៃទៅកុំបីខាន, សូមមហាជនតាំងនៅដោយការបរិបូណ៌ព្រមដោយសេចក្ដីសុខចម្រើនគ្រប់ប្រការ ជាអនេកអនន្តអស់កាលជានិច្ចនិរន្តរ៍ និងសូមកុលបុត្រយុវជនទាំងឡាយ មានចិត្តរីករាយជ្រះថ្លាចំពោះមធុរកថាជាទីមនោរម្យក្នុងលោកនេះ គ្រន់ទិនទិវារាត្រីទៅហោង ។

កថាសង្គ្រោះទី ២ ឈ្មោះការបំបែកមិត្ត មានមកក្នុងហិតោបទេសចប់តែប៉ុណ្ណេះ ។